

**İSTANBUL SÜLEYMANIYE
KÜTÜPHÂNESİ'NDE BULUNAN
KIT'A-HAT LEVHALARI VE TEZHİPLERİ**

Nurettin HINISLIOĞLU

**Yüksek Lisans Tezi
Danışman: Prof. Dr. Bilal SEZER
Uşak, 2017**

**İSTANBUL SÜLEYMANİYE KÜTÜPHÂNESİ'NDE BULUNAN KİT'Â-HAT
LEVHALARI VE TEZHİPLERİ**

Nurettin HINISLIOĞLU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Geleneksel Türk Sanatları Anasanat Dalı

Danışman: Prof. Dr. Bilal SEZER

Uşak

Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

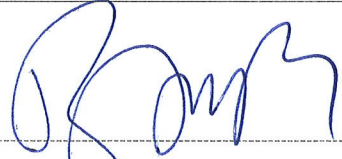

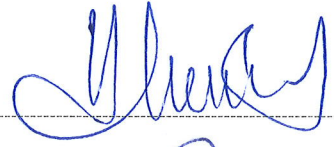

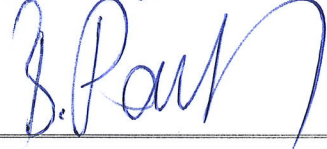
Ağustos 2017

UŞAK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Geleneksel Türk Sanatları Tezhib Ana Bilim / Ana Sanat Dalı Yüksek Lisans Programı 134014020 No'lu öğrencisi Nurettin HINISLIOĞLU'un " İstanbul Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi'nde bulunan Kıt'a Hat Levhalar ve Tezhibleri " adlı tezi 21 /08 / 2017 tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca, Yüksek Lisans tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Jüri	Adı Soyadı	İmza
Danışman	: Prof. Dr. Bilal SEZER	
Üye	: Yrd. Doç. Dr. Hasan AKDAĞ	
Üye	: Yrd. Doç. Dr. Hüseyin ELİTOK	
Üye	: Yrd. Doç. Dr. Ezgi GÖKÇE	
Üye	: Yrd. Doç. Dr. Beyhan PAMUK	

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
ÖZET	vii
ABSTRACT	viii
ÖNSÖZ	ix
KISALTMALAR	x
RESİM LİSTESİ	xii
LEVHA LİSTESİ	xiii
GİRİŞ	1
A. Amaç, Kapsam ve Yöntem	1
B. Süleymaniye Kütüphânesi	1
BİRİNCİ BÖLÜM: TÜRK KİTAP SAN‘ATLARI	
1.1. HAT SAN‘ATI	5
1.1.1. Türk Devri Hat San‘atı	9
1.1.2. Hat San‘atında Ekoller	10
1.1.2.1. Şeyh Hamdullah Ekolü	10
1.1.2.2. Ahmed Şemseddin Karahisarî Ekolü	11
1.1.2.3. Hâfız Osman Ekolü	12
1.1.2.4. Mustafa Râkım Ekolü	14
1.1.2.5. Mahmud Celâleddin Ekolü	15
1.1.2.6. Kazasker Mustafa İzzet Ekolü	16
1.1.2.7. Mehmed Şevkî Efendi Ekolü	17
1.1.2.8. Sâmi Efendi Ekolü	18
1.1.3. Hat San‘atının Kullanım Alanları	20
1.1.3.1. Kitaplar	20
1.1.3.2. Hilye-i Şerîfeler	20
1.1.3.3. Kıt‘alar	21
1.1.3.4. Murakka‘lar	21
1.1.3.5. Levhalar	21
1.1.3.6. Cami Yazıları	22
1.1.3.7. Kitâbeler	22

1.1.3.8. Tuğralar	22
1.1.4. Hat San‘atında Kullanılan Malzeme	23
1.1.4.1. Kalem	23
1.1.7.2. Kâğıt	23
1.1.4.3. Mühre	23
1.1.4.4. Mürekkep.....	24
1.1.4.5. Mıstar	24
1.1.4.6. Kalemtırış.....	25
1.1.4.7. Mürekkep Hokkası.....	25
1.1.4.8. Yazı Altlığı	25
1.1.4.9. Makta‘	25
1.1.5. Aklâm-ı Sitte ve Diğer Yazı Çeşitleri	26
1.1.5.1. Kûfî Yazı	26
1.1.5.2. Tevkî‘ Yazı.....	26
1.1.5.3. Rikâ‘ Yazı	27
1.1.5.4. Muhakkak Yazı	27
1.1.5.5. Reyhânî Yazı.....	27
1.1.5.6. Sülüs Yazı.....	27
1.1.5.7. Nesih Yazı	28
1.1.5.8. Dîvânî Yazı.....	28
1.1.5.9. Celî Dîvânî Yazı.....	28
1.1.5.10. Ta‘lîk Yazı	28
1.1.5.11. Rik‘a Yazısı.....	29
1.1.5.12. Siyâkat Yazısı	29
1.2. TEZHİP SAN‘ATI	30
1.2.1. Tezhip San‘atının Kullanım Alanları.....	33
1.2.1.1. Yazma Kitaplar	33
1.2.1.2. Levhalar	33
1.2.1.3. Fermanlar ve Tuğralar	33
1.2.1.4. Kitap Ciltleri.....	34
1.2.1.5. Minyatürler.....	34
1.2.1.6. Diğer Alanlar	34
1.2.2. Tezhip San‘atında Kullanılan Malzeme.....	35

1.2.2.1. Kâğıt	35
1.2.2.2. Altın	35
1.2.2.3. Boya	36
1.2.2.4. Murakka'	36
1.2.2.5. Fırça.....	37
1.3. EBRÛ SAN'ATI	38
1.3.1. Ebrû San'atının Kullanım Alanları.....	38
1.3.1.1. Kitaplar	38
1.3.1.2. Levhalar	38
1.3.1.3. Kitap Ciltleri.....	39
1.3.1.4. Minyatür	39
1.3.1.5. Diğer Alanlar	39
1.3.2. Ebrû San'atında Kullanılan Malzeme	39
1.3.2.1. Boyalar	39
1.3.2.2. Kitre.....	40
1.3.2.3. Sığır Ödû.....	40
1.3.2.4. Neft	40
1.3.2.5. Tekne	40
1.3.2.6. Fırça.....	41
1.3.2.7. Taraklar	41
1.3.2.8. Bîz	41
1.3.2.9. Diğer Malzeme.....	41
1.3.3. Ebrû Çeşitleri	41

İKİNCİ BÖLÜM: LEVHA ve KIT'ALAR

2.1. LEVHA	44
2.1.1. Levha Çeşitleri.....	44
2.1.1.1. Celî Levhalar	44
2.1.1.2. Hilye-i Şerîfeler.....	45
2.1.1.3. Kıt'alar	47
2.1.1.4. Tekke Levhaları	47
2.1.2. Levhalarda Kullanılan Teknikler.....	47
2.1.2.1. Ahşap Levhalar	47

2.1.2.2. Camaltı Levhalar	48
2.1.2.3. Zer-endûd Levhalar	48
2.2.1.3. Türk Hat San'atında Levha Geleneği	48
2.2. KİT'A	49
2.2.1. Kıt'anın Formları.....	49
2.2.1.1. Sülüs-Nesih Kıt'a.....	49
2.2.1.2. Ta'lik Kıt'a	49
2.2.1.3. Muhakkak-Reyhânî Kıt'a	50
2.2.1.4. Nesta'lik Kıt'a	50
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: İSTANBUL SÜLEYMANİYE KÜTÜPHÂNESİNDE BULANAN KİT'A-HAT LEVHALARI ve TEZHİPLERİ	
3.1.323 Envanter Numaralı Levha.....	51
3.2.544 Envanter Numaralı Levha.....	54
3.3. 504 Envanter Numaralı Levha.....	56
3.4. 215 Envanter Numaralı Levha.....	58
3.5. 494 Envanter Numaralı Levha.....	60
3.6. 162 Envanter Numaralı Levha.....	62
3.7. 340 Envanter Numaralı Levha.....	65
3.8. 573 Envanter Numaralı Levha.....	68
3.9. 164 Envanter Numaralı Levha.....	70
3.10. 566 Envanter Numaralı Levha.....	72
3.11. 567 Envanter Numaralı Levha.....	74
3.12. 216 Envanter Numaralı Levha.....	76
3.13. 123 Envanter Numaralı Levha.....	78
3.14. 172 Envanter Numaralı Levha.....	80
3.15. 497 Envanter Numaralı Levha.....	82
3.16. 173 Envanter Numaralı Levha.....	85
3.17. 264 Envanter Numaralı Levha.....	87

3.18. 527 Envanter Numaralı Levha.....	89
3.19. 505 Envanter Numaralı Levha.....	91
3.20. 225 Envanter Numaralı Levha.....	93
3.21. 92 Envanter Numaralı Levha.....	96
3.22. 91 Envanter Numaralı Levha.....	100
3.23. 219 Envanter Numaralı Levha.....	103
3.24. 187 Envanter Numaralı Levha.....	105
3.25. 186 Envanter Numaralı Levha.....	108
3.26. 176 Envanter Numaralı Levha.....	111
3.27. 672 Envanter Numaralı Levha.....	113
3.28. 324 Envanter Numaralı Levha.....	116
3.29. 278 Envanter Numaralı Levha.....	119
3.30. 370 Envanter Numaralı Levha.....	121
3.31. 486 Envanter Numaralı Levha.....	124
3.32. 165 Envanter Numaralı Levha.....	126
3.33. 213 Envanter Numaralı Levha.....	128
3.34. 365 Envanter Numaralı Levha.....	131
3.35. 194 Envanter Numaralı Levha.....	134
3.36. 508 Envanter Numaralı Levha.....	138
3.37. 252 Envanter Numaralı Levha.....	140
3.38. 217 Envanter Numaralı Levha.....	143
3.39. 167 Envanter Numaralı Levha.....	146
3.40. 171 Envanter Numaralı Levha.....	148
3.41. 232 Envanter Numaralı Levha.....	150
3.42. 714 Envanter Numaralı Levha.....	152
3.43. 209 Envanter Numaralı Levha.....	154

3.44. 277 Envanter Numaralı Levha.....	157
3.45. 339 Envanter Numaralı Levha.....	159
3.46. 166 Envanter Numaralı Levha.....	161
3.47. 214 Envanter Numaralı Levha.....	164
3.48. 626 Envanter Numaralı Levha.....	166
3.49. 625 Envanter Numaralı Levha.....	168
3.50. 485 Envanter Numaralı Levha.....	170
3.51. 439 Envanter Numaralı Levha.....	172
3.52. 490 Envanter Numaralı Levha.....	174
3.53. 492 Envanter Numaralı Levha.....	176
3.54. 496 Envanter Numaralı Levha.....	178
3.55. 500 Envanter Numaralı Levha.....	180
3.56. 503 Envanter Numaralı Levha.....	182
3.57. 557 Envanter Numaralı Levha.....	184
3.58. 543 Envanter Numaralı Levha.....	186
3.59. 509 Envanter Numaralı Levha.....	188
DEĞERLENDİRME ve SONUÇ.....	190
KAYNAKÇA	198
ÖZGEÇMİŞ.....	205

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İSTANBUL SÜLEYMANİYE KÜTÜPHÂNESİNDE BULANAN KİT‘A-HAT LEVHALARI VE TEZHİPLERİ

Nurettin HINISLIOĞLU

Geleneksel Türk Sanatları Anasanat Dalı

Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ağustos 2017

Danışman: Prof. Dr. Bilal SEZER

Jüri: Prof. Dr. Bilal SEZER

Yrd. Doç. Dr. Beyhan PAMUK

Yrd. Doç. Dr. Ezgi GÖKÇE

Yrd. Doç. Dr. Hasan AKDAĞ

Yrd. Doç. Dr. Hüseyin ELİTOK

Bu araştırmada İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi’nde bulunan 59 adet sülüs, nesih ve muhakkak hatla yazılan kıt‘a-hat levhaları ve tezhipleri, Türk-İslam san‘atları içerisinde mümtaz bir yere sahip olan hat ve tezhip san‘atı yönünden incelenmektedir. Seçilen bu eserler, dönemlerinin tüm özelliklerini yansıtmalarından dolayı Türk kitap san‘atları alanında büyük öneme sahiptirler.

Üç bölümden oluşan bu araştırmanın birinci bölümünde, hat san‘atının tarihi gelişimi, Türk-İslam Medeniyeti’nde hat san‘atının önemi, ekol sahibi Türk-Hat üstadları, Aklâm-ı Sitte, hat san‘atının kullanım alanlarıyla beraber, tezhib ve ebrû san‘atı hakkında teferruatlı bilgiler verilmiştir.

İkinci bölümde, konuyla doğrudan ilişkili olarak Türk-Hat san‘atında kıt‘a ve levha geleneği, levha ve kıt‘a çeşitleriyle levhalarda kullanılan tekniklerle alakalı bilgiler verilmiştir.

Üçüncü bölümde ise, katalogta yer alan eserlerin tahlilleri ve incelemeleri yapılmıştır. İncelenen eserler envanterleriyle birlikte dönem özellikleri, ekolleri, kâğıt, yazı, dil özellikleri, motif ve desen özellikleri bütün yönleriyle ele alınmış eserlerin karşılaştırma ve değerlendirilmesi yapılarak çalışma sonlanlandırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Süleymaniye Kütüphanesi, Hat, Tezhip, Kıt‘a, Levha*

ABSTRACT

**KIT‘A-CALLIGRAPHY SHEETS AND THEIR ILLUMINATION (GILD)
EXIST IN İSTANBUL SÜLEYMANİYE LIBRARY**

Nurettin HINISLIOĞLU

Traditional Turkish Arts

Uşak University Graduate School of Social Sciences, August 2017

Advisor: Prof. Dr. Bilal SEZR

Jury: Prof. Dr. Bilal SEZER

Assist. Prof. Beyhan PAMUK

Assist. Prof. Ezgi GÖKÇE

Assist. Prof. Hasan AKDAĞ

Assist. Prof. Hüseyin ELİTOK

This study examines 59 thuluth, naskh and exact written kıt'a-calligraphy signs and their illuminations (ghats) exist in İstanbul Süleymaniye Library in terms of calligraphy and illumination art. These selected work of arts are utmost important as they reflect all the aspects and features of their era.

The research consist of three chapters, and the first chapter include detailed information on historical background of calligraphy, the importance of calligraphy in Turkish-İslamic art, prominent Turkish calligraphy masters, illumination (gild) and ebrû art.

The second Chapter examines the tradition of kıt'a and sheets in Turkish Calligraphy as well as various techniques used in different kıt'a and sheets.

The research and analysis of the above mentioned work of arts are investigated in the third Chapter. The era aspects of the work of arts, along with their inventory, their schools, paper, writing and language features, motif and pattern features are evaluated through all perspectives, and the comparison and evaluation of the work of arts are achieved in this thesis.

Key Words: *Süleymaniye Library, Calligraphy, Illumination (Gild), Kıt'a, Sheets*

ÖNSÖZ

Türk Kitap San'atları, Gelenekli Türk San'atlar ve Plastik San'atlar içerisinde çok önemli bir yere sahiptir. Ayrıca, bünyesinde barındırdığı hat, tezhip, minyatür, cilt ve ebrû san'atı ile de tarihi geçmişi çok eskilere dayanan san'at dallarıdır. Tarih boyunca bu san'at dallarında çok ünlü üstadlar tarafından önemli ölçüde eserler verilmiş ve bu eserler büyük bir itinayla korunarak günümüze kadar gelebilmişlerdir.

Müslüman Türk toplumu olmamız nedeniyle kitaba verdiğimiz önem ve gösterdiğimiz saygının bir işareti olarak, kültür tarihimizde önemli bir yere sahip olan kütüphanelerimizde, bilim ve san'atı bir arada barındıran, san'at değeri bakımından oldukça yüksek, çok zengin, fakat incelenmemiş, bilim ve san'at dünyasına kazandırılmamış yüz binlerce yazma eserin yanısıra binlerce hat, kıt'a, murakka' ve levha koleksiyonlarımız bulunmaktadır. Bu kütüphanelerimizin başında İstanbul Süleymaniye Kütüphânesi gelmektedir.

Yaptığımız bu çalışmada İstanbul Süleymaniye Kütüphânesi'nde bulunan ve bugüne kadar incelenmemiş birçok hat, kıt'a ve levhayı inceledik. İncelenmeye değer birçok eser arasından 46 adet ketebeli, (hattatı bilinen) 13 adet de ketebesiz, (hattatı bilinmeyen) toplam 59 kıt'a ve levhayı seçerek, yazı, tezhip, motif, desen ve üslûp özellikleri bakımından ele alıp inceledik. Araştırmada kullanılan materyal daha önce hiçbir yayında tezyînî açıdan incelenmemiş olup ilk defa bu tezin konusu kapsamı içinde değerlendirilmiştir.

Tez çalışmam boyunca beni yönlendiren tez danışmanım Prof. Dr. Bilal SEZER Hocama, katkılarından dolayı Prof. Dr. Ahmet BEŞE'ye, bu süre zarfında tez yazım ve teknikleriyle alakalı konularda yardımlarını benden hiç esirgemeyen Yrd. Doç. Dr. Hüseyin ELİTOK'a ve Yrd. Doç. Dr. Muhahammet Lütfi KINDİĞİLİ'ya, ayrıca çalışmalarında bana eserlerin temini noktasında yardımcı olan Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yazma ve Nadir Eserler Dairesi Başkanı Hüseyin Kutan'a ve çalışmam boyunca sıkıntılara katlanıp bana destek olan başta değerli eşim Serap Hanım'a oğlum Enes Bey'e ve kızım Nursema'ya sonsuz şükranlarımı sunarım.

KISALTMALAR

a.s	: Aleyhisselam
b.	: bin
Bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
Çev	: Çeviren
Der.	: Derleyen
TDVİA	: Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı İslâm Ansiklopedisi
D.İ.B.	: Diyanet İşleri Başkanlığı
Ed.	: Editör
H	: Hicri
Haz.	: Hazırlayan
Hız.	: Hazreti
IRCICA	: İslâm Tarih, San‘at ve Kültür Araştırma Merkezi
İKMHS	: İslâm Kültür Mirasında Hat san‘atı
İSMEK	: İstanbul Büyükşehir Belediyesi San‘at ve Mesleki Eğitim Kursları
M	: Miladi
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
MEGEP	: Mesleki Eğitimi Geliştirme Projesi
MÖ	: Milattan Önce
MS	: Milattan Sonra
Nr.	: Numara
Ö.	: Ölümü
r.a	: Radıyallahu Anhu
s.	: sayfa

S. : Sayı

(s.a.v) : Sallallahu Aleyhi ve Sellem

TATAV : Tarih ve Tabiat Vakfi

TÜYATOK: Türkiye Yazmaları Toplu Kataloğu

vb. : ve benzeri

YKY : Yapı Kredi Yayınları

RESİM LİSTESİ

Resim 1. 1. Şeyh Hamdullah'ın Sülüs-Nesih Kıtası.....	11
Resim 1. 2. Karahisarî'nin İstanbul Süleymaniye Camii'ndeki Sülüs Kitâbesi	12
Resim 1. 3. Hâfız Osman'ın Muhakkak-Süslüs-Nesih Hilye-i Şerîfe Levhası.....	13
Resim 1. 4. Mustafa Râkım Efendi'nin Sülüs Levhası	15
Resim 1. 5. Mahmud Celâleddin Efendi'nin Celî sülüs Levhası.....	16
Resim 1. 6. Kadıasker Mustafa İzzet Efendi'nin Sülüs-Nesih Kıt'ası.....	17
Resim 1. 7. Şevkî Efendi'nin Celî Sülüs Levhası	18
Resim 1. 8. Sâmi Efendi'nin Celî Sülüs Tuğra Levhası	19

LEVHA LİSTESİ

Levha 3. 1. 323	Envanter Numaralı Sülüs Nesih Kıt'a (İcâzetnâme).....	53
Levha 3. 2. 544	Envanter Numaralı Sülüs Nesih Kıt'a (Beyit)	55
Levha 3. 3. 504	Envanter Numaralı Sülüs-Nesih Kıt'a (Hadîs-i Şerîf)	57
Levha 3. 4. 215	Envanter Numaralı Sülüs-Nesih Kıt'a (Hadîs-i Şerîf ve Dua).....	59
Levha 3. 5. 494	Envanter Numaralı Sülüs Nesih (Hurufat).....	61
Levha 3. 6. 162	Envanter Numaralı Sülüs-Nesih Hadîs-i Şerîf (İcâzetnâme)	64
Levha 3. 7. 340	Envanter Numaralı Sülüs-Nesih Levha (Hadîs-i Şerîfler)	67
Levha 3. 8. 573	Envanter Numaralı Sülüs-Nesih Levha (Hadîs-i Şerîf Ve Dua)	69
Levha 3. 9. 164	Envanter Numaralı Sülüs-Nesih Levha (Hadîs-i Şerîf)	71
Levha 3. 10. 566	Envanter Numaralı Sülüs-Nesih Levha (Hadîs-i Şerîf)	73
Levha 3. 11. 567	Envanter Numaralı Sülüs-Nesih Levha (Hadîs-i Şerîf)	75
Levha 3. 12. 216	Envanter Numaralı Sülüs-Nesih Levha (Hz. Ali'nin Sözü).....	77
Levha 3. 13. 123	Envanter Numaralı Sülüs-Nesih Levha (Hadîs-i Şerîf)	79
Levha 3. 14. 172	Envanter Numaralı Sülüs-Nesih Levha.....	81
Levha 3. 15. 497	Envanter Numaralı Sülüs-Nesih Levha (Hadîs-i Şerîfler)	84
Levha 3. 16. 173	Envanter Numaralı Sülüs-Nesih Levha (Dua)	86
Levha 3. 17. 264	Envanter Numaralı Sülüs-Nesih Levha (Hadîs-i Şerîf)	88
Levha 3. 18. 527	Envanter Numaralı Sülüs-Nesih Levha (Hadîs-i Şerîf)	90
Levha 3. 19. 505	Envanter Numaralı Sülüs-Nesih Levha (Hadîs-i Şerîf)	92
Levha 3. 20. 225	Envanter Numaralı Sülüs-Nesih Levha (Hadîs-i Şerîf-İcâzetnâme)	95
Levha 3. 21. 92	Envanter Numaralı Sülüs-Nesih Levha (Hadîs-i Şerîf-İcâzetnâme) 99	
Levha 3. 22. 91	Envanter Numaralı Sülüs-Nesih Levha (Âyet-Hadîs, İcâzetnâme) 102	
Levha 3. 23. 219	Envanter Numaralı Sülüs Levha	104
Levha 3. 24. 187	Envanter Numaralı Sülüs-Nesih Levha (Hadîs-i Şerîf-İcâzetnâme)	107
Levha 3. 25. 186	Envanter Numaralı Sülüs-Nesih Levha (Hadîs-i Şerîf-İcâzetnâme)	110
Levha 3. 26. 176	Envanter Numaralı Sülüs-Nesih Levha (Hadîs-i Şerîf)	112
Levha 3. 27. 672	Envanter Numaralı Sülüs-Nesih Levha (Hadîs-i Şerîf İcâzetnâme)	115
Levha 3. 28. 324	Envanter Numaralı Sülüs-Nesih Levha (Arapça Dua İcâzetnâme)	118
Levha 3. 29. 278	Envanter Numaralı Sülüs-Nesih Levha (Hadîs-i Şerîf)	120

Levha 3. 30. 370 Envanter Numaralı Sülüs-Nesih Levha (Naat-ı Şerîf)	123
Levha 3. 31. 486 Envanter Numaralı Sülüs-Nesih Levha (Kelâm-ı Kibar).....	125
Levha 3. 32. 165 Envanter Numaralı Sülüs-Nesih Levha (Hadîs-i Şerîf)	127
Levha 3. 33. 213 Envanter Numaralı Sülüs-Nesih Levha (Dua)	130
Levha 3. 34. 365 Envanter Numaralı Sülüs-Nesih Levha (Hadîs-i Şerîf, İcâzetnâme)	133
Levha 3. 35. 194 Envanter Numaralı Sülüs-Nesih Levha (Hadîs-i Şerîf, Esmâ-ı Nebî)	137
Levha 3. 36. 508 Envanter Numaralı Sülüs-Nesih Levha (Hadîs-i Şerîf)	139
Levha 3. 37. 252 Envanter Numaralı Sülüs-Nesih Levha (Hadîs-i Şerîf)	142
Levha 3. 38. 217 Envanter Numaralı Sülüs-Nesih Levha (Hadîs-i Şerîf)	145
Levha 3. 39. 167 Envanter Numaralı Sülüs-Nesih Levha (Hadîs-i Şerîf)	147
Levha 3. 40. 171 Envanter Numaralı Sülüs-Nesih Levha (Hadîs-i Şerîfler)	149
Levha 3. 41. 232 Envanter Numaralı Sülüs-Nesih Levha (Hadîs-i Şerîfler)	151
Levha 3. 42. 714 Envanter Numaralı Sülüs-Nesih Levha (Hadîs-i Şerîfler)	153
Levha 3. 43. 209 Envanter Numaralı Sülüs-Nesih Levha (Hadîs-i Şerîf ve Dua)...	156
Levha 3. 44. 277 Envanter Numaralı Sülüs-Nesih Levha (Hadîs-i Şerîf ve Dua)...	158
Levha 3. 45. 339 Envanter Numaralı Sülüs-Nesih Levha (Hz. Ali'nin Sözü).....	160
Levha 3. 46. 166 Envanter Numaralı Sülüs-Nesih Levha (Hadîs-i Şerîfler)	163
Levha 3. 47. 214 Envanter Numaralı Sülüs-Nesih Levha (Hadîs-i Şerîf)	165
Levha 3. 48. 626 Envanter Numaralı Sülüs-Nesih Levha (Mürekkebat-Kaside-i Bürde).....	167
Levha 3. 49. 625 Envanter Numaralı Sülüs-Nesih Levha (Mürekkebat).....	169
Levha 3. 50. 485 Envanter Numaralı Sülüs-Nesih Levha (Mürekkebat-Kaside-i Bürde).....	171
Levha 3. 51. 439 Envanter Numaralı Sülüs-Nesih Levha (Mürekkebat-Hz. Ali'nin Sözü)	173
Levha 3. 52. 490 Envanter Numaralı Sülüs-Nesih Levha (Mürekkebat-Kaside-i Bürde).....	175
Levha 3. 53. 492 Envanter Numaralı Sülüs-Nesih Levha (Kelâm-ı Kibar).....	177
Levha 3. 54. 496 Envanter Numaralı Sülüs-Nesih Levha (Mürekkebat).....	179
Levha 3. 55. 500 Envanter Numaralı Sülüs-Nesih Levha (Hadîs-i Şerîf)	181
Levha 3. 56. 503 Envanter Numaralı Sülüs-Nesih Levha (Hadîs-i Şerîf)	183
Levha 3. 57. 557 Envanter Numaralı Sülüs-Nesih Levha (Hadîs-i Şerîf)	185
Levha 3. 58. 543 Envanter Numaralı Sülüs-Nesih Levha (Dua)	187
Levha 3. 59. 509 Envanter Numaralı Sülüs-Nesih Levha (Hadîs-i Şerîf)	189

GİRİŞ

A. Amaç, Kapsam ve Yöntem

I. Amaç: Süleymaniye Kütüphanesi'nde bulunan, günümüze kadar günyüzüne çıkarılmamış ve daha önce farklı akademik alanlarda çalışması yapılmamış kıt'a-hat levhalarını, hat ve tezhip san'atı açısından tahlillerini yaparak değerlendirip Gelenekli Türk San'atları literatürüne kazandırmak.

II. Kapsam: Bu çalışma, Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki hat levhalarının içinde bulunan kıt'a formlu 59 adet levhayı kapsamaktadır. Bu levhaların 46 tanesi ketebeli olup 13 tanesi ise ketebesizdir.

III. Yöntem: Eserler dönem, yazı türü, üslûp, tezyînat, motif, estetik ve kullanılan renk özellikleri bakımından ele alınarak incelenmiş, bu eserlerin san'at değerleri ve san'atkârlarının bu alandaki yerleri tespit edilmiştir.

B. Süleymaniye Kütüphanesi

Anadolu Türk-İslâm mîmarisinin en olgun örnekleri Osmanlı Devleti eliyle ortaya konmuştur. Osmanlı Mîmarisi, erken dönemde Anadolu Selçuklu ve Beylikler Dönemi mîmarisinin izlerini taşımakla beraber sürekli bir arayış içerisinde olmuş ve bunun sonucunda da hızlı bir gelişim göstererek kendine has bir üslûba kavuşmuştur. Bu doğrultuda XV. yüzyıldan itibaren klâsik eserler ortaya çıkmaya başlamıştır. Osmanlı mîmarisinin gelişim sürecinin zirve noktası ise tartışılmaz bir şekilde XVI. yüzyıldır. Bu yüzyılda çini, minyatür, hat vb. birçok san'at dalında olduğu gibi mîmaride de önemli adımlar atılmıştır. Osmanlı mîmarisinin klâsik dönemini yaşadığı bu yüzyılın en önemli figürü hiç şüphe yok ki Mîmar Sinan'dır. Evrensel değere sahip oldukları hemen herkesçe kabul gören Mîmar Sinan'ın eserleri içerisinde en dikkat çekenler, başkentte inşâ ettiği külliyelerdir. İstanbul'u adeta birer inci tanesi gibi süsleyen Sinan Külliyesi, Süleymaniye ile en olgun haline kavuşmuştur.

İnşaasına 1550 yılında başlanan ve 1587 yılında bitirilen Süleymaniye Külliyesi; Cami, Râbi' Medresesi, Sâlis Medresesi, Evvel Medresesi, Sâni Medresesi, Tıp Medresesi, Darü'l-Hadîs Medresesi, Bimarhâne, Darü'z-Ziyâfe, Tabhâne, Kânûnî Sultan Süleyman Türbesi, Hürrem Sultan Türbesi, Mîmar Sinan

Türbesi, Türbedâr Odası ve Hamam olmak üzere on beş birimden meydana gelmektedir. Külliye'nin merkezini cami oluşturmaktadır. Diğer birimler caminin etrafında şekillenmiştir. Konumuz olan Süleymaniye Kütüphanesi ise caminin batısında yer alan Evvel ve Sâni Medreselerinin kütüphaneye dönüştürülmesiyle ortaya çıkmıştır.

Tamamına yakını vakıf olan Anadolu'daki kütüphaneler, XIX. yüzyıl sonu XX. yüzyıl başlarında dönemin sosyo-ekonomik durumunun da bir sonucu olarak kaderlerine terk edilmiş bir haldedir. Bu kurumların yok olmayla karşı karşıya gelmeleri üzerine Osmanlı Devleti'nin Evkâf Nezareti duruma el koymuş ve kütüphanelerdeki kıymetli eserleri bir araya toplama yoluna gitmiştir. Alınan bu karar doğrultusunda 1914 yılında bahsi geçen eserlerin bir kısmı İstanbul Sultanselim'deki Medresetü'l-Mütehassisîn'e getirilmiştir. Ancak bu bina ihtiyaca cevap verememiş ve yeni bina arayışları içerisine girilmiştir. Alî Paşa'nın Mercan'da yanan konağının arsası üzerine bir kütüphâne yapılması düşüncesi maddî imkânsızlıklar sebebiyle gerçekleşmemiştir. Anadolu'dan ve İstanbul'dan toplanan eserlerin nihâi toplanacağı yerin Süleymaniye Külliyesi'nin Evvel ve Sâni Medreselerinin olacağı kararıyla 1918 yılında Süleymaniye Umûmî Kütüphanesi kurulmuştur (Dener, 1957; Erünsal, 1991; 1966, s. 134-135; Cunbur, 1968, s. 139). Ancak, Süleymaniye Külliyesi bünyesinde bir kütüphâne varlığının aslında bir süreç dâhilinde meydana geldiğini de belirtmek gerekir. Nevzat KAYA'nın verdiği bilgilerden hareketle bu sürecin Süleymaniye Külliyesi'nin inşâsının bitiminden sonra Süleymaniye Camii'nde bir kütüphanenin oluşturulması ve XVIII. yüzyılda cami bünyesinde bu kütüphâne için müstakil bir bölümün ayrılması yönünde meydana geldiği anlaşılmaktadır. Cami içerisinde parmaklıklarla sınırları çizilen bu bölümdeki kitaplar, Medresetü'l-Mütehassisîn'den gelen kitaplarla beraber Süleymaniye Umûmî Kütüphanesi, Kütüphanenin de ilk eserlerini meydana getirmiştir (Kaya, 2010, s. 121-123).

Süleymaniye Kütüphanesi kurulduğu tarihten 1927 yılına kadar külliye'nin Sâni Medresesi bünyesinde hizmet vermiştir. Burada aynı zamanda meslek içi eğitim kursları da verilmiştir. Bu kursların ilki 15 Eylül 1925 tarihinde açılmıştır. Evvel Medresesi ise başlangıçta Ankara Etnografya Müzesi için biriktirilen eserler için ayrılmışken oluşturulan koleksiyonun 1927 yılında Ankara Etnografya Müzesi'ne devredilmesiyle Süleymaniye Kütüphanesi Müdürlüğü idaresine verilmiştir. Evvel

Medresesi'nin hemen güneyindeki Sıbyan Mektebi de 1957 yılında aynı idareye bağlanmış ve 1980 yılına kadar çocuk kütüphânesi olarak hizmete devam etmiştir (Kaya, 2010, s. 121-123).

Kütüphânedeki eserlerin sayısı, 1924 yılında çıkarılan Tevhîd-i Tedrîsât Kanunu'nun cami, tekke ve medreselerde bulunan kitapların toplatılması sonucunda artmıştır. Bu sayı artışı Eyüp Hüsrev Paşa, Çarşamba Murad Molla, Lâleli Râgıb Paşa ve Üsküdar Hacı Selim Ağa Kütüphânelerindeki kitapların da zamanla Süleymaniye Kütüphânesi'ne getirilmesiyle devam etmiştir (Kaya, 2010, s. 121-123).

Kütüphâne 1927 yılında ancak altı ay gibi kısa bir süre görev yapabilecek olan bir tasnif komisyonu kurulmuştur. 2 Mart 1935 tarihinde Hellmut Ritter başkanlığında eser tasnifi için yeni bir komisyon oluşturulmuştur. 1952 yılına kadar faal olan bu komisyon tarafından yazmaların ve içlerinde bulunan risâlelerin isimleri ile müellifleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu çalışmaların sonucunda eserlerin envanter fişleri çıkarılmış, “İstanbul Kütüphâneleri Türkçe Tarih, Coğrafya Yazmalar Katalogu” ve “Türkçe Dîvanlar Katalogu” gibi yayınlar hazırlanmıştır (Kaya, 2010, s. 121-123). Kütüphâne 1950 yılında Türkiye'nin ilk “Mikrofilm ve Fotokopi Servisi” kurulmuş ve 5000 kitap mikrofilme alınmıştır. Kitapların bilgisayar ortamına aktarımında 2002 yılından itibaren dijital kameralar kullanılmaktadır (Kaya, 2010, s. 121-123).

Merkezi Ankara'da olan Türkiye Yazmaları Toplu Kataloğu çalışmaları için Süleymaniye Kütüphânesi'nde 1979 yılında bir şube açılmıştır. Bu seriden Süleymaniye Kütüphânesi yazmalarına ait Ali Nihad Tarlan, Giresun, Antalya Tekelioğlu, Amcazâde Hüseyin Paşa, Hekimbaşı Mûsâ Nazif Efendi ve Âşir Efendi yazmalarının katalogları yayımlanmıştır. İstanbul Âtîf Efendi, Hacı Selim Ağa, Köprülü, Nûruosmaniye ve Râgıb Paşa Kütüphâneleri de Süleymaniye Kütüphânesi'ne bağlı olarak hizmet vermektedir (Kaya, 2010, s. 121-123).

Süleymaniye Kütüphânesi “Kataloglama ve Tasnif”, “Mikrofilm”, “Yazma ve Nâdir Eserler Restorasyon ve Araştırma Merkezi” ve “Türkiye Yazmaları Toplu Kataloğu (TÜYATOK)” şubelerinden oluşmaktadır. Süleymaniye Kütüphânesi'nin en dikkat çeken bölümü olan “Cilt ve Patoloji Servisi” ise 1956 yılında kurulmuştur (Kaya, 2010, s. 121-123).

Satın alma veya bağış yoluyla alınan kitaplarla halen eser sayısı giderek artan ve Türk-İslâm kültürünün yazılı birincil kaynaklarını bünyesinde bulundurmasıyla uluslararası düzeyde haklı bir üne sahip Süleymaniye Kütüphânesi, 122.980 adet eser barındırmaktadır. Fâtih, Hamidiye, Sultan Ahmed, Ayasofya ve Lâleli gibi padişah kütüphânelerinin de bulunduğu 131 koleksiyondaki bu eserlerden 73.486'sı yazma, 49.494'ü ise Arap harfli basma eserdir. Bu eserlerin dışında yeni harfli yerli ve yabancı dillerde kitaplar, levha, defter gibi farklı türden koleksiyonları da ihtiva eden kütüphâne, kitaplarının nitelik ve niceliklerinin yanısıra cilt, tezhip, minyatür, hat ve ebrû gibi geleneksel san'atlar açısından da kendi alanında ilk başvuru yerlerinden birisidir (Kaya, 2010, s. 121-123).

BİRİNCİ BÖLÜM: TÜRK KİTAP SAN'ATLARI

1.1. HAT SAN'ATI

Hattın mânâsı, harflere ve harflerden kurulan kelimelere, kelimelerden yapılan cümlelere, cümlelerden doğan bir kelâma delâlet etmek üzere el ve kalemlerle veya benzeri bir vasıtayla çizilerek veya yazılarak ya da yapılarak husûle gelen şekiller, sûretler diye târif edilir. Diğer bir ifadeyle, “cismânî âletler kullanılarak meydana getirilen bir san'at olsada esas itibarıyla rûhânî bir hendesedir” şeklinde tarif edilir (Yazır, 1981, s. 12; Çelebi, 2003, s. 8). Hat lügatte ise; “yazı, çizgi, satır, yol, ferman, buyruk, padişah yazısı (Yılmaz, 2004, s. 111), san'atlı yazı” (Özönder, 2003, s. 63) anlamlarına gelmektedir. Hat san'atının, en yüksek bir seviyede ve en kaliteli bir şekilde yazılması haline ise “hüsn-i hat” denilir. Diğer bir ifadeyle hüsn-i hat, estetik ve ölçü kurallarına bağlı kalarak güzel yazı yazma san'atıdır (Serin, 2003, s. 17). Kelime, estetik ve uygunluk olarak tam karşılıksa da Batılılar bu san'atı “Kaligrafi (Calligraphie)” olarak adlandırmışlardır. (Özönder, 2003, s. 64) İslâm yazılarını en güzel şekilde yazma ve öğretme mahâretine sahip san'atkâra hattat, icra edilen bu san'ata da hattatlık denilmiştir (Serin, 2003, s.17).

Hat san'atı denilince akla ilk gelen yazı Arap yazısı olmakla beraber, İslâm yazısı kimliğine bürünerek bir san'at şubesi haline gelmesi İslâmiyet'in zuhur etmesiyle birlikte olmuştur (Yılmaz, 2004, s. 111). Hat san'atı tenâsüp (uyum), zarâfet, ihtişam, ulvîlik gibi estetik özellikleriyle, güzel san'atlar arasında en önemli yeri almıştır. Mushâf-ı Şerîflerde, yazma eserlerde, mîmaride, kitâbelerde, mezar taşlarında, metal, cam ve tahta işlerinde, kumaş, çini, tuğla, tezyînat ve daha nice değişik alanlarda, farklı üslûplarla en mükemmel şekilde yazılmış ve işlenmiştir (Bektaşoğlu, 2009, s. 22). Arap yazısının ne zaman ortaya çıktığı ve ne şekilde yayıldığıyla alakalı farklı görüşler olmakla beraber (Çetin, 1992, s. 14-15; Serin, 2011, s. 65; Berk, 2006, s. 12) bazı bilginler konuyu Hadîs-i Şerîflerle gelen rivayetler ışığında açıklamış, bu yazının vahye dayandığını ileri sürerek, bütün semavî kitapların Peygamberlere yazılı olarak gönderildiği görüşünü savunmuşlardır (Serin, 2011, s. 65) Bazı müellifler yazıyı ilk insan ve ilk peygamber Hz. Âdem (a.s)'in icat ettiğini (Serin, 2003, s.37) ve Belâzürî Arap yazısının Süryânî harflerinden müteşekkil olduğunu iddia etmişlerdir. İbn Haldûn ise bunun aksine yazının Yemen'de Himyerîler'e bağlı olan “Müsnedü'l-Himyerî”den doğduğunu ileri sürmüştür. Bir takım şarkiyatçı bilim adamlarının, Suriye ve Sîna yarımadasında

yapılan arkeolojik kazılarda ortaya çıkan en eski Arap kitâbelerine istinâden verdikleri bilgiler, konuyu aydınlatmış ve daha doyurucu bir sonuca ulaştırmıştır. (Elitok, 2014, s. 32). Bilim adamları bu kitâbeler üzerinde kapsamlı bir inceleme yapmış ve bunun sonucunda, Câhiliye Devri Arap yazısının aslının Nabatî¹ yazısından doğduğu, onun gelişmiş bir devamı olduğu ve Fenike alfabesine dayandığı (Serin, 2011, s. 65; Mülayim, 2012, s. 24) kanaatine varılmışlardır (Berk, 2006, s. 12). Bazı İslâm bilginleri ise Câhiliye Dönemi Arap yazısına “el-cezm” adını vermişlerdir.

Hîre’de geometrik şekilli, düzenli, dikey ve yatay çizgilerin hâkim olduğu bir üslûp kazanmış olan, aslı Nabatî yazıya dayanan ve kalemle yazılması güç olan “cezm”, daha çok taş, maden, ahşap ve para gibi malzeme üzerine nakşedilmiştir. Nabatî kitâbe yazıları dikkatle incelendiği zaman Arap yazısının iptidai şekillerine çok benzediği görülür. Harflerinin hem köşeli, hem de yuvarlak bir karaktere sahip olması, bu yazının Arap yazısı istikametinde geliştiğini göstermektedir. İslâmiyet’ten önce Araplar arasında ticarî işlerde, mektuplarda veya süratle yazılması gereken günlük işlerindeki yazışmalarda, yine Nabatî yazı kaynaklı bir yazı olan ve “cezm”den farklı, yuvarlak, yumuşak ve ortaları delikli olmayan meyilli harf özellikli meşk hattının kullanıldığı bilinmektedir (Serin, 2011, s. 66). Yine bu devirde Arapların sadece ticarî işlerinde değil, her türlü bilgiyi yazarak belgelendirme amacıyla, şiir yazma ve hatırlama gibi diğer farklı alanlarda da yazıyı kullandıklarını çeşitli kaynaklardan öğrenmekteyiz. Ayrıca yine bu devirde Yahûdî ve Hıristiyanların da kutsal metinlerini yazdıkları bilmekteyiz. İslâm öncesi Arap yazısı, İslâm’ın doğuşundan bir asır sonra İslâm ümmetinin ortak kullandığı bir yazı olmuş, bunun neticesinde de “İslâm hattı”, “İslâm yazıları” adını almıştır.

İslâm’ın doğuşuyla birlikte “meşk” ve “cezm” adıyla ve ayrı formlarda iki yazı türü bilinmektedir. Bu devirde gelen ilk vahiylerin daha biçimsel ve daha kurallı olması nedeniyle bu vahiylerin yazılmasında geometrik cezm hattı tercih edilmiştir

¹ “Arap asıllı olan Nabatî kavmi M. Ö. IV. asra kadar çöllerde dolaştıktan sonra nihâyet Filistin’in güneyine yerleşmiş ve Petra şehrini kendilerine merkez yapmıştır. Yazıları ve dilleri Aramî asıllı olan Nabatîlerin merkezi, kuzey ve güneye giden yolların ortasında yer almıştır. M. Ö. 85- M. S. 62 arasında Sam’a ve Kızıldeniz’e kadar genişleyen bu kavmin başşehri Petra, Romalılar tarafından ele geçirilince topraklarının bir kısmı ellerinden çıkmıştır. Günümüze ulaşan bina harabeleri ve taşlar üzerine yazılan kitâbelerden ileri bir Medeniyete sahip oldukları anlaşılmaktadır”. Bilgi için bkz. Alparslan, 1999, s. 19; Ağırakça, 2006, s. 257-258.

(Serin, 2011, s. 68). Geometrik şekilli “cezm” yazısı, farklı devirlerde en fazla kullanıldığı yere nispet edilerek Mekkî, Medenî ve Kûfî olarak adlandırılmıştır (Berk, 2006, s. 12). Taş üzerine oyulmak sûretiyle hazırlanan kitâbelerde ve parşömen üzerine yazılan önemli belgelerde özellikle Mushâf-ı Şerîf yazımında geometrik “cezm” yazısı, daha yumuşak ve kavisli harflerin hâkim olduğu “meşk” hattı ise daha ziyâde devlet müesseselerinde, günlük yazım işlerinde ve mektuplarda kullanılmıştır. Hz. Peygamber’in (s.a.v) vefatından önce Arap hattıyla yazılmış olma özelliğini taşıyan ilk kitap Kur’an-ı Kerîm’dir. Yazıya geçirilmiş ve hâfizlar tarafından da ezberlenmiş olan Âyet ve Sûrelerin iki kapak arasına alınıp mushâf haline getirilmesi, yani toplanarak emniyet altına alınması ise Hz. Ebû Bekir (r.a.) Devrinde gerçekleştirilmiştir (Serin, 2011, s. 68).

Hulefâ-i Râşidîn Devri’nde, (632-661) yazıda çok ehemmiyetli değişikliklerin kaydedilmediğini, buna rağmen çok az bir gelişme sağlandığını o devirden günümüze intikal eden bir takım vesîkalardan anlamaktayız (Alparslan, 1993, s. 455; Sezer, 2004, s. 42). Hattın tekâmül etmesi ve güzelleşip bir san’at şubesi haline gelmesi Emevîler (41-132/661-750) devrinde başlamıştır (Yılmaz, 1996, s. 10). Bu devirde genişleme kaydeden yönetim müesseselerine bağlı olarak dîvânlarda ve günlük yazışmalarda kullanılan yuvarlak şekilli el-müstedîr hattının, Mushâf-ı Şerîf yazısına nispetle daha çok kullanılarak yeni bir kimlik kazandığı görülmektedir. Düz ve köşeli olan Cezm, Medenî, Kûfî ve Şâmî gibi Mushâf-ı Şerîf yazıları ise geçirdikleri merhalelerden sonra genellikle Kûfî diye adlandırılmaya başlanmıştır (Serin, 2003, s. 52).

Emevî Halîfelerinden Velîd b. Abdülmelik’in (ö. 705) yazıda pek mahâretli, san’atkâr kâtibi olan, ilk celî yazı hattatı olarak da kabul edilen ve Mescid-i Nebevî’nin kible duvarına Şems sûresinden başlayarak Kur’an-ı Kerîm’in sonuna kadar Âyet-i Kerîmeleri altınla âbidevî olarak yazan ilk hattatın (Serin, 2003, s. 69) Hâlid b. Ebi’l-Heyyâc olduğu bilinmektedir (Alparslan, 1993, s. 460). Bu devrin diğer önemli bir hattatı ise Malik b. Dinar (r.a.) (ö. 747)’dir.² Bu hattat, ücret mukabilinde Kur’an-ı Kerîm yazmıştır (Alparslan, 1993, s. 460).

² Malik b. Dinar hakkında daha geniş bilgi için bkz. Demirci, 2003, s. 505.

Kutbe el-Muharrir Emevîler Devri'nde yetişen ve ilk büyük yazı ıslahatçısı olarak kabul edilen kişidir (ö. 771). Bu meşhur hattat Kûfî yazıya şekil vermek sûretiyle bir takım değişiklikler yaparak celî, tûmâr, sülûs ve nısf'tan ibaret olduğu kabul edilen dört çeşit yazı meydana getirmiş (Alparslan, 1993, s. 459), bununla beraber daha önce kullanılan ve kalem ağız genişliği belli olmayan celî'l'e nispeten kalem ağız genişliği yaklaşık olarak 15 mm olan ve daha sonra icat edilecek diğer yazılara da ölçü vazîfesi görececek olan (Çetin, 1993, s. 21) tûmâr yazıyı da icat etmiştir (Çetin, 1993, s. 21). Yine yazısının güzelliğiyle bilinen ve Devrin Halîfesi olan Hişâm'a (ö. 724) birçok eser yazmış olan Şua'yb b. Hamza el-Kâtib (ö. 779) de meşhur kişilerdendir (Alparslan, 1993, s. 460).

Abbâsî Hilâfeti'nin (750-1258) ilk zamanlarına kadar kâtipler celîl, sülûs, tûmâr ve sülûseyn hatlarıyla yazmaya devam ettiler (Serin, 2003, s. 54). Emevîlerin sonu ile Abbâsîlerin başlarında iki ünlü san'atkârdan biri ed-Dahhak b. Aclan, diğeri ise, İshak b. Hammâd el-Kâtib (ö. 881)'dir. Bu iki hattat yazıyı Kutbe'nin başlattığı istikamette geliştirmişlerdir.

Harf şekillerini belli ölçülere bağlayan hattat ise Abbasilerin ilk devirlerinde yaşamış ve meşhur vezir olan Ebû Ali Muhammed b. Ali (İbn Mukle) (ö. 940)'dir (Çetin, 1993, s. 24; Berk, 2006, s. 14). İbn Mukle, Kûfî yazının te'sirinden tamamen kurtulup, Aklâm-ı Sitteye yönünüde mesafe katetmeye başlayan yazıya yeni bir şekil vererek ölçü içerisine almış ve düzene sokmuştur (Alparslan, 1986, s. 11). Vezir İbn. Mukle ve kardeşi Ebu Abdullah el-Hasan b. Ali (ö. 949) ile hat san'atının en önemli gelişmelerinden biri idrâk edilmiş ve yeni bir devir açılmıştır. Bu gelişme, el-Hattü'l Mevzûn (ölçülü yazı) olarak bilinen yazıların yerini "el-Hattü'l Mensûb" (nispetli yazı) adlı yazıların almış olmasıdır. Ebû Abdullah'ın nesih yazıda, Vezîr Ebû Ali'nin ise tevkî' ve rik'a yazılarında ihtisas sahibi oldukları bilinmektedir. Harflerin şekilleri, ölçüleri, kâideleri bu iki hattat tarafından tespit edilmiş ve hat san'atı onlar vasıtasıyla yayılmıştır. Yazıları hattatlara örnek teşkil etmiş olması sebebiyle İbn Mukle "İmâmü'l-Hattâfîn" (hattatların imamı) ünvanını almıştır (Serin, 2003, s. 57).

İbn Mukle mektebinin ikinci merhalesini temsîl eden İbnül Bevvâb (ö. 1022) yıllarca İbn Mukle'nin yazılarını inceleyerek geliştirip güzelleştirmiştir (Çetin, 1992, 24; Berk, 2006, s. 15). Özellikle muhakkak ve reyhânî yazılarının harf bağlantılarıyla birlikte, satır düzeninde ve kelimelerde klâsik nispet ve âhengini bulmuştur. Bütün

bunlara rağmen belirli seviyeye ulaşmış olan bu yazılar asıl tekâmülünü Yâkût ekolünde tamamlayacaktır (Serin, 2003, s. 61).

İbnü'l-Bevvâb'dan iki asır sonra gelen, İbn Mukle ve İbn Bevvâb'ın yazılarını inceleyerek yazıda yeni bir ekol ortaya koymuş olan Ebul-Mecd Cemaledin Yâkût b. Abdullah el-Musta'simî (ö. 1298), Aklâm-ı Sitte'nin kaidelerini daha da belirginleştirerek yazıyı önemli ölçüde güzelleştirmiştir (Alparslan, 1993, s. 464; Berk, 2006, s. 15). Yâkût'un yaptığı en büyük yenilik ise o güne kadar düz kesilen kalem ağzını meyilli keserek (Çetin, 1993, s. 278; Berk, 2006, s. 15) Aklâm-ı Sitte'ye zarâfet kazandırmıştır (Serin, 2003, s. 63). Yâkût'un muhakkak ve reyhânî yazıda ortaya koyduğu bu yenilik ve kuralların İslâm âleminde benimsenmesi, Osmanlı hat mektebine kadar olan devirde de ideal örnek olması (Berk, 2006, s. 15) sebebiyle de kendisine "Kıbletü'l-Küttâb" (Kâtiplerin Kıblesi) lakabı verilmesine vesîle olmuştur (Serin, 2003, s. 63).

1.1.1. Türk Devri Hat San'atı

Yazı san'atı, ilk Müslüman Türk devletlerinden olan Karahanlılar (840/1211) ve Gazneliler (961/1187) devrinde özellikle tezyînatla birlikte mîmaride gelişme kaydetmiş, renkli-sırlı tuğlalarla ile Kûfî yazılar oluşturularak bu san'atın en eski eserleri verilmiştir (Serin, 2003, s.85).

Selçuklular, hemen her alanda olduğu gibi, İslâm San'atları'nın tüm alanlarında, özellikle de hat san'atında mahâret ve tecrübe sahibi olmuşlar, bu san'atı büyük bir heyecan ve zevkle icra etmişlerdir. Hat san'atındaki tekâmül ve uygulamalara rağmen Yâkût ve altı talebesi devrinden (üstâdân-ı seb'a (Yılmaz, 2004, s. 356)) Fâtih Sultan Mehmed devrine kadar kadar geçen bu zaman diliminde üslûp sahibi bir hattatın yetişmediği bilgisi kaynaklarda yer almaktadır. Fakat Selçuklu sülüsü olarak bilinen ve mîmari tezyînatında celî sülüs adıyla, yeni bir hüviyet kazanan bu tezyînî yazı devam ederek, Konya İnce Minareli Medrese, Sâhip Ata Külliyesi ve Konya Karatay Medresesi gibi mîmari eserlerde en ince bir şekilde süsleme unsuru olarak kullanılmıştır. Bu dönemde, birbirine çok benzeyen ve hat san'atı tarihinde gelişimini ilk tamamlayan tevkî' ve rikâ' (hatt-ı icâze) yazılarının kullanım alanları çok fazla olmamakla beraber vakfiyelerde, kitapların ferağ kayıtlarında, kadı sicillerinde ve dîvânlarda, kullanıldığı bilinmektedir. Aklâm-ı

Sitte'den muhakkak ve reyhânî yazıları ise kitap san'atlarında, özellikle Mushâf-ı Şerîf yazımında en çok tercih edilen iki yazıdır.

Osmanlı Hat San'atında ilk yenilik ve üslûp arayış hareketleri Fâtih Sultan Mehmed devrinde ve II. Bâyezîd'in yirmi altı yıl Amasya valiliği yaptığı zaman içerisinde başlamıştır. Fâtih Sultan Mehmed, İstanbul'un fethiyle en önemli Türk İslâm idealini gerçekleştirerek bunu Cihâd-ı Ekber (büyük savaş) olarak ilân etmiş, bunların neticesinde de ilim ve güzel san'atlarda sonraki devirlere ışık tutacak önemli hamleler yapmıştır (Serin, 2003, s. 87; Serin, 1992, s. 17).

Fetih sonrası, Türk-İslâm dünyasının merkezi haline gelen, altı asır boyunca hat san'atında liderlik yapan ve bu devirde İslâm yazısına yeniden yön vererek Türk Hat San'atının kurulup gelişmesine öncülük yapmış olan İstanbul, ekol sahibi ilk hattatını, Amasya'lı Şeyh Hamdullah'ı yetiştirmiştir (ö. 1526). Kendisinden sonra gelen hattatlar onun yolunda ilerleyerek yeni ekoller oluşturmuşlar ve hüsn-i hattı dünyada kısa sürede tanınan ve bilinen en önemli bir görsel san'at haline getirmişlerdir (Serin, 1998, s. 57).

1.1.2. Hat San'atında Ekoller

1.1.2.1. Şeyh Hamdullah Ekolü

Osmanlı hat mektebinin kurucusu Şeyh Hamdullah (Serin, 1992, s. 29), Sühreverdî Şeyhi Muslihiddin Mustafa Dede'nin oğlu olup 1436 yılında Amasya'da dünyaya geldiği tahmin edilmektedir. Başka bir rivayette ise doğum tarihi 1426 olarak tespit edilmiştir (Serin, 1992, s. 29; Müstakimzâde, 1928, s. 185). Şeyh ayrıca, Şeyh ibnü'ş-Şeyh, Kıbletü'l-Küttâb, Kutbü'l-Küttâb ve Şeyhü'r-Râmiyân olarak da tanınır (Alparslan, 1999, s. 38; Serin, 1992, s. 28). Ekol sahibi olma yolunda hat san'atını nazarî ve amelî olarak tahsil ederek icâzetini Hayreddin Mar'aşi'den (ö. 1471) (Serin, 2003, s. 97; Serin, 1992, s. 28) alan Şeyh Hamdullah'ın (ö. 1520) san'at hayatını Amasya ve İstanbul olmak üzere iki safhada incelemek gerekir. Şeyh Hamdullah, Amasya'da, Yâkût üslûbunun hâkim olduğu ilk yazılarını yazmış, kendi yazı üslûbunu ise İstanbul'da oluşturmaya başlamıştır (Derman, 1998, s. 482; Serin, 1992, s. 31-32). Aklâm-ı Sittedeki bu yeniliğe “Şeyh Hamdullah Ekolü” adı verilmiştir. Şeyh Hamdullah'ın san'atı, yazıya koyduğu estetik kaidelerin keskinliği ile özetlenebilir. Yâkût'un yazı kaidelerini ve estetik anlayışını ortadan kaldırarak

takipçisi olması nedeniyle de Yâkût-ı Rûmî diye anılmıştır (Serin, 2003, s.109). Yâkût'un yazıda nispeten sağlamış olduğu anatomik güzellik ve dinamizmi daha ileri götürerek onu aşmış, meraklılarını peşinden sürükleyecek Karahisarî Ekolünü oluşturmuştur (Alparslan, 1999, s.56).

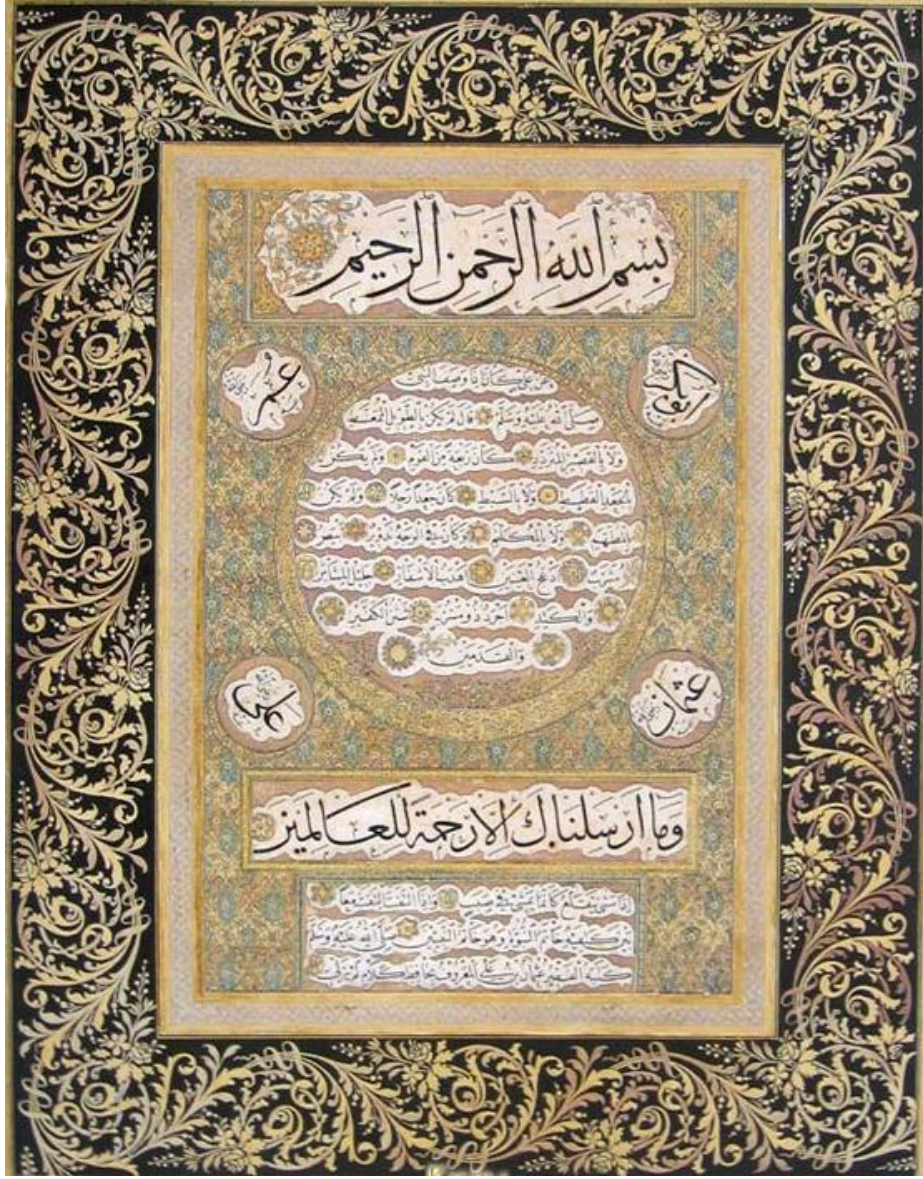
Resim 1. 2. Karahisarî'nin İstanbul Süleymaniye Camii'ndeki Sülüs Kitâbesi, "Kalem Güzeli"

1.1.2.3. Hâfız Osman Ekolü

Köprülüzâde Mustafa Paşa'nın himayesinde yetişmiş olan hattat Hâfız Osman, (ö. 1698) (Müstakimzâde, 1928, s. 301) devrinin klâsik bilgilerini öğrenmekle beraber Kur'an-ı Kerîm'i ezberleyerek Hâfız olmuş, yazıya olan merakıyla da, Şeyh Ekolünün ünlü hattatlarından olan Derviş Ali (ö. 1673)'den birkaç sene Aklâmı Sitte dersleri almıştır (Müstakimzâde, 1928, s. 301). Eksiklerini Suyolcuzâde Mustafa Eyyûbî'den (ö. 1680)'den (Müstakimzâde, 1928, s. 301) tamamlayan Hafız Osman, Seyyid İsmail Efendi'den de (Nefeszâde) Şeyh ekolünün inceliklerini öğrenerek Şeyh'in harflerine ayrı bir güzellik katmış Aklâmı Sitteyi estetik ve güzelliğin zirvesine çıkarmıştır (Alparslan, 1999, s. 64; Rado, 1984, s. 123). Şeyh'in yazılarından beğendiği harfleri seçerek küçültmüş, kelime ve harfler arasında güzel bir duruş ve daha güzel nispet sağlayarak kendine has bir üslûp ortaya koymuştur (Serin, 2003, s. 127).

Şeyh'in, yazıda başlattığı klasizme, Hâfız Osman daha bir olgunluk kazandırarak İslâm Yazı San'atı Tarihi'nde tanınır hale gelmiştir. Bütün hattatlar XVIII. yüzyıldan itibaren Hâfız Osman ekolünü takip etmişlerdir (Alparslan, 1992, s. 479-496). Hâfız Osman, Hat san'atında Hilve-i Şerîfe'yi sülüs ve nesih hatlarıyla ilk

defa kompoze ederek⁴ yazmış ve Hilye-i Şerîfe yazımının bir gelenek haline gelmesine vesile olmuştur (Tüfekçioğlu, 2002, 43-51).

Resim 1. 3. Hâfız Osman'ın Muhakkak-Süslüs-Nesih Hilye-i Şerîfe Levhası. "Kalem Güzeli"

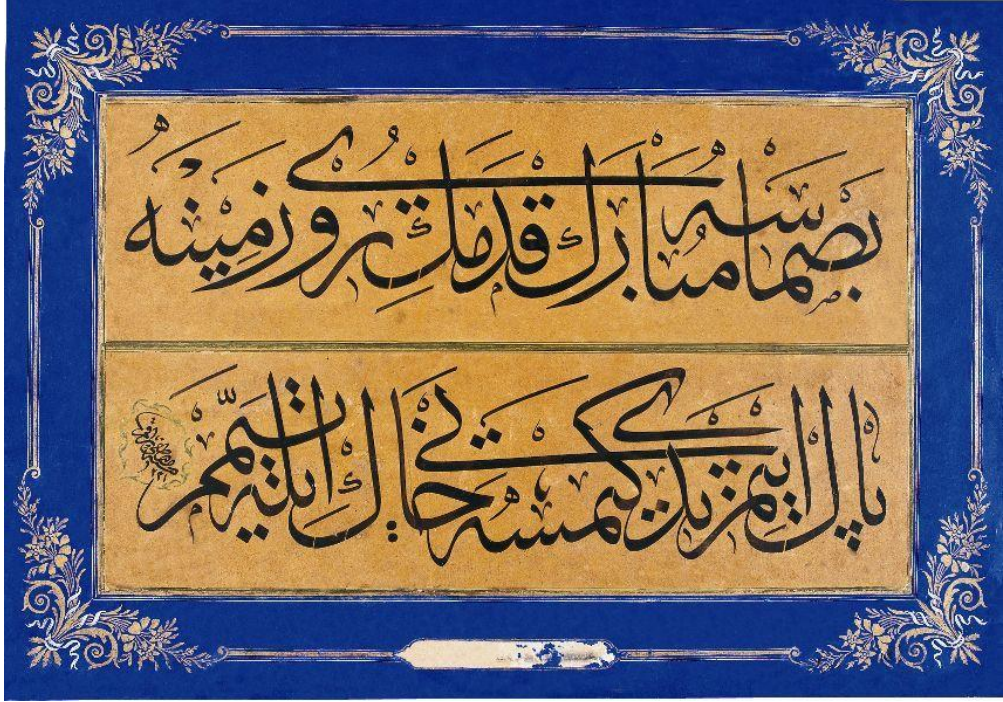
⁴ "Hilye-i Şerîfe'nin kaynaklarda açıkça yer almamakla beraber ilk defa Hattat Hâfız Osman tarafından levha şeklinde yazılmış olduğu kabul edilmektedir. Eski hattatlardan gelen sözlü rivâyetler, bilinen kalıplaşmış Hilye-i Şerîfe şeklinin benzeri hiçbir levha çalışmasına Hâfız Osman'dan önce rastlanmayı, onun hem bu sekli gittikçe geliştirmeye yönelik denemeleri, hem de farklı Hilye-i Şerîfe şekillerini araştırıp bulma ve bunları yazmaktaki gayretine dair kesin bilgiler bu kanaatin doğruluk payını artırmaktadır. Geniş bilgi için bkz. Derman, 1998, s. 47.

1.1.2.4. Mustafa Râkım Ekolü

Mustafa Râkım Efendi 1758 yılında Ordu Ünye’de dünyaya gelmiştir. Aklâm-ı Sitteyi kemâle erdiren dâhî hattat (ö. 1826) (Alparslan, 1999, s.79), ağabeyi İsmail Zühdi (ö.1806) Efendiden hıfzını ve medrese tahsilini tamamlayarak ondan sülüs ve nesih yazıyı meşk etmiş, 1769 yılında daha on iki yaşındayken icâzet almıştır (Elitok, 2014, s. 53). Daha sonra Derviş Ali’den hat san’atının tüm inceliklerini öğrenmiş öğrenmiş ve Mustafa Râkım mahlasını almıştır (İnal, 1970, s.273-289; Rado, 1984, s. 203; Serin, 2003, s. 156; Serin, 2003, s. 189).

Mustafa Râkım Türk Yazı San’atında üç önemli özellik ortaya koymuştur. Bunların en önde geleni, celî yazıdaki harflerde ideal ölçüleri tespit etmiş ve istikrarı temin etmiş olmasıdır. Hattatın ikinci özelliği ise celî yazıda istif (kompozisyon) güzelliğini sağlamış ve ona yeni bir ahenk kazandırmış olmasıdır. Osmanlı tuğrası formuna son şeklini vererek onu hantal, ölçüsüz ve sarkık durumundan kurtararak canlılık kazandırmış olması da san’atkârın diğer bir özelliğidir (Alparslan, 1993, s. 402; Alparslan 1999, s.79).

Hâfız Osman’ın sülüs yazılarını inceleyerek elde ettiği harflerin duruş ve gövde güzelliklerini celî yazıya tatbik eden Râkım, gerçekleşmesi zor bir işi başarmıştır. İstif ve terkiplerde de birlik ve ölçüyü te’sis ederek en güzel ahenge ulaşmıştır (İnal, 1970, s. 273-289; Serin, 2003, s. 156). Ayrıca istiflerinde tezyînî işaretleri çok fazla kullanmayan Râkım yazıları, harf gövde şekilleriyle ön plana çıkmıştır.

Resim 1. 4. Mustafa Râkım Efendi'nin Sülüs Levhası, "Kalem Güzeli"

1.1.2.5. Mahmud Celâleddin Ekolü

Pek çok hattat gib hakkında fazla malumat bulunmayan Mahmud Celâleddin aslen Dağistan'lıdır. Eğitim ve öğrenim gördüğü sırada hat öğrenmeye heves etmiş, Ak Molla Ömer ve Abdüllatif efendilerden sülüs ve nesih yazı meşketmeye başlamıştır. Yazıyı daha ileri seviyeye çıkarmak için devrin iki hattatı olan Yamakzâde Salih ve Ebûbekir Râşid efendiye talebe olmak istemiş, ancak bu üstadlar talebeliğe kabul etmemiştir (Serin, 2003, s. 191; Rado, 1984, s. 199). Bunun üzerine yoluna hocasız devam eden hattat, Şeyh Hamdullah ve Hâfız Osman'ın yazılarını inceleyerek sülüs ve nesih yazıda erişilmez bir başarı sağlamış, Hâfız Osman üslûbunda da mükemmel bir seviye elde etmiştir (Serin, 2003, s. 192; Rado, 1984, s. 200). Kaabiliyetli ve birinci sınıf bir hattat olarak celî sülüs yazıda Râkım'dan farklı bir ekol sahibi olmuştur (Alparslan, 1999, s.79; Serin, 2003, s. 192). Celî sülüsü sert görünümlü bir yapıya sahip olduğu için, aynı dönem hattatı olan Râkım karşısında tutunamamıştır (Alparslan, 1993, s. 495; Serin, 2003, s. 192). 1829 yılında vefat eden (Rado, 1984, s. 200; Serin, 2003, s.195) ve Şeyh Murat Tekke'si kabristanına defnedilen san'atkâr an'at dünyasına Mushâf-ı Şerîf, dua mecmuaları, kıt'a, murakka' ve Hilye-i Şerîfe gibi birçok eser kazandırmıştır (Serin, 2003, s.195).

Resim 1. 5. Mahmud Celâleddin Efendi'nin Celî Sülüs Levhası. "Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar"

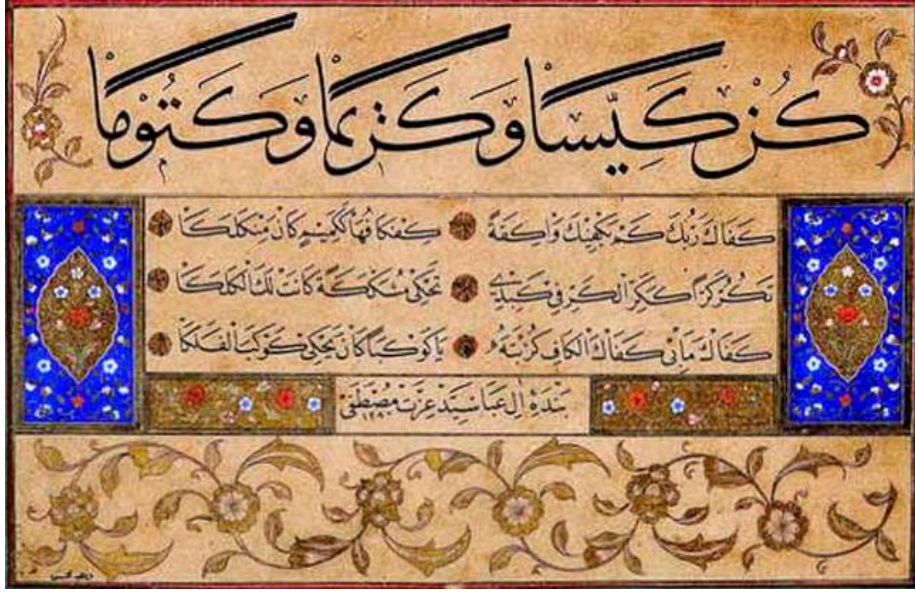
1.1.2.6. Kazasker Mustafa İzzet Ekolü

Mustafa İzzet Efendi, 1801 yılında Kastamonu Tosya'da dünyaya gelmiş XIX. yüzyılın meşhur hattat, bestekâr, neyzen ve devlet adamlarından biridir (Rado, s; 216; Serin, 2003, s.195). Hat san'atının yanı sıra dînî ilimleri tahsili esnasında bir takım hocalardan da sesinin güzelliğinden dolayı musıkî eğitimi almıştır (Rado, 1984, s. 216; Serin, 2003, s.195). Bu durum II. Mahmud'un dikkatini çekmiş ve daha çocuk yaşta iken saray himayesine alınmıştır (Elitok, 2014, s. 55).

Hat San'atında kendine has bir üslûba sahip olan Kazasker, Mustafa Vâsîf Efendi'den (Çömez) (ö.1853) Aklâmı Sitte'yi, Yesârîzâde Mustafa İzzet Efendi'den de (ö. 1849) nesta'lık'i meşk etmiştir. Bunun yanı sıra, celî sülüs ve celî nesta'lık'te de çok mâhir bir san'atkârdır Alparslan, 1999, s. 80; Rado, s; 216; Serin, 2003, s. 201.

Dînî ve din dışı mûsikî forumlarında yirmi üç eseri günümüze kadar gelen Mustafa İzzet Efendi, sülüs ve nesih yazılarında döneminin Şeyhi Hâfız Osman'ı takip etmiştir. Celî yazıda ise zaman zaman Mustafa Râkım'ı takip etmiş olmakla beraber kenine has bir üslûba sahip olmuştur (İnal, 1970, s. 158-166; Serin, 2003, s.167). Nesih yazıda Kadı Askerin en belirgin özelliği bu yazıyı pek keskin hatlarla

yazmış olmasıdır (Alparslan, 1993, s. 483-484). Hattat Mustafa İzzet Efendi san'at hayatı boyunca 11 Mushâf-ı Şerîf, 30'dan fazla En'am-ı Şerîf, 10'dan fazla Delâilü'l-Hayrât, 200 den fazla Hilve-i Şerîfe ile sayısız kıt'a ve Murakka' yazmıştır. Ayrıca ince nesta'lîk ile yazılmış bir Mushâf-ı Şerîf ve bir de Delâilü'l-Hayrât'tan oluşan iki eseri daha vardır (Serin, 2003, s. 167; İnal, 1970, s. 158-166; Serin, 2003, s. 203; Rado, 1984, s. 217).

Resim 1. 6. Kazasker Mustafa İzzet Efendi'nin Sülüs-Nesih Kıt'ası, "Kalem Güzeli"

1.1.2.7. Mehmed Şevkî Efendi Ekolü

XIX. yüzyılın en meşhur sülüs ve nesih hattatlarından biri olan Şevkî Efendi, 1887 yılında Kastamonu'ya bağlı Seyitler köyünde dünyaya gelmiştir (Rado, 1984, s. 225; Serin, 2003, s. 211). Küçük yaşta İstanbul'a getirilen (Rado, 1984, s. 225; Serin, 2003, s. 211) Şevkî Efendi, sülüs nesih yazıyı dayısı olan Mehmed Hulûsî Efendi'den (1874) meşk etmiş ve bu kaabiliyeti sayesinde daha on iki yaşındayken icâzet almıştır (Alparslan, 1999, s. 83; Rado, 1984, s. 225; Serin, 2003, s. 211). San'atı, şahsiyeti, yazılarındaki titizliğiyle son derece itinalı bir san'atkâr olan Şevkî Efendi, zamanının bütün hattatları tarafından teveccüh görmüş ve takdir edilerek örnek alınmış bir şahsiyettir.

Özellikle İsmail Zühdi ve Mustafa Râkım gibi meşhur üstadların eserlerini inceleyerek onlardan ilham almış ve adeta Hâfız Osman Ekolünün bir şubesini kuracak seviyeye gelmiştir (Alparslan, 1999, s. 83). Şevkî Efendi, Hâfız Osman'ın

murakka‘larını inceleyerek taklit etmiş, kendi zevkine uygun olarak daha disiplinli bir şekilde yazarak, kendi ekolünü oluşturmuştur.

Resim 1. 7. Şevkî Efendi'nin Celî Sülüs Levhası, “Kalem Güzeli”

1.1.2.8. Sâmi Efendi Ekolü

Sâmî Efendi, 13 Mart 1838 yılında İstanbul'da dünyaya gelmiştir (Serin, 2003, s. 225; Rado, 1984, s. 241). Sıbyan mektebinden sonra mâliye kaleminde vazîfe alan Sâmî Efendi (ö. 1912), Dîvan-ı Hümâyûn Nâmenüvisliği'nde Nişan Kalemî vazîfelerinde bulunmuştur (Alparslan, 1999, s. 91; Serin, 2003, s. 225; Rado, 1984, s. 241). Celî sülüsü, bir mahalle mektebi hocası olan Boşnak Osman Efendi'den meşk eden hattat, Mustafa Râkım Efendi'nin talebesi Recai Efendi⁵'den (ö.1291/1874) dîvânî ve tuğrayı, Nâsîh Efendi⁶'den, (ö. 1885) ta‘lik yazıyı, Kıbrısîzâde İsmail Hakkı Efendi⁷'den (ö.1279/1862) celî ta‘lik yazıyı, Ali Haydar Bey⁸'den (ö.1287/1870) celî nesta‘lik yazıyı ve Mümtaz Efendi⁹'den (1871) rik‘a

⁵ Recâi Efendi: Mehmet Şakir Recâi Efendi 1218 (1803)'de İstanbul'da doğmuş, onüç yaşında nesih ile amme sûresini yazarak hocası Filibeli Mehmed Efendi'den icâzet almıştır. 1874 yılında vefat etmiştir. Bkz. İnal, 1970, s. 313; Rado, 1984, s. 215; Sezer, 2004, s. 75.

⁶ Nâsîh Efendi: Hoca Bekir Nâsîh Efendi 1813 yılında İstanbul'da doğmuştur. Divânî'yi Mümtaz Efendi'den meşk eden hattatın sülüs ve nesih kimden yazdığı belli değildir. 1885 yılında vefat etmiştir. Bkz. İnal, 1970, s. 233; Sezer, 2004, s. 75.

⁷ Kıbrısîzâde İsmail Hakkı Bey: 1785 yılında İstanbul'da doğmuş, ta‘lik hattını Yesârîzâde M. İzzet Efendi'den yazmıştır. Sâmî Efendi'nin ta‘lik hocasıdır, 1862 yılında vefat etmiştir. Bkz. İnal, 1970, s. 548; Sezer, 2004, s. 75.

⁸ Ali Haydar Bey: 1217 (1802)'de İstanbul'da doğan Ali Haydar Bey, Sultan III. Selim devri sadrazamlarından Melek Mehmet Paşa'nın torunudur. Ta‘lik hattını Yasârîzâde Mustafa İzzet Efendi'den öğrenip, 1823'de icâzet alan ve 1870'de vefat eden hattat Beşiktaş Yahya Efendi kabristanına defnedilmiştir. Bkz. İnal, 1970, s. 542; Rado, 2014; Sezer, 2004, s. 75.

⁹ Mümtaz Efendi: Ebu Bekr Mümtaz Efendi 1810 yılında İstanbul'da doğmuştur. Genç yaşta Divân-ı Hümâyûn'a girmiş ve altı ay sonra mümtaz mahlasım alarak idârenin mükâtebe ve tahrîrât işlerinde çalışmaya başlamıştır. Muhtelif memûriyetlerde bulunan Mümtaz Efendi'nin Sultan Abdülmecid'e yazı hocalığı ettiği söylenir. Yazıyı kimden öğrendiği, rik‘a'dan başka hangi yazıları yazdığı bilinmiyor. 1871'de vefat etmiştir. Bkz. İbnülemin, 729; Alpaslan, 1999, s. 200; Sezer, 2004, s. 75.

yazıyı meşk etmiştir (İnal, 1970, 359; Rado, 1984, 239; Alpaslan, 1999, s. 122; Serin, 2003, s. 158; Sezer, 2004, s. 75).

Sâmî Efendi özellikle celî sülüs ve celî ta‘lîk hattı üzerinde yoğunlaşarak bu alanda eserler vermiştir. Celî sülüste Mustafa Râkım ve ağabeyi İsmail Zühdi'den etkilenmiş ve bunların yazılarından seçtiği harfleri harmanlamak sûretiyle Sâmî Efendi ekolünü ortaya çıkarmış, ayrıca Yesârîzâde'nin tavrını geliştirerek güzelleştirmiş ve bütün hattatlara rehber olmuştur. San‘atkâr çok sayıda celî sülüs ve nesta‘lîk levha yazmıştır. Altunîzâde ve Cihangir Camilerinde, müzelerde ve özel koleksiyonlarda çok sayıda eseri mevcuttur (İnal, 1970, s. 359; Serin, 2003, s.188).

Resim 1. 8. Sâmî Efendi'nin Celî Sülüs Tuğra Levhası, "Kalem Güzeli"

1.1.3. Hat San'atının Kullanım Alanları

1.1.3.1. Kitaplar

İslâm Medeniyeti'nde hat san'atının en mu'teber kaynağı Kur'an-ı Kerîm olduğu için (Çelebi, 2003, s. 12; Serin, 2003, s. 36; Serin, 2011, s. 89) kitap san'atları Kur'an-ı Kerîm etrafında tekâmül etmiş, buna bağlantılı olarak İlâhî sözler ve mânâlar da hattatların kalem, şevk ve imanıyla farklı zeminlerde şekillenmiştir (Serin, 2011, s. 89. s. 89; Serin, 2003, s. 36).

Başta Kur'an-ı Kerîm ve cüzler olmak üzere, En'âm-ı Şerîfler, Evrâd-ı Şerîfler, Delâilü'l-Hayrâtlar, hat san'atının kitap şeklinde en çok yazılan ve en önemli nümûneleridir. İlk zamanlarda parşömen üzerine yazılan Kur'an-ı Kerîm, daha sonra kâğıt üzerine çeşitli hatlarla yazılmıştır. Kur'an-ı Kerîm'den sonra hat san'atının en çok kullanıldığı saha, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) adı, şahsiyeti, sözleri, beşerî ve ahlâkî vasıflarının anlatıldığı alanlar olmuştur. Hadîs-i şerîf kitapları arasında öğretim ve tespit amacıyla Hz. Peygamber sözüne lâayık bir üslûpla yazılmış san'at değeri taşıyan pek çok kitap ve mecmua da mevcuttur (Serin, 2011, s. 89; Derman, 2001, s. 23-27, 34-38; Serin, 2003, s. 36). Ayrıca edebî ve ilmî eserler arasında yer alan dîvânlar ve şiir mecmuaları, dînî özellik taşımayan yazma kitapların en geniş kesimini oluşturmaktadır (Çelebi, 2003, s. 12; Derman, 2001, s. 23-27).

1.1.3.2. Hilye-i Şerîfeler

İlk olarak Hâfız Osman (ö. 1698) tarafından yazılan ve Hz. Peygamber'in beşerî ve ahlâkî vasıflarını anlatan Hilye-i Şerîfe, Lügatte süs, zîynet, kolye, cevher (Yılmaz, 2004, s.122; Özkeçeci ve Özkeçeci, 2007, s. 167; Uzun, 1998, s. 44-47; Alparslan, 1999, s. 203; Derman, 2001, s. 34-38; Derman, 1998, s. 47-51) anlamlarına gelmektedir. Hadîs-i Şerîflerden alınan Hilye-i Şerîfe metinleri güvenilir rivâyetlerinden alınan bilgilere dayanmaktadır. İlk olarak 1679-1680 yıllarında görülmeye başlayan (Çelebi, 2003, s. 12; Serin, 2003, s. 38; Serin, 2011, s. 90) Hilye-i Şerîfelerde en fazla Hz. Ali'nin (r.a.) rivâyet ettiği metin yazılmaktadır (Yılmaz, 2004, s. 112; Serin, 2001, s. 90; Serin, 2003, s. 38). Hilye-i Şerîfe yazma geleneği Hâfız Osman'dan başlayarak günümüze kadar gelen ve halen devam etmekte olan bir gelenektir (Serin, 2011, s. 90; Serin, 2003, s. 38). İlk zamanlarda kâğıda yazılan ve tahta üzerine yapıştırılan Hilye-i Şerîfe, daha sonraları murakka'ya

yapıştırılıp tezhiplenmiştir (Yılmaz, 2004, s. 123). Genel olarak sülüs, nesih, muhakkak ve ta'lik hatlarıyla yazılan Hilye-i Şerîfelerin (Serin, 2011, s. 90; Serin, 2003, s. 38), Kûfi hatla yazılanları da vardır.

1.1.3.3. Kıt'alar

Orta boyda bir kitap ebadındaki kâğıdın tek yüzüne bir veya birkaç çeşit hatla yatık ya da dik olarak yazılan ve ekseriya dikörtgen biçimindeki hat eserlerine Kıt'a, denir (Yılmaz, 2004, s. 183. Çelebi, 2003, 2003, s. 12; Derman, 2001, s. 27-29. Serin, 2011, s. 91; Serin, 2003, s. 42). Genellikle yazıldıkları hüsn-i hat grubuna göre adlandırılırlar. Sülüs-nesih kıt'a, muhakkak-reyhânî kıt'a, tevkî'-rikâ' kıt'a ve ta'lik kıt'a bilinen en önde gelen kıt'a formlarındandır.

Ta'lik kıt'alar sola yukarı doğru meyilli yazılmışsa mâil kıt'a, düz satır halinde yazılmışsa yazılmışsa düz kıt'a adını alır. Sülüs-nesih kıt'alarda genellikle Âyet-i Kerîme ve Hilye-i Şerîfeler, ta'lik kıt'alarda ise iki beyitten oluşan şiirler yazılır (Serin, 2011, s. 91-92; Serin, 2003, s. 42). Yazılması tamamlanan kıt'a bir mukavvaya yapıştırıldıktan sonra etrafına farklı üslûplarda tezyînat yapılır (Çelebi, 2003, s. 12), çerçevlendikten sonra yazısının durumuna göre duvara dikey ya da yatay olarak asılırlar. Kıt'alar, Türk Tezhip san'atının en çok eser verilen alanlarından olup, en gözde formlardan biridir (Yılmaz, 2004, s. 185).

1.1.3.4. Murakka'lar

Çeşitli şekillerde tezyînat yapılmış kıt'aların bir araya getirilip ciltlenmesiyle yapılan albümlere murakka' denir. XVIII. yüzyıldan itibaren kullanılmaya başlanmıştır (Çelebi, 2003, s. 12; Serin, 2011, s. 91-92; Serin, 2003, s. 42; Yılmaz, 2004, s. 235). Murakka'larda Âyet-i Kerîmeler, meşkler, kasîdeler, dualar ve Hilye-i Şerîfeler sıralı bir sayfa düzenindedir (Çelebi, 2003, s. 12). Hat san'atı tarihinde murakka'lar XVI. yüzyıldan itibaren kullanılmaya başlanmıştır (Yılmaz, 2004, s. 236; Derman, 2001, s. 29-31).

1.1.3.5. Levhalar

Üzerine yazı yazılan murakka'nın çerçevlenerek duvara asılan şekline levha denir (Yılmaz, 2004, s. 201; Derman, 2001, s. 31-33; Serin, 2011, s. 92; Serin, 2003, s. 45). XIX ve XX. yüzyıllarda celfî yazıda ön plana çıkan levha geleneği, hat yazılarının çerçevlenerek çeşitli mekânlara girmesini sağlamış, bu san'atın daha

yakından tanınmasına, okunmasına ve seyredilmesine imkân vermiştir. Günümüzde de değişik karakter ve büyüklükteki hat yazılarının geneli tezhiplenip çerçeveslenerek levha halinde kullanılmaktadır (Yılmaz, 2004, s. 202).

1.1.3.6. Cami Yazıları

Cami takımı da denen ve camilere yazılan yazılardır (Yılmaz, 2004, s. 37; Derman, 2001, s. 34; Serin, 2003, s. 42-45). İctimâî hayatın vazgeçilmez mekânları olan camiler, en mükemmel ve açık bir şekilde celî yazılarla süslenir (Çelebi, 2003, s. 12). Bu yazılar genelde İsm-i Celâl, İsm-i Nebî, Çehâr Yâr-ı Güzîn (dört Halîfe), Hz. Hasan (r.a) ve Hz. Hüseyin (r.a) ve bazende ilave olarak Aşere-i Mübeşşere (Cennetle müjdelenen on sahabe) isimlerinden oluşur (Yılmaz, 2004, s. 38. Derman, 2001, s. 34).

1.1.3.7. Kitâbeler

Kitâbe; câmi, mescid, medrese, tekke, kale, türbe, kervansaray, han, hamam, kütüphâne, nişantaşı, mezar, menzil, mesafe taşları, çeşme ve sebîl (Yılmaz, 2004, s. 185) gibi yapılar üzerine bilgi amaçlı ve formlu olarak yazılan yazılardır (Çelebi, 2003, s. 12). Büyük bir itina ile işlenen bu kitâbeler verdiği bilgilerle mîmari yapının estetiğinin tamamlaması açısından önemli elemanlardır (Yılmaz, 2004, s. 185). Kitâbeler genel olarak bulunduğu mîmari yapıyla veya adına inşâ edilen şahıslarla alakalı bilgileri ihtiva eder (Çelebi, 2003, s. 12). Kitâbelerde ayrıca yapının yapılış veya tamir tarihi (Yılmaz, 2004, s. 186) mermer üzerine kabartma ya da oyma şeklinde yazılır (Çelebi, 2003, s. 12). Türkçe kitâbelerde celî sülüs ve celî ta'lik en çok kullanılan yazılardır (Çelebi, 2003, s. 12).

1.1.3.8. Tuğralar

Türkçe bir kelime olan tuğra, mühür ve imza mânâlarına gelir. Oğuz Hakanları, Selçuklu Sultanları ve Osmanlı Padişahları kullanmışlardır. Oğuzlardan başlayan bu gelenek Büyük Selçuklular, Anadolu Selçukluları ve Osmanlı'dan Cumhuriyet Dönemine kadar kullanılmıştır (Yılmaz, 2004, s. 349; Derman, 2001, s. 38). Fâtih Sultan Mehmet Devrinde tekâmülünü tamamlamış ve Kânûnî döneminde en mükemmel seviyesine ulaşmıştır. Sere (kürsü), beyze, tuğ ve kol (hançere) bölümlerinden oluşan tuğra (Çelebi, 2003, s. 12); berât, mektup, ferman gibi resmî belgelere tuğrakeş denilen kâtipler tarafından bilhassa siyah mürekkeple çekilmiştir

(Yılmaz, 2004, s. 349). Zamanla siyahın yanında renkli mürekkep ve tezhiple müzeyyen ve yoğun istifli bir görünüm kazandırılmıştır.

1.1.4. Hat San‘atında Kullanılan Malzeme

1.1.4.1. Kalem

Türkçe’ye Arapça’dan geçen “kalem”, Farsça’da hâme ve kilk kelimeleriyle tabir olunur. Kelimenin aslı Latince calamus olup, kalem şeklinde Arapça’ya ve sonrasında da Türkçe’ye geçmiştir. Kesmek anlamına gelen “kalm” mastarından türetilen kalem günümüzde yazı yazmak için kullanılan ucu sivri-konik olan ve çeşitli malzemeden yapılan bir âlettir. Hat san‘atında ise yontulup ve bir miktar ucu kesildikten sonra yazı yazmaya uygun hale getirilmiş kamışa kalem veya kamış kalem denir. Kalem, ayrıca yazı tarzı anlamında da kullanılmıştır (Yılmaz, 2004, s. 154-155; Yazır, 1981, s. 137-138; Serin, 2011, s. 93; Derman, 2012, s. 221; Serin, 2003, s. 419; Derman, 2001, s. 245-247; Özkeçeci ve Özkeçeci, 2007, s. 299; Berk, 2006, s. 70; Aktan, 1988, s. 233-234).

1.1.7.2. Kâğıt

Yazı san‘atının önemli malzemelerinden biri de kâğıttır. Kâğıd, kâğez, kâğız gibi farklı şekillerde de tabir olunan kâğıt; selüloz liflerinin suya batırıldıktan sonra fazla suyunun alınması için bir eleğe konulması ve bunun sonucunda bir lif keçesinin elde edilmesiyle meydana getirilir (Yazır, 1981, s. 156; Yılmaz, 2004, s. 151; Serin, 2012, s. 93; Serin, 2003, s. 424; Derman, 2012, s. 225; Ersoy, 2001, s. 163).

Kâğıt, hat san‘atında terbiye edilmeden kullanılmaz. Kalem ve mürekkeple uyum sağlayacağından, usulünce boyanmış ve terbiye edilmiş kâğıt kullanımı önemlidir. Âhârlanmamış kâğıt mürekkebi emeyeceğinden ve tashîhe imkân vermeyeceğinden makbul değildir. Asit, zamanla kâğıdın deforme olmasına sebep olacağından, hat san‘atında kullanılan kâğıdın asitsiz olmasına dikkat edilmelidir.

1.1.4.3. Mühre

Kâğıt üzerine yapılan âhârın parlatılması (Berk, 2006, s. 74; Yılmaz, 2004, s. 242; Yazır, 1981, s. 157-158; Serin, 2012, s. 93; Yazır, 1981, s. 168; Aktan, 1988, 228-229) ve pürüzlerinin giderilmesi maksadıyla çakmaktaşı, akik taşı ve camdan yapılan âlete mühre denir. Mühreleme işleminin, mühre tahtası veya pelesenk denilen damarsız ve eksiz ihlamur ağacı üzerinde yapılması tercih edilir. Daha pratik

olarak karton kâğıtların konulmasıyla yumuşatılmış zemin üzerinde de yapılabilir. Sürülen her âhârdan sonra mühre yapılır; son kat âhâr üzerine mühre direkt yapılır. Diğer zemin âhârları ise bir kâğıt üzerinden yapılır. Son kat âhârı mührelenirken, mührenin kâğıt üzerinde rahat kayması ve mührenin kâğıdı çizmemesi için kâğıdın üzerine fındık yağı sürülmelidir. Yalnız, yazı yazmadan evvel fındık yağının tesirini gidermek için kâğıt, pudra tozu ile silinmelidir. Zira yağlı zeminin mürekkebi tutması mümkün değildir (Derman, 2006, s. 527; Özkeçeci ve Özkeçeci, 2007, s. 300; Serin, 2003, s. 426; Derman, 2012, s. 225; Vural vd., 2015, s. 74).

1.1.4.4. Mürekkep

Hat san'atında kullanılan mürekkepler, İs mürekkebi, La'1 mürekkebi, Üstübeç mürekkebi, Altın mürekkebi, Zırnık mürekkebi ve Tashîh mürekkebidir.

Hat san'atında kullanılan ana mürekkep, is ve zamktan elde edilen, siyah is mürekkebidir. Bezir yağı, balmumu, nef t yağı, çıra ve gazyağı gibi çok çeşitli maddelerin yakılmasıyla elde edilen is, eritilip boza kıvamına getirilen Arap zamkı içerisine katılır ve iyice karıştırılarak dövülür. Bu karışıma gerekli miktarda saf su katılarak inceltilir ve mürekkep kullanıma hazır hale getirilir (Yılmaz, 2004, s. 247; Aktan, 1988, s. 234).

1.1.4.5. Mıstar

Kur'an-ı Kerîm ve Hilye-i Şerîfe gibi metinlerin yazımında, form ve satır çizgisinin tespiti için kullanılan malzemedir (Berk, 2006, s. 76; Yılmaz, 2004, s. 223; Serin, 2003, s. 427; Derman, 2012, s. 229; Serin, 2011, s. 93; Yazır, 1981, s. 174; Özkeçeci ve Özkeçeci, 2007, s. 299; Vural, Tekiner, Karipçin ve Güner, 2015, s. 74). Yazılacak her eser için ayrı mıstar hazırlanır. Mıstarlar, meşk mıstarı, sahife mıstarı, Hilye-i Şerîfe mıstarı olmak üzere kullanılacakları formlara göre sınıflandırılırlar. Ancak bugün daha pratik olarak ışıklı masada, kâğıt altına konan ve satırları koyu kalemle çizilmiş kâğıtlar, mıstar niyetine kullanılmaktadır.

1.1.4.6. Kalemtır ş

Kamış kalemleri açmak için çok  ezel çelikten yapılmış bir bıçak çeşididir (Serin, 2011, s. 93).¹⁰ Farsça bir isim olan kalemtır ş kelimesi kalem ve tır ş kelimelerinden mürekkep bir isimdir (Yazır, 1981, s. 145). Harflerin güzel ve keskin yazılabilmesi için kamışkalemin iyi ve güzel açılmış olması gerekir. Bunu için de kamış kalemin açıldığı kalemtır şın g yet kaliteli ve keskin olması l zımdır. Hat san'atında kullanılan kalemtır şın, sap kısmı, kesici kısımdan en az iki kat daha büyük ve bıçak görünümündedir. Kamış açma ve tash hte kullanılan iki çeşit kalemtır ş bulunmaktadır. Tashîh için kullanılan kalemtır şlar normal kalemtır şlardan daha k c kt r.

1.1.4.7. Mürekkep Hokkası

Hokka, k c k yuvarlak kutu, m rekkeplik mânâlarına gelir. Seramik, pirinç, bakır, gümüş, altın ve akikle beraber, daha farklı malzemeden yapılan ve içine mürekkep, macun, yağ gibi malzeme konulan sabit veya vidalı kapağı olan k c k kaptır (Berk, 2006, s. 77; Yılmaz, 2004, s. 126;  zke eci ve  zke eci, 2007, s. 298; Yazır, 1981, s. 148; Serin, 2003, s. 429; Derman, 2012, s. 229; Derman, 1998, s. 216-218).

1.1.4.8. Yazı Altlığı

Hattatların, yazı yazarken kâğıdı buruşturmamak ve ele akıcı bir dayanma noktası kazandırmak için yumuşak ve sert k ğıtlardan yaptıkları âlettir. Kamış kalemin kâğıda iyice oturması için kâğıdın tatlı sert bir zemine oturması gerekmektedir. Bir miktar kâğıdın üst üste tutturulmasıyla oluşturulan altlıklar, ta'lik yazı için farklı şekilde hazırlanmıştır. Bazen de yazı altlığı olarak, deri tercih edilmiştir (Berk, 2006, s. 77; Yazır, 1981, s. 173; Serin, 2003, s. 430).

1.1.4.9. Makta'

Arapça kesim yapılan yer anlamına gelmektedir. Kamış kalemin dil denilen kısmı kat' edilirken veya şakkedilirken bıçağın ağzının zarar görmemesi ve kalemin uygun zeminde bu ameliyeye tabi tutulması için kullanılan âlettir. Daha çok kemik, fildişi, abanoz gibi maddelerden imal edilmiştir. Makta' da kalemin oturtulduğu bir

¹⁰ Deteylı bilgi için bkz. Yılmaz; 2004, s.161-163; Derman, 2012, s. 224; Berk, 2006, s. 76-77; Vural vd., 2015, s. 69

yuva vardır. Makta'nın daha pratik olması için cepte taşınanları da imal edilmiştir (Berk, 2006, s. 77; Derman, 2003, s. 454; Yazır, s. 147; Serin, 2011, s. 93; Serin, 2003, s. 422; Derman, 2012, s. 225).

1.1.5. Aklâm-ı Sitte ve Diğer Yazı Çeşitleri

İslâm yazıları arasında farklı üslûplara sahip altı çeşit yazı bulunmaktadır (Serin, 2011, s. 72). Buna Arapçada Aklâm-ı Sitte, Farsçada Şeş Kalem (altı yazı) denir. Bu yazılar, hutût-ı mevzûne-i asliye (asıl ölçülü) yazılardandır (Yılmaz, 2004, s. 8). Bu ana üslûplar İbn Mukle ve İbnül Bevvâb tarafından müstedîr (yuvarlak) karakterli yazılar arasından seçilmiş ve her birine mânâsına göre isimler verilmiştir. Yâkût el Musta'simî tarafından klâsik kaideleri ortaya konulan bu yazılar, tevkî', rik'a, muhakkak, reyhânî sülûs ve nesihîten ibarettir. Bu altı çeşit yazının isimleri ıstılah olarak çok eski tarihlerden itibaren kullanılmaktadır. Bu yazıları birbirlerinden ayıran özellik bünye farklarıdır. Yoksa harf şekillerinin esas ve cevheri birdir (Serin, 2011, s. 72).

1.1.5.1. Kûfî Yazı

Bu yazı Kûfe şehrinde ortaya çıkıp yayıldığı için oraya nispetle Kûfî denilmiştir (Yılmaz, 2004, s. 191). Kûfî yazının özelliği, düzenli, köşeli, dik ve yatay harfleriyle geometrik çizgilere dayanıyor olmasıdır (Yılmaz, 2004, s.191; Serin, 2002, s. 342). Harflerin çoğu kısmı dik ve köşeli, az bir kısmı yuvarlak görünümündedir (Özönder, 2003, s. 114). Birçok yazıya kaynak olması sebebiyle ümmül hutût (yazıların anası) tabiri kullanılmıştır.

1.1.5.2. Tevkî' Yazı

Rahat ve düzenli bir üslûpla yazılan bu yazı; yarısı düzünsü yarısı yuvarlağımsı diye tarif edildiği gibi, sülûsün süratli yazılan itinasız ve ihmal edilmiş şekli olarak da tarif edilmiştir. Sülûse nispetle harflerin boyları, çanakları, küpler ve elifler daha küçük ve kıvraktır. En belirgin özelliği birleşmeyen harflerin birleşmesidir (Berk, 2006, s. 61). Tevkî' yazı Osmanlılarda XX. Yüzyılın sonlarında dîvânî yazının teşekkülüne kadar kullanılmış (Serin, 2011, s. 72; Yılmaz, 2004, s. 34) daha sonra yerini dîvânî ve celî dîvâniye terk etmiştir.

1.1.5.3. Rikâ‘ Yazı

Ruka‘ kelimesi yazı, kâğıt, deri, bez parçası, mânâlarına gelir. Rika‘ da bu kelimenin çoğuludur. Çoğu harflerin birbirine bitişik olması sebebiyle zaten süratle yazılmaya müsaittir (Serin, 2011, s. 73). Bu yazıya hattü’l kısas (Yılmaz, 2004, s. 283) denildiği gibi icâzetnâmeler de bu hat türüyle yazıldığı için hattı icâze ismiyle de anılmıştır (Berk, 2006, s. 61). Geniş bir kullanım sahası bulan bu yazı çeşidi, aklâm-ı sitte içerisinde gelişmesini ilk defa tamamlayan yazılardan olmuştur.

1.1.5.4. Muhakkak Yazı

Gerçekliği araştırılmış, belli, doğru, tahakkuk etmiş, şüpheli bir yeri kalmamış anlamına gelmektedir (Yılmaz, 2004, s. 230). Kalem kalınlığı sülüs kadardır. Sülüs harflerine nispetle muhakkak yazının harfleri daha büyüktür ve yayılma istidadı gösterir. Kâseler düzünsü ve geniştir. Harfleri ve kelimeleri açık seçiktir (Alparslan, 1992, s. 6). Celî tarzı Kur’an-ı Kerîm, diğer kitaplarda ve XVI. Yüzyıla kadar mîmari eserlerin kitâbelerinde kullanılmıştır (Serin, 2011, 73).

1.1.5.5. Reyhânî Yazı

Muhakkak yazının kurallarına bağlı olup ondan küçük yazılan şeklidir. Nesihden bariz olan farkı bazı harflerinin normal büyüklüğünden biraz daha geniş yazılması ve harflerinin zülfeli olmasıdır. Osmanlı’da fazla benimsenmemiş bir yazıdır (Yılmaz, 2004, s. 280-281). Bu yazı türünde muhakkak yazı gibi XVI. yüzyıla kadar sülüs ve nesih ile birlikte bilhassa Kur’an-ı Kerîmlerin yazılmasında kullanılmış ve bu yüzyıldan sonra terk edilmiştir (Alparslan, 1992, s. 6).

1.1.5.6. Sülüs Yazı

Üçte bir yazı mânâsına gelen bu yazı, yazıların en eskisi olup, Ümmü’l-hutût (yazıların anası) anlamına gelmektedir. Süratle yazılmayan ve itina isteyen yuvarlak ve gergin karakterli bir yazıdır (Yılmaz, 2004, s. 308; Serin, 2010, s. 128-130). Kalem ağzı genişliği 3-4 mm kadardır (Özönder, 2003, s.181). Sülüs, muhakkak ve reyhânî yazıya nispetle yumuşak bir görünüme sahiptir (Alparslan, 1992, s. 6). Hat san‘atı sülüs ile uygunluk kazanmıştır (Özönder, 2003, s. 181). Tekâmülünü nesih yazı ile birlikte Osmanlıların elinde tamamlamıştır. Nesih yazı ile birlikte kıt‘alarda, beyit kaside ve Mushâf-ı Şerîflerin yazılmasında en çok kullanılan yazıdır. Bugün de İslâm âleminde en çok tanınan ve kullanılan yazı olmuştur (Serin, 2011, s. 73).

1.1.5.7. Nesih Yazı

Lügatte bir şeyi kaldırıp onun yerine başka bir şeyi koymak, istinsah etmek, nüsha çıkarmak anlamlarına gelmektedir. Nesih kalem, sülüsün üçte biri kadar olup, meyilleri de o derecededir (Yılmaz, 2004, s. 259). Sülüs yazının bazı değişikliğiyle inceltirilip ufaltılmasıyla meydana getirilmiş bir yazıdır (Özönder, s. 151). Sülüs yazı gibi nesih de asıl tekâmülünü Osmanlılarda Şeyh Hamdullah ekolünde tamamlamıştır. Sülüs yazıyla birlikte bugün bütün İslâm âleminde kullanılmaktadır (Serin, 2011, s. 76).

1.1.5.8. Dîvânî Yazı

Dîvan-ı Hümâyûn'na ait, anlamına gelmektedir (Yılmaz, 2004, s. 71). Terim olarak padişahın irade ve emirlerini yazmak için kullanılan yazı çeşidi mânâsındadır (Berk, 2006, s. 63). Dolayısıyla Osmanlı devletinin resmi yazısıdır (Özönder, 2003, s. 35). Türkler tarafından geliştirilen bu yazı tevki' ve kadim ta'lik özellikleri taşımaktadır (Yılmaz, 2004, s. 71). Sadece devlet yazışmalarında kullanılan bu yazı, gizliliği korumak amacıyla girift yazılmıştır (Berk, 2003, s. 64). Satır sonlarında sıkışma ve yukarıya doğru yazılma özelliğine sahip olan bu yazı mükemmel seviyesine XIX. yüzyıl sonlarında ulaşmıştır (Yılmaz, 2004, s. 71-73).

1.1.5.9. Celî Dîvânî Yazı

Dîvânî yazıdan daha geniş bir kalemle yazılır. Osmanlı Türklerinin icad ettiği bu yazı hayli girift, zengin, süslü ve dekoratiftir (Özönder, 2003, s. 23). Hareke ve çok fazla tezyînî işaret bulunmaktadır. Sadece devlet yazışmalarında kullanılan ve geniş ağızlı kalemle yazılan bu yazı da bazen satırların biri is mürekkebi, diğerinin ise altın mürekkeple yazıldığı ferman ve beratlar görülmektedir (Berk, 2006, s. 64).

1.1.5.10. Ta'lik Yazı

Bu yazının doğru şekli nesta'liktir. Hakikatte ta'lik, birleşen ve birleşmeyen harfleri birbirine bağlayan ve okunması çok zor olan nesta'lik'in ilk şeklidir. Fâtih devrinde saraya gelen İranlı hattatlar tarafından kullanılmıştır. Aklâm-ı sitte'den sonra tarih sahnesine çıkan ta'lik, İran zekâ ve san'at anlayışının eseridir. Asma, asılma anlamına gelen yazının bu adı alma sebebi, harflerinin birbirine asılmış gibi bir manzara arz etmesindedir. XIII. ve XIV. yüzyıllarda belirginleşmeye başlayan yazı XVI. yüzyıl'ın ikinci yarısından itibaren İran'da Safevîler (1501/1736)

döneminde, İmâd (ö.1615) adındaki hattatın elinde en güzel çağını yaşamıştır. Aklâm-ı Sitte ile birlikte fakat bilhassa şiir kitaplarında bolca kullanılmıştır (Alparslan, 1992, s. 19-20).

1.1.5.11. Rik'a Yazısı

Osmanlı Türk hattatlarının icadı olan yazı dîvânî yazının dikey harflerinden bazılarının küçülmesi, sadeleşmesi; kavis ve meyillerinin azaltılmasından meydana gelmiştir. Yuvarlaklığı az, düzlüğü çok olan ve harekesi olmayan yazı hızlı yazılmak üzere icat edilmiştir. Sarayda Dîvân-ı Humâyûn'da teşekkül ederek gelişmiş ve yazışmalarda, müsveddelerde, mektuplarda ve bilhassa XIX. yüzyıl başından itibaren günlük resmi yazışmalarda kullanılmıştır (Alparslan, 1999, s. 22).

1.1.5.12. Siyâkat Yazısı

Menşe'i Kûfî olan yazı san'at yazısı olmaktan ziyade, maliye, tapu gibi vesikaların yazımında kullanılmıştır. Zor okunabilen bu yazı, harfleri teker teker yazıldığında kolay okunabilmektedir. Harfleri diğer yazıların harflerinden farklıdır. Her yerde aynı siyâkat harfleri kullanılmamış, nesih kırması, nesta'lik kırması ve küçük ebatlarda da Kûfî gibi bazı yazıların harflerinden istifadeyle yazılmıştır (Alparslan, 1999, s. 147).

1.2. TEZHİP SAN'ATI

Estetik duygu ve fikirlerden doğmuş, bedî zevk ve kaabiliyetle gelişerek olgunlaşmış olan tezhip san'atı, ilme, ilim vasıtalarına duyulan sevgi-saygının tezahürü ve manevî değerlerin bir ifadesidir (Özönder, 2003, s. 198). Tezhip kelimesi, Arapça altınlamak, süslemek anlamı olan “zeheb” (altın) kökünden gelmektedir. İstilah olarak ise; el yazması kitapların ve güzel yazı murakka'larının kenarlarını boya ve altın malzemeyle tezyîn etme işidir. Tezhip yapan kişiye müzehhip, tezhipli esere de müzehhep denir. Yalnızca altın kullanılarak yapılan tezhibe ise halkâr denilmektedir (Esiner Özen, 2003, s. 2).

Kûfi hatlı Mushâf-ı Şerîflerde görülen ve çok estetik olmayan tezhip san'atı zamanla gelişerek önemli ölçüde incelmış, Kur'an-ı Kerîm ve diğer yazma eserlerle günümüze intikal etmiş ve çeşitlilik kazanarak zenginleşmiştir. Tezhip, yazma eserlerin özellikle bölüm başı gibi önemli sayfalarıyla birlikte diğer normal sayfalarda da kullanılmıştır.

Süsleme san'atları ile zirve yapmış milletlerden biri de hiç şüphesiz Türklerdir. Orta Asya'dan başlayarak, Yakın Doğu, Anadolu ve Rumeli'de millî san'at kültürünü, yüzyıllardan bu yana başarılı bir şekilde yaşatmışlardır (Yılmaz, 2004, s. 342; Güney ve Güney, 2000, s. 38; Ayan Birol, 2009, s. 33-35; Tanındı, 2012, s. 243-258). 745 yılında Uygur Devletini kuran ve Orhun kıyılarında 840 yılına kadar yaşayan Dokuz Oğuzlar, siyâsî ve kültürel açıdan önemli bir rol üstlenmişlerdir. Uygurlar, duvar resimlerinde kullandıkları figür ve motifleri küçülterek kitap süslemelerine taşımışlardır (Taşkale, 1989, s. 88).

Turfan Vahası ve Sergim Vadisi'ndeki şehirlerde Uygurlara ait dikdörtgen formda ve Mani alfabesiyle yazılmış, olgun kompozisyonlar içinde metinle alakalı simgesel resimli yazmalar bulunmuştur (Özkeçeci ve Özkeçeci, s. 2007, 32). Basitleştirilmiş ağaç motifleri ve yapraklarla bezenmiş kıvrımlı dallar ileride İslâmî dönem Türk Tezhip San'atı'nın stilize edilmiş çiçek ve bitki motiflerini meydana getirecek hatâyî üslûbunun habercisi gibidirler (Taşkale, 1998, s. 88).

Horasan bölgesinde kurulan Büyük Selçuklu Devleti (1040/1308), Sultan Tuğrul Bey, Sultan Melikşah ve Sultan Alparslan dönemlerinde imparatorluk olmuş, Atabeyliklere bölünerek varlığını sürdüren bu Millet, âbidevî camiler, medreseler gibi birçok mîmari eser inşâ etmişlerdir. Bu yapılarda çini süslemeleri, geometrik ve

bitkisel motifler, Kûfî ve Selçuklu sülüsü (Alparslan, 2002, s. 76-81) yoğun olarak kullanmıştır.

Selçuklular, Tezhip san'atında Anadolu'ya stilize edilmiş hayvan motifleriyle bezeli "Rûmî" üslûbunu getirmişlerdir (Mesera, 1987, s.16). Bu dönem tezhibinin ana motifleri geçme bantlar, daire, dikdörtgen gibi geometrik şekillerdir. Altın-yaldız ağırlıklı, kırmızı, yeşil, lacivert renkli rûmî düzenlemelerdir (Tanındı, 2002, s. 871; Derman, 2011, s. 101-102). Altın zeminli süslemede, çizgiler siyah olup, yer yer kırmızı ve mavi kullanılmıştır. Bir diğer tarz da münhanî adı verilen birbirlerine sırt sırta vermiş küçük formlardan oluşan tarzıdır.

Erken Devir Osmanlı yazmalarında farklı etkileşimlerin birleşiminden doğan yeni bir tezhip üslûbunun varlığı daha ilk bakışta sezilir. Genellikle, yuvarlak kıvrımlar çizen dallar üzerine yerleştirilmiş rûmîler ve hatâyîler, kimi kez tek başlarına, bazen de kademeli olarak birlikte uygulanmıştır. Osmanlı'nın en erken örneklerinde koyu mavi, yeşil ve siyahın zemin rengi olarak kullanıldığı bu tezhiplerde, motiflerde çoğunlukla altın yaldız, turuncu, beyaz ve mavi renkler hâkimdir (Biol, 2009, s. 40-41).

İstanbul'un fethiyle beraber Osmanlı San'atı için artık klâsik dönem başlamıştır. San'ata büyük ilgisi olan Fâtih Sultan Mehmet (1451-1481), fetihten sonra Topkapı Sarayı'nda nakkaşhane kurdu muştur. Baba Nakkaş tarafından yönetilen bu nakkaşhanede, eserler en usta san'atkârlar tarafından en mükemmel bir şekilde yazılmış ve tezhiplenerek ciltlenmiştir. Fâtih devri tezhip özellikleri, II. Bâyezîd (1481-1512) devrinde de devam etmiş ve eşsiz eserler verilmiştir. Bu dönemde yaşayan Şeyh Hamdullah gibi mektep sahibi bir hattatın yazılarının özenle süslenmesi tezhip san'atını etkilemiştir. Şeyh'in yazdığı Kura'n-ı Kerîmler en seçkin örneklerdir. Tezhip ve halkârın bir arada kullanıldığı bu dönem eserlerinin kenar boşluklarında zer-efşân kendini göstermiştir.

Tezhip san'atının ikinci safhası, Kânûnî (1520-1566) devridir (Özkeçeci ve Özkeçeci, 2007, s. 44). Bu dönemde Tebriz'den sürgün gelen ve saray nakkaşhânesinin başına getirilen Şah Kulu, saz yolu üslûbunu bu dönemde ortaya çıkarmış ve geliştirmiştir. Kânûnî devrinin en büyük üstadı, Osmanlı tezhip ve süsleme san'atlarına yeni bir ifade kazandırarak, bu san'atın temel taşı nı oluşturan "Karamemi'dir" (Özkeçeci ve Özkeçeci, 2007, s. 47). Karamemi, tezhip san'atına

kompozisyon ve motif noktasında pek çok yenilikler kazandırmış devam eden üslûplara da yeni uygulamalar getirmiştir. Bayram bin Derviş de bu dönemin meşhur müzehhiplerindendir. Bu müzehhip, II. Beyazıt döneminde levha tezhip tasarım geleneğinin de öncüsü ve taşıyıcısı olmuştur (Tanındı, 2012, s. 148).

XVII. yüzyıla kadar devam ederek zirveye çıkan tezhip san'atı, bu yüzyılın ikinci yarısından itibaren duraklama göstermeye başlamıştır. San'ata verilen maddî kaynak azalınca, san'atkârlar daha kolay ve daha az işçiliği olan eserler ortaya koymuşlardır (Bayram, 1998, s. 56).

Bu yüzyılda bir Batı hayranlığı başlamış, (Özkeçeci ve Özkeçeci, 2007, s. 48-49) XVIII. yüzyılın klâsik üslûbu el yazması eserlerde biraz kabalaşmış, renk, desen ve motifler ise kısmen kendini koruyabilmiştir (Özkeçeci ve Özkeçeci, 2007, s. 48). Klâsik tarz tezhibin yanında, üçüncü boyut kazandırılarak ve gölgelendirilerek çiçek buketleri çalışılmıştır (Özkeçeci ve Özkeçeci, 2007, s. 44). XIX. yüzyıl sonlarına kadar devam eden bu akıma Türk Rokokosu adı verilmiştir (Biol, 2009, s. 49).

Rokoko üslûbu kıt'a, levha ve Hilye-i Şerîfe gibi eserlerin tezyînatında sıkça kullanılmıştır. Yoğun bir şekilde altın kullanılarak, iri ve kaba motiflerle yapılan eserler, klâsik dönemin asil ve zarâfetli havasından uzaktır. Renkler arasında uyum sağlanamamış, rûmîler daha iri ve orantısız çizilmiştir (Özkeçeci ve Özkeçeci, 2007, s. 50).

1914 yılında İstanbul'da Evkâf-ı İslâmiye Müzesi'ne bağlı olarak, "Medresetül-Hattâtîn" adıyla bir okul açılmıştır.¹¹ Ancak, 1 Kasım 1928'de yürürlüğe giren harf inkılabına aykırı görüldüğünden kapatılması üzerine dönemin Müzeler Müdürü Halil Ethem Bey, harekete geçmiş ve kapatılan okulun hocalarını bir araya getirerek yeni bir mektebin temellerini atmıştır. Bu mektebin adına da Şark Tezyîni San'atlar Mektebi adı verilmiştir.

1936 yılına kadar faaliyetlerini sürdüren Şark Tezyîni San'atlar Mektebi, aynı yılın sonunda Maarif Vekâleti tarafından Türk Tezyîni San'atlar Mektebi adı altında Fındıklı'daki Devlet Güzel San'atlar Akademi'sine bağlanmıştır. Yeni kurulan bu mektepte hüsn-i hat san'atının tezyîni mahiyette öğretilmesine izin verilmiş ve hat hocalığına Kâmil Akdik yeniden getirilmiştir.

¹¹ Bkz: Hat San'atı Bölümü; Parmaksızoğlu, 1976, s. 380.

Levha tezhipçiliği şeklinde gelişen, Cumhuriyet Dönemi tezhip san'atında, birçok kıt'a, Hilye-i Şerîfe ve celî hat kompozisyonlarına silme tezhipten çok halkâr tarzı uygulanmıştır. İki renk altın ve boyalarla yapılan halkârda, zemin rengi olarak açık renklerle, lacivert, bordo, kahverengi, siyah ve yeşil kullanılmaktadır. Hatâyî motiflerinin ağırlıklı olarak kullanıldığı ve iki renk altınla koyu zeminler üzerine yapılan halkâr daha çok yaygındır (Taşkale, 1991, s.28-31).

1.2.1. Tezhip San'atının Kullanım Alanları

1.2.1.1. Yazma Kitaplar

Padişahlar, devlet büyükleri, önemli kişiler veya kitapseverler için yazılan kitapları (Kurfeyz, 2003, s. 6), Kur'an-ı Kerîmleri, dîvânları, mesnevîleri, dînî, edebî, tarihî ve ilmî eserleri tezhiplenmek gelenek haline gelmiştir (Özkeçeci ve Özkeçeci, 2007, s.154). Bunlar arasında en çok yazılıp, tezhiplenen kitap Kur'an-ı Kerîm'dir. Okunup anlaşılmasının yanı sıra, Kur'an-ı Kerîm'in şanına uygun bir şekilde süslenmesi de ona bağlılık ve saygının tezahürü olmuştur (Kurfeyz, 2003, s. 6). Genel olarak, zahriye, ünvan ve hatime sayfaları, serlevhalar, sûre başları, güller, satır araları, sayfa kenarları tezhiplenmiştir.

1.2.1.2. Levhalar

XVIII. yüzyıldan itibaren büyük gelişmelerle günümüze kadar gelen levha yazmacılığı, tezhip san'atının en çok kullanıldığı alan olmuştur. Levhalarda çoğu zaman açık-koyu zemine sırf altınla halkâr uygulandığı gibi, silme tezhip de yapılmıştır (Taşkale, 1996, s. 52). XIX. yüzyılda yazma esere sahip olma imkânının zor olması levhalara ilgiyi artırmış, celî sülüs ve ta'likle yazılan yazılara çeşitli levha tasarımları yapılarak halka açık yerlere ve camilere asılmıştır (İ. Özkeçeci, Ş. B. Özkeçeci, 2007, s.175).

1.2.1.3. Fermanlar ve Tuğralar

Fermanlar, bir gelenek olarak dîvânî hatla, hükümdarın emirlerinin yazıldığı ve üst kısmında sultanın tuğrasının bulunduğu resmî belgelerdir (Bayramoğlu, 1976, s.17-36; Özönder, 2003, s. 54). Tuğra ise, hem form açısından, hem de taşıdığı ad sebebiyle bu belgelerin en önemli unsuru ve en esrarlı simgesidir (Bayramoğlu, 1976, s. 21). İlk defa Orhan Gâzî tarafından kullanılan (İ. Özkeçeci, Ş. Özkeçeci, 2007, s. 172) tuğralar, dönemin zevkini yansıtan bir sadelik içinde siyah mürekkeple

süslemesiz çekilmiştir (Özkeçeci ve Özkeçeci, 2007, s. 172-173). Tuğralar II. Bâyezîd döneminde tezhiplenmeye başlamıştır. Kânûnî'ye ait olan ve en zengin tezhiplerin bulunduğu tuğralarda, süslemeler tuğranın çevresini kuşatmış, beyzelerle birlikte diğer kısımların içleri de farklı desenlerle bezenmiştir.

1.2.1.4. Kitap Ciltleri

Tezhip san'atının uygulandığı önemli alanlardan biri de cilt kapaklarıdır. XVIII. yüzyıldan sonra deri cilt kapaklarının iç ve dış yüzüne bezeme yapılmıştır. Dış kısımda, sık kullanılan şemseli ve beyzî kısım yer alır. XV. yüzyıla kadar yuvarlak olan şemseler, XVI. yüzyıldan itibaren beyzî olarak yapılmıştır. Şemselerin iki ucunda salbek, kapağın dört köşesinde köşebent süslemesi, kapağın dış kenarını çevreleyen kısımda bordür yer alır. Kapakların iç yüzleri de tezyînatlıdır. Özellikle XVI. yüzyıl cilt kapaklarında, sertap ve miklep üzerindeki şemselerde, salbek, köşebent ve bordürlerde, Türklere özgü renk ve kompozisyon uyumu açısından, sade bir güzellik ve âhenk vardır (Çığ, 1971, s. 8-10).

1.2.1.5. Minyatürler

Minyatür kelimesi İtalyanca minyatura kelimesinden alınmıştır. Ortaçağ'da yazma eserlerin bölüm başlarındaki bezemede kullanılan boyanın özü minium olduğu için bu san'ata minyatür adı verilmiştir (Yılmaz, 2004, s. 227-228; Mâhir, 2005, s. 118; Arseven, 1998, s.1 415-1427; Güney ve Güney, 2000, s. 110).

Minyatürlerde, minyatür içindeki bölümler ve bütünü içine alan iç ve dış pervazlar tezyîn edilir. Mekânlar, çadırlar, kıyafetler, örtüler ve diğer ufak detaylar minyatürde tezhiplenen bölümler arasındadır. Mekânlar genellikle geometrik şekillerle tezyîn edilir. Kıyafetler ise devrin geleneksel kıyafet desenlerine en uygun şekilde tezhiplenir. Şemseler ve diğer süsleme unsurları da çadır detaylarında en uygun ve en güzel şekilde kullanılmıştır. Türkler minyatürlerin etrafını gerektiğinde bazen hafif bir halkâr ile tezyîn etmişler, bazen de zer-efşân ile süslemişlerdir.¹²

1.2.1.6. Diğer Alanlar

Tezhip, yukarıda saydığımız alanların dışında, kalem-fırça gibi malzemenin konulduğu kuburlarda, hat malzemesinin konulduğu kutularda, hattatların ellerinin

¹² <https://tezhipnedir.wordpress.com>, Erişim Tarihi: 07.06.2017, Erişim Saati: 15.09.

altına koydukları yazı altlıklarında, padişah ve ailesine hazırlanan üzerinde âyet-i kerîme ve duaların bulunduğu nazar ve hastalıklara karşı tıslımlanmış gömleklere de kullanılmıştır. Bunların yanı sıra sazyolu, hatâyî gibi motifler ve çiçek buketleri de tek başlarına çerçevelenip asılmışlardır (Taşkale, 1994, s. 94-97).

1.2.2. Tezhip San'atında Kullanılan Malzeme

Tezhip san'atı, kullanılan malzeme ve âlet zenginliği ve çeşitliliği açısından Türk El San'atlarında özel ve önemli bir konuma sahiptir. Bu malzemenin büyük bir kısmı tezhip san'atkârları tarafından özel metotlarla ve özenle hazırlanır (Özkeçeci ve Özkeçeci, 2007, s. 177; Berk, 2006, s. 73).

1.2.2.1. Kâğıt

Tezhip san'atında kullanılan kâğıtlar diğer klâsik yazma eserlerde kullanılan kâğıtlar gibi özel bir işleminden geçirilerek hazırlanır. Günümüzde bu kâğıtların yerini sanayi üretimi asitli kâğıtlar almıştır. Bu tür asitli kâğıtlarla yapılan çalışmalar kısa vadede deforme olup bozulacağından, emek sarf edilerek yapılan bu san'at eserlerinin kalıcı olması açısından asitsiz kâğıtlar tercih edilmelidir (Özkeçeci ve Özkeçeci, 2007, s. 177; Aksu, 1999, s. 134).

Tezhipte kullanılacak bu kâğıtlar bir takım işlemlerle terbiye edilip boyanır. Boyama işlemi çeşitli bitkilerle yapılmakla beraber tercih edilen çayla boyamaktır. İki türlü boyama usulü vardır:

Daldırma (banyo) usulü: Hazırlanan boya geniş bir kap içerisine koyulur ve kâğıtlar birkaç kez daldırılıp süzülür.

Sürme usulü: Fırça ya da bir sünger yardımıyla boya kâğıt üzerine zarar vermeden dikkatli bir şekilde sürülür. Düz bir zeminde veya asılarak kurutulur. Boyanıp kurutulan bu kâğıtlar bir sonraki merhalede, nişasta, yumurta akı, kitre gibi maddelerden yapılan karışımla âhârlanır (Özkeçeci ve Özkeçeci, 2007, s. 177-178; Aksu, 1999, s. 134; Yılmaz, 2004, s. 153; Serin, 2003, s. 425; Yazır, 1981, s. 159-168; Berk, 2006, s. 73-74; Derman, 1998, s. 485). Âhârlanarak terbiye edilen bu kâğıtlar kuruduktan sonra mührelenir.

1.2.2.2. Altın

Tezhipte varak halindeki altın ezilip, sürülmek sûretiyle kullanılır. Bazen de varak doğrudan yapıştırma şeklinde kullanılır. Altın ezme işleminde zemini düz,

yüksek kenarlı seramik veya cam kap tercih edilir. Eritilmiş Arap zamkı bu kaba damlatılır. İşaret parmağı bu maddeye değdirilip, defterden bir varak alınarak tabağa konur ve tek parmakla hafifçe bastırarak ezilir. Altın fazla olursa ezme işlemi sağlıklı olmaz, tam ezilmeyen altınla da ince tahrîr çekilmez. Ezme işlemine en az üç saat kadar devam edilir. Ezme işlemi bittikten sonra üzerine bol temiz (kireçsiz) su doldurulur. Tozsuz bir yere alınıp yaklaşık dört-beş saat kadar dinlendirilir. İyice dibe çöken altının suyu çeşitli yöntemlerle boşaltılıp küçük bir kaba alınır. Temiz ve kuru bir yerde içindeki suyun buharlaşması sağlanır (Özkeçeci ve Özkeçeci, 2007, s. 180-181; Yılmaz, 2004, s. 10; Derman, 2010. s. 526; Derman, 2007, s. 2; Aksu, 1999, s. 133; Derman, 1998, s. 537).

1.2.2.3. Boya

Eskiden toz haline getirilen kök ve toprak boyalar Arap zamkı ile ezilerek kullanılmıştır. Balmumu isinden yapılan siyah, üstübeçe gümüş suyunu eriterek hazırlanan üstübeç beyazı, lapis, lazuli ve lahor çividi bilinen en eski boyalardır. Altından sonra en çok kullanılan renk laciverttir. Klâsik tezhipte altın ve lacivertin mükemmel uyumu mavi-sarı zıtlığı dikkat çeker. Bunları turuncu (sülyen), limonküfü yeşili ve firuze destekler. Bu renklerin uyum içinde kullanılması karakteristik Türk Tezhibi'nin ortaya çıkmasına vesile olmuştur. Günümüzde tabii boyaların yerini guaj boyalar almıştır (Özkeçeci ve Özkeçeci, 2007, s. 182; Yılmaz, 2004, s. 32; Derman, 2011, s. 100; Aksu, 1999, s. 134).

1.2.2.4. Murakka'

Murakka', kâğıt parçası, yamalı, yama üstüne yama, yapılmış anlamına gelir. İstilah olarak ise birkaç kâğıdın su yönleri ters istikamete gelecek şekilde üst üste yapıştırılarak elde edilen mukavva demektir (Yılmaz, 2004, s. 234). Kâğıtlar ıslatılır düz bir tahta üzerine her katına nişasta muhallebisi sürülerek (5-7 kat) yapıştırılır. Tahta üzerine gelen kâğıdın altına muhallebi sürülmez. Bu işlem bittikten sonra kurumaya bırakılır. Bu şekilde hazırlanan murakka'lar eserin kuvvetli ve kalıcı olmasını sağlar (Özkeçeci ve Özkeçeci, 2007, s. 182-183; Derman, 2010, s. 530; Aksu, 1999, s. 134).

1.2.2.5. Fırça

Fırça, kıl veya tüyden yapılan, boyayı yaymak ya da sürmek için kullanılan değişik tip ve ebattaki âlettir. En az iki kıldan yapılan fırçaya kıl kalem denir. Müzehhip fırçalarının ucundaki tek bir kılın diğerlerinden uzun olması tahrîr açısından önemlidir (Yılmaz, 2004, s. 93-94). Tezhip çalışmalarında her bölümün kendine ait fırçası vardır. Zemin fırçası, tahrîr fırçası, sulandırma fırçası, altın fırçası gibi. Geçmişte yavru kedilerin ensesinden alınan tüylerle fırçalar yapılmıştır. Günümüzde, 0, 00, 000 numaralı iyi kalite, ince, kısa uçlu samur tahrîr fırçaları, diğer alanlarda ise, 1, 2, 3... numaralı fırçalar kullanılmaktadır (Özkeçeci ve Özkeçeci, 2007, s. 182-183; Derman, 2010, s. 527; Aksu, 1999, s. 133; Derman, 2007 s. 2; Derman, 2010, s. 101).

1.3. EBRÛ SAN'ATI

Ebrû, dalgalı-damarlı kumaş veya kâğıt, su üzerindeki nakış anlamlarına gelir. Bu san'at, kitre, denizkadayıfı, ketentohumu, salep gibi maddelerle yoğunluğu arttırılmış su yüzeyine (Derman, 1999, s. 189; Yılmaz, 2004, s. 77-78; Dere, 2012, s. 14; Gürel, 1999, s. 199) atkuyruğundan yapılmış fırçayla serpilene ya da çeşitli âletlerle damla halinde bırakılan, sığır veya koyun ödü karıştırılmış topraktan elde edilen tabii boyalarla şeklin kâğıda alınmasıyla meydana gelir (Özçimi, 2010, s. 2; M.G.E.P., 2008, s. 4).

Ebrû san'atı, hat ve cilt san'atının yardımcı unsurudur. Hattatlar bazen açık renkli ebrûlar üzerine hat yazıp, yazdıkları bu yazıların etrafındaki iç ve dış pervazlarında yine çeşitli ebrûlar kullanmışlardır. Kitap ciltlerinde ise mücellitler yan kâğıdı olarak bu ebrûlardan istifade etmişlerdir. Günümüzde ise bu san'at diğer gelenekli san'atlar gibi, bağımsız bir san'at olarak kendinden bahsettirmektedir (Derman, 1977, s. 6; Özçimi, 2010, s. 49).

1586'da Gelibolulu Mustafa Âli Bey tarafından yazılan Menâkıb-ı Hünerveran'da hat, tezhip, minyatür, cilt, oyma gibi san'atlardan ve onlarla meşgul olan kimselerden Herat'da yetişenlere kadar söz edildiği halde, ebrû san'atından ve ebrûculardan bahsedilmemiştir (Derman, 1977, s. 6).

1.3.1. Ebrû San'atının Kullanım Alanları

1.3.1.1. Kitaplar

Ebrû, el yazması kitapların alt kapaklarında kullanılmıştır. Bu durum da kitabın basılış tarihinin belli olmasından dolayı ebrûnun yapılmış tarihi hakkında bilgi verebilir (Derman, 1999, s. 192). Ebrû bazen bir murakka'da yazı pervazı, bazen bir Mushâf-ı Şerîf'in cilt yan kâğıdı, bazen de bir hat levhasının etrafında iç ve dış pervaz olarak yer almıştır (Derman, 1977, s. 54; Dere, 2015, s. 22).

1.3.1.2. Levhalar

Ebrû, levhalarda daha çok yazı koltuklarında görülür. Genellikle tezhip yapılan bu koltuklara maliyeti daha düşük olduğundan uygun ebrûlar da uygulanır. Koltuklarda kullanılmak üzere özel olarak hazırlanmış küçük desenli ve çiçekli ebrûlara ise koltuk ebrûsu denilmektedir (Derman, 1977, s. 54).

1.3.1.3. Kitap Ciltleri

Ebrû, kitap ciltlerinin ön kapaklarında cilt yerine de sıklıkla kullanılmıştır. Ayrıca kitap kaplarının ciltlemesinde yan kâğıdı olarak da kullanılmıştır.

1.3.1.4. Minyatür

Minyatürlerin etrafında iç ve dış pervaz olarak da ebrû kâğıdı kullanılmıştır (Derman, 1977, s. 54).

1.3.1.5. Diğer Alanlar

Senetler, kıymetli kâğıtlar, devletlerarası veya şahıslar arasında sözleşmelerde sahtecilik, taklit ve silinme tehlikelerine karşı çoğunlukla ebrû kullanılmıştır. Günümüzde kutu kaplamak için ebrû kâğıdının kullanıldığı da görülür. Bunların yanı sıra kumaşa, seramiğe, çiniye ve birçok malzemeye uygulandığını görmekteyiz (Derman, 1977, s. 54).

1.3.2. Ebrû San'atında Kullanılan Malzeme

1.3.2.1. Boyalar

Türk Ebrû San'atı geleneğinde yalnızca suda erimeyen, asit ve kazein içermeyen ve ışıktan etkilenmeyen tabii boyalar kullanılır (Özçimi, 2010, s. 26; Derman, 1977, s. 10; Derman, 1999, s. 190; M.G.E.P, 2008, s. 24-30; Dere, 2012, s. 56, 68). Boyalar, yaklaşık 50x50 cm boyutlarında düz bir mermer üzerinde desteseng (el taşı) denilen yine mermer, somakî ve diğer sert taşlardan mâmül (Yılmaz, 2004, s. 68; Derman, 1977, s. 10-11) bir taş ile ezilmek sûretiyle elde edilir. Bir avuç dolusu boyaya bir miktar su katılıp boya çamur haline getirilir. Çamur halindeki boya desteseng ile "8" çizer gibi gezdirilerek ezilir. Yeteri kadar su ve öd ayarı yapıldığında dağılmadan açılan ve kâğıda akmadan tespit edilen boya yeterince ezilmiş demektir. Geleneksel Türk ebrû San'atında kullanılan ana renkler şunlardır (Özçimi, 2010, s. 26-27; Yılmaz, 2004, s. 79): Çamlıca toprağı, Lahor çividi, çamaşır çividi, beyaz, siyah, sarı, aşı boyası, kahverengi ve kırmızı.

Çamlıca Toprağı: İstanbul'un Çamlıca Tepesi'nde bulunan kırmızı renkli topraktır. Ezildiğinde tütün rengine yakın bir renk verir. İsten elde edilen ve çok hafif olan siyah boyaya katılır. Akan boya ıslah etmek için kullanıldığı gibi serpmeye boyası olarak ya da yalnız başına kullanılır (Derman, 1999, s. 190).

Lahor Çividi: Pakistan'ın Lahor şehrinden getirilen çivittir. Çivit otu denilen bitkiden elde edilir.

Çamaşır Çividi: Beyazlar için ağartıcı olarak kullanılan mavi bir tozdur.

Beyaz: Üstübeç. Yağsız olanı beyaz boya, titopon üstübeci denen yağlı olanı ise neftli boya hazırlamada kullanılır (Özçimi, 2010, s. 26; Derman, 1977, s. 25; M.G.E.P, 2008, s. 14-16; Dere, 2012, s. 60).

Siyah: İsten yapılır. Tek başına kullanılmaz. Çamlıca toprağı ile karıştırılır (Dere, 2012, s. 60; Derman, 1977, s. 25).

Sarı: İnorganik bir pigmenttir. Aşu Boyası: İnorganik bir pigmenttir (Derman, 1977, s. 25; Dere, 2012, s. 60).

Kahverengi: İnorganik bir pigmenttir. Kırmızı: suyla karışabilen pigment kırmızı organik bir pigmenttir (Dere, 2012, s. 60; Derman, 1977, s. 25).

1.3.2.2. Kitre

Üzerine boya serpilecek suya kıvam ve yapışkanlık vermek üzere kullanılır. Günümüzde denizkadayıfı da kıvam arttırıcı olarak tercih edilmektedir (Yılmaz 2004, s. 187-188; Derman, 1977, s. 11; Özçimi, 2010, s. 26).

1.3.2.3. Sığır Ödü

Kitre üzerine serpilerek boyaların batmadan yüzebilmeleri için boyalara bir damlalıklarla aktif asitler içeren sığır ödü katılır. Bu aktif asitler, kitrenin yüzey gerilimini kırarak boyanın kitre üzerinde batmadan açılmasını sağlarlar (Derman, 1977, s. 11; Yılmaz, 2004, s. 268).

1.3.2.4. Neft

Eskiden Eğriboz Adası'ndan gelen çam nefti kullanılmıştır. Neft, ayrı bir kaba ayrılan boyaya sonuç alınana kadar denenerak damla damla ilave edilir (Derman, 1977, s. 25; Yılmaz, 2004, s. 258).

1.3.2.5. Tekne

Tekne, eskiden ziftlenmiş budaksız çamdan yapılmışsa da kullanım kolaylığı açısından çelik ya da galvanizli sactan yapılması daha uygundur. Yüksekliği 5-6 cm

olan teknenin boyutlarını ebrû alınacak kâğıdın ölçüleri belirler (Yılmaz, 2004, s. 335).

1.3.2.6. Fırça

Ebrû fırçası atın kuyruk kıllarının gül dalına sarılması ile yapılır. Yağlı boya ve sulu boya fırçaları ebrû yapımında kullanılmaz (Derman, 1977, s. 10; Dere, s. 64).

1.3.2.7. Taraklar

Her ebrûcunun taraklı ebrû yapmak üzere kendisi tarafından muhtelif dış aralıklarında yapılmış tarakları olmalıdır. Bu taraklar “boncuk iğnesi” denilen ince iğnelerin ya da tellerin düz bir tahta üzerine bir şekilde çakılıp, yapıştırılması veya sıkıştırılmasıyla yapılır (Yılmaz, 2004, s. 327; Derman, 1977, s. 10).

1.3.2.8. Bîz

Tekneye boya damlatmak, yüzeyindeki boyaya şekil vermek ya da kitreyi karıştırmak için muhtelif kalınlıklarda bîzler kullanılır. Bîzler, farklı kalınlıklarda paslanmaz tellerden ya da çivilerden imal edilirler (Derman, 1977, s. 10; Dere, s. 68).

1.3.2.9. Diğer Malzeme

Karıştırma Spatülü: Ebrû malzemesini karıştırmaya yarayan alet (Yılmaz, 2004, s. 307).

Suluk: Boyalara ayar yapılırken su katmaya yarayan pipetli şişe (Dere, 2012, s. 68).

Damlalık: Boyalara öd damlatma işini gören pipetli şişe (Yılmaz, 2004, s. 64).

Kavanoz: Boyaları rahat kullanmak ve saklamak için kullanılan kap (Dere, s. 68).

Kâğıt peçete: Özellikle hatib ve çiçek ebrû yapımında yüzeye bırakılan damlaların şekillendirilmesi esnasında kullanılan bîzi silmeye yarar (Dere, 2012, s. 68).

1.3.3. Ebrû Çeşitleri

Akkase Ebrû: Kenarları koyu, yazı yazılacak yerleri ise hafif renkte olan ebrû çeşididir (Derman, 1977, s. 24; Barutçugil, 2007, s. 306).

Battal Ebrû: Boyaların kitre üzerine serpilmesiyle müdahale edilmeden yapılan ebrû çeşididir (Özçimi, 2010, 27; Yılmaz, 2004, s. 25-26).

Çift Âhârlı Ebrû: Üzerine önce nişasta âhârı sürülüp kuruduktan sonra yumurta âhârıyla tekrar âhârlanan ebrû çeşididir (Yılmaz, 2004, s. 56).

Neftli Battal: Battal ebrûnun en son atılan rengi neftli bir boyadan seçilerek yapılır (Özçimi, 2010, s. 27; Yılmaz, 2004, s. 258).

Somakî Ebrû: Battal ebrûnun en son atılan rengi fırça kavanozun içine sıkıldıktan sonra serpilerek yapılır (Yılmaz, 2004, s. 306-307).

Serpmeli Battal: Battal ebrû yapıldıktan sonra, Çamlıca toprağı, açık renkli boya ya da neftli boyalı fırçanın kavanoza iyice sıkılıp serpilmesiyle yapılır (Derman, 1977, s. 15; Özçimi, 2010, s. 27; Barutçugil, 2007, s. 282).

Gelgit Ebrû: Battal ebrû yapıldıktan sonra kalınca bir bîzle teknenin önce bir kenarına sonra diğer kenarına paralel bir ileri bir geri karıştırılarak yapılır (Özçimi, 2010, s. 28; Derman, 1977, s. 13; Barutçugil, 2007, s. 264).

Şal Ebrû: Gelgit ebrûsu yapıldıktan sonra, serpme yapmadan önce gelgit deseninin aynı kalın bîz kullanılarak rasgele karıştırılmasıyla yapılır (Barutçugil, 2007, s. 265; Özçimi, 2010, 28; Derman, 1977, s. 13).

Taraklı Ebrû: Gelgit ebrûsu yapıldıktan sonra taraklardan birisinin son yapılan gelgitin yönüne dik olarak, teknenin bir kenarından tarafın dışları kitreye temas edecek şekilde diğer kenarına doğru çekilmesiyle yapılır (Derman, 1977, s. 15; Yılmaz, 2004, s. 327).

Zemin Ebrûsu: Aynı boyadan az ödlü, çok ödlü ve neftli olarak üç kavanoz boya hazırlanır. Bunlar kullanılarak battal ebrû yapılır. Neftli boya yerine Çamlıca toprağı gibi açık renkli bir başka boya da serpilebilir (Özçimi, 2010, s. 28).

Hatîb Ebrûsu: Ayasofya Camii hatiblerinden Mehmed Efendi'nin (ö. 1773) icat ettiği ve kendi adıyla anılan ebrû tarzına hatib ebrûsu denir. Bu tarzda hafif zemin ebrûsu üzerine biz yardımıyla tüm yüzeye eşit aralıklarla iç içe konulan boyalara hareket verilerek motifler elde edilmektedir. Hatip ebrûsunun yürek, çark-ı felek, taraklı yürek ve yıldız olarak bilinen formları vardır (Dere, 2015, s. 90).

Çiçekli Ebrû: Zemin ebrûsu yapıldıktan sonra, hazırlanan yeşil boyadan damlatılarak oluşturulan yuvarlaklara, uygun kalınlıkta bir bîz kullanılarak sap şekli verilir. Daha sonra sapların uçlarına yapılacak çiçeğe uygun renk damlatılarak yine uygun kalınlıkta iğne ve bizlerle bunlara çiçek şekli verilir. Lâle, karanfil, sümbül, çiçek demeti, hercai menekşe, papatya, gelincik ve gül gibi formları vardır (Dere, s. 122-139).

Koltuk Ebrûsu: Hüsn-i hat levhaların koltuk tabir edilen boşluklarında kullanılmak üzere küçük çiçekli ebrûdur (Yılmaz, 2004, s. 189; Özçimi, 2010, s. 28).

Bülbül Yuvası: Giderek küçülen damlalar halinde serpilen boyayla yapılan battal ebrû üzerine, bir iğne yardımıyla dıştan içe doğru spiraller yapılır. Oluşan bu formlara bülbül yuvası denir (Özçimi, 2010, s. 28; Derman, 1977, s. 13).

Hafif Ebrû: Hattatlar tarafından üzerine yazı yazılmak üzere suyu ve ödü normalden fazla boyalar kullanarak yapılan pastel renkli şal ebrûsudur (Derman, 1977, s; 15.Özçimi, 2010, s. 28).

Zer-efşanlı Ebrû: Üzerine altın serpilmiş ebrûlara verilen addır. Levha pervazlarında kullanılır. Hafif ebrûlarda zer-efşân yapılıp, üzerine yazı yazılabilir (Dere, Başkar, Güner, 2015, s. 138).

Tahrîrli Ebrû: Kâğıda alınmış Hatip Ebrûlarının kenar veya renk ayrımlarına altınla ince tahrîrler çekilerek elde edilen ebrû çeşididir (Yılmaz, 2004, s. 325).

Kedi Gözü Ebrû: Normal ebrû boyasına potasyum karbonat, alüminyum sülfat ve biraz şap katılır ve denenir. Hazırlanan karışımly boya bizle aralıklı bir şekilde tekneye koyulur. Ortada toplanan potasyumun oluşturduğu forma kedi gözü denir (Yılmaz, 2004, s. 80).

İKİNCİ BÖLÜM: LEVHA ve KİT'ALAR

2.1. LEVHA

“Levh” kökünden olan levha, görünmek, görünür olmak, parlamak mânâlarına gelmektedir. Hat ıstılahında ise, üzerine yazı yazılıp çerçevelenerek duvara asılan yazı anlamındadır. Genelde celî hatla yazılırlar. Bunların küçüklerine kıt'a denir. Günümüzde değişik karakter ve büyüklükte, tezhipli veya tezhipsiz yazılar birer levha olarak kullanılmaktadır. Bunların arsında Hilve-i Şerîfe, celî yazılar, kıt'alar, meşkler, tek bir harf ve karalamalar da vardır (Yılmaz, 2004, s. 202-204; Özönder, 2003, s. 118; Özkeçeci ve Özkeçeci, 2007, s. 169-170, 174-175; Derman, 1992, s. 39-40; Serin, 2003, s. 45-47; Çevik, 1999, s. 90).

2.1.1. Levha Çeşitleri

Osmanlı Hat San'atı levha geleneğinde levhalar yazıldıkları yazı çeşidine göre isim alırlar. Levha çeşitleri şunlardır: sülüs-nesih kıt'alar, ta'lik kıt'alar, düz ta'lik kıt'alar ve mâil ta'lik (münharif) kıt'alar (Yılmaz, 2004, s. 202-204; Özkeçeci ve Özkeçeci, 2007, s. 169-170, 174-175; Derman, 1992, s. 39-40; Serin, 2003, s. 45-47; Çevik, 1999, s. 90; Alparslan, 2002, s. 506).

2.1.1.1. Celî Levhalar

Celî, iri, aşikâr, ortaya çıkmış, mânâsına gelir. Hat san'atında ise, meşk kalemlerinin ağız genişliğinin en az üç misli kadar genişlikte veya serçe parmağı genişliğine yakın ebattaki kalemle yazılan yazıdır (Yılmaz, 2004, s. 38; Alparslan, 1993, s. 265-267; Serin, 2003, s. 105; Bektaşoğlu, 2009, s. 27-30). Celî levha çeşitleri şunlardır:

1-Celî sülüs levhalar: Celî sülüs, sülüs yazının ikmâlini tamamlamış son halidir. Sülüs kalem ağız genişliğinden 2,5-3 mm daha geniş bir kalemle yazılır. Kompozisyona uygunluğu, tezyînî bir yazı olduğu içinde mîmari ve levhalarda en çok kullanılan yazıdır (Yılmaz, s. 38-39; Serin, 2003, s. 102; Derman, 1992, s. 34; Serin, 2003, s. 30-33; Bektaşoğlu, 2009, s. 30). Celî sülüs levhalar kendi arasında iki gruba ayrılır:

a) Satırlı celî sülüs levhalar: Satır düzeninde hattatların bazı düzenlemeler yaparak celî sülüs hattıyla hazırlamış oldukları levhalardır (Yazır, 1981, 245; Derman, 2001, 330).

b) İstifli celî sülüs levhalar: İstif, herhangi bir şeyi sıkıkmak-sıkıştırmak ve birbiri üzerine düzenli bir şekilde yığmak anlamına gelir. Hat ıstılahında ise harf ve kelimelerin serbest bir yüzeyde estetik ve ölçülü bir biçimde birbiri üzerine bindirme sûretiyle kompoze etme işidir (Yılmaz, 2004, s. 141; Yazır, 1981, s. 224; Derman, 2001, s. 331; Bektaşoğlu, 2009, s. 24).

2-Celî ta'lik levhalar: Ta'lik lügatte; asma, asılma ve ilişirme mânâlarına gelir. İstılahta ise; düz harfi olmayan bütün harfleri yuvarlak olan yazıdır. Buna Dîvân-ı Acemî, Acem yazısı da denir (Yılmaz, 2004, s. 318; Alparslan, 2010, s. 38-40; Serin, 2003, s. 309; Alparslan, 1993, s. 266; Yazır, 1981, s. 83-84). Normal kalem ağız genişliğinden daha geniş kalemle yazıldığı için celî ta'ik levha denilmiştir. Celî ta'lik levhaları da iki grupta incelemek mümkündür:

a) Satırlı celî ta'lik levhalar: Hattatların yine bazı düzenlemeler yaparak satır nizamıyla yazdıkları celî ta'lik levhalardır. Buna düz ta'lik levha da denir (Yılmaz, 2004, s. 184).

b) İstifli celî ta'lik levhalar: Celî ta'lik'in harf yapıları istife çok uygun olmadığı ve yazıda hareke ve zemin doldurmada kullanılan işaretler kullanılmadığı için istifli celî ta'lik levhaya çok nadir rastlanır (Uğur Derman, İstif, **TDVİA**, 2001, C. XXIII, s. 332).

3-Celî dîvânî levhalar. Genel özellikleriyle tam bir Osmanlı Türk Hat yazısıdır. Normal dîvânîye nazaran daha geniş ağızlı kalemle yoğun istifli olarak yazılır. Harfleri normal dîvânîye nazaran daha farklı ve süslüdür. Araya başka kelimelerin sokulmaması için harfler birbiri üzerine gelecek ve kesecek şekilde yazılır. Hareke ve süs işaretleri de yine bu yazıda kullanılan unsurlardır (Alparslan, 1999, s. 192; Alparslan, 1993, s. 267; Derman, 1999, s. 23; Tüfekçioğlu, Ankara 1999, s. 47; Alparslan, 2010, s. 41-42; Serin, 2003, s. 407; Bektaşoğlu, 2009, s. 34).

2.1.1.2. Hilye-i Şerîfeler

İslâm Dîni'nin, putperest temayülleri engellemek için Peygamberinin (s.a.v) resminin çizilmesine müsaade etmediğini bilen bir kısım hattatlar Hilye-i Şerîfeler yazmışlardır. Eser haline gelmeden önce hâfızalarda muhafaza edilir, ya da Hadîs-i Şerîf veya siyer kitaplarında bölümler halinde Şemâil-i Şerîf adıyla yer alırdı.

Osmanlı'da Hilye-i Şerîfe'nin ilk örneği Hâkânî Mehmet Bey'in 1598 senesinde yazdığı 716 beyitten oluşan Hilye-i Hâkânî isimli mesnevîdir. Halk tarafından çok sevilen ve teveccüh gören bu eser dînî merasimlerde yıllar boyu Mevlîd makamıyla okunmuş ve sahasında yazılan eserlere örnek teşkil etmiştir.

Hilye-i Şerîfe'lerin cepte taşınacak kadar küçük boylarının, cami ve diğer iç mekânların duvarlarına asılacak kadar çok büyük boylarının yapıldığı bilinmektedir. Müslüman toplum tarafından, Hilye-i Şerîfelere yüzyıllarca hürmet gösterilmiş ve bunlara büyük bir arzuyla sahip olunmak istenmiştir. Hilye-i Şerîfe yazmayı kendilerine şeref addeden hattatlar kadar müzehhipler de bunu şeref sayarak tüm hüner ve ustalıklarını Hilye-i Şerîfe tezhibinde ortaya koymuşlardır.

Hilye-i Şerîfe'nin bilinen ilk örneğini Hattat Hâfız Osman kompoze etmiştir (Serin, 1999, s. 30; Yılmaz, 2004, s.122; Özkeçeci ve Özkeçeci, 2007, s. 167; Uzun, 1998, s. 44-47). Daha sonra birçok ünlü hattat da Hilye-i Şerîfe yazmıştır. Günümüzde tanınan ve bilinen hattatlar tarafından da bu geleneğe uyularak Hilye-i Şerîfe yazmaya devam edilmektedir (Yılmaz, 2004, s. 122-123; Özkeçeci ve Özkeçeci, 2007, s. 167; Uzun, 1998, s. 44-47; Derman, 1998, s. 47-51; Serin, 2003, s. 39-42; Alparslan, 1999, s. 203; Derman, 1999, s. 24; Çevik, 1999, s. 91; Serin, 1999, s. 30; Derman, 2010, s. 528).

Kendine has formu olan Hilye-i Şerîfe dokuz bölümden oluşur:

- 1- Bessmele-i Şerîf'in yazıldığı Baş Makam.
- 2- Hz. Peygamber'in (s.a.v) beşerî ve ahlâkî vasıflarının anlatıldığı metnin büyük bir kısmının yazıldığı göbek kısmı.
- 3- Göbeğin etrafını çevreleyen ve yoğun tezhipte tezyîn edilen hilâl kısmı.
- 4- Hilalin etrafında Dört Halîfe'nin isimlerinin yer aldığı kısım. Bu kısma bazen Hz. Peygamberin diğer dört ismi olan Ahmed, Mahmûd, Hâmid, Hamîd isimleriyle beraber, Aşere-i Mübeşşere olarak bilinen cennetle müjdelenen on sahabeden altısının isimlerinin yazıldığı da görülmüştür (Yılmaz, 2004, s. 122).
- 5- Hz. Peygamberle ilgili "*Biz seni ancak âlemlere Rahmet olarak gönderdik*" mealindeki Ayet-i Kerîmenin yazıldığı kısım.
- 6- Göbekteki metnin devamının yazıldığı etek kısmı.

7- Eteğin her iki yanında bulunan ve tezhipte tezyîn edilen koltuk kısmı.

8- Hilve-i Şerîfe'yi çevreleyen iç bordür (iç pervaz).

9- Tezhipte ya da halkârî üslûpla süslenen dış bordür (dış pervaz) (Özkeçeci ve Özkeçeci, 2007, s. 167; Yılmaz, 2004, s. 122-123).

2.1.1.3. Kıt'alar

Lügatte cüz, bölük, kısım mânâsına gelen kıt'a, ıstılahta orta boy bir kitap ebadındaki kâğıdın bir yüzüne değişik hatlarla yatay ya da dikey biçimde yazılan, genellikle dikdörtgen şeklindeki yazı demektir (Yılmaz, 2004, s. 183-184; Özkeçeci ve Özkeçeci, 2007, s. 167; Serin, 2003, s. 42; Çevik, 1999, s. 91; Derman, 1999, s. 24; Derman, 2010, s. 351-354; Derman, 1992, s. 39; Bektaşoğlu, 2009, s. 25).

2.1.1.4. Tekke Levhaları

Bu levhalar, bir kısım tarikat erbabının tekke, zaviye ve dergâhlarının duvarlarına astıkları, özellikle tarikat mensuplarınca hazırlanan imzasız, ketebesiz levhalardır. Hurûfilik'le İran'dan XV. yüzyılda Anadolu'ya gelen ve İslâm San'atına giren bu eserler, Mevlevî tekke san'atını da etkilemiştir (Dağlı, 2012, s. 33; Aksel, s. 235-237). Mevlevîlik'te bu san'ata çok önem verilmiş, bu alanda pek çok eser üretilmiştir. Besmele-i Şerîf, bu tür çalışmalar için en uygun lafızlardan biridir (el-Fârûkî, 1999, s. 399). Tekke levhalarının çoğu, zamanımıza gelememiş, harf devrimiyle beraber bunlar genel mânâda ortadan kalkmış ve rağbet görmemiştir (Aksel, 1967, s. 119; Karamağaralı, 1993, s. 248; Dağlı, 2012, s. 44).

2.1.2. Levhalarda Kullanılan Teknikler

2.1.2.1. Ahşap Levhalar

Ahşap levhalar genellikle zengin kesimin ya da bürokratların oturdukları köşk, konak ve yalı gibi büyük evlerin salonlarında yer alırlardı. Bu levhalar rahat, net görülebilmeleri ve kolay okunabilmeleri açısından duvarlara göz hizasında asılmıştır.

Ahşap levhalar, iyice temizlenmiş düzgün bir ahşap yüzeye boyama ya da yapıştırma usulü ile hazırlanırlar. Siyah boyayla boyanan zemin, kuruduktan sonra altınla yazılır. Ahşap levha tekniği murakka' germe imkânı doğduktan sonra terk edilmiştir (Yılmaz, 2004, s. 202; Acar, 1999, s. 263).

2.1.2.2. Camaltı Levhalar

Camaltı resim san'atı, Türk halk resminin önemli bir dalını oluşturur. Ülkemizde XIX. yüzyıl ile XX. yüzyıl başlarında büyük bir gelişme gösteren (Başaran, 2009, s. 1) camaltı resimleri, işledikleri konular bakımından genellikle dinsel kökenli oldukları için halk tarafından büyük bir ilgiyle karşılanmıştır. Yazı-resim özelliği taşıyan bu levhalar Ayet-i Kerîme, Besmele-i Şerif, güzel sözler, cami, ibrik, sikke ve gemi resimleri gibi konulardan oluşan eserlerdir (Yılmaz, 2004, s. 37).

Cam altı tekniği, camın arka yüzeyine toz, guaj, yağlı boya veya akrilik boya ile hazırlanan bir soğuk resim tekniğidir. Cam olmalarından dolayı çok çabuk kırılırlar. Bu nedenle bu eserlerin çok azı günümüze ulaşabilmiştir.

2.1.2.3. Zer-endûd Levhalar

Zer-endûd, sürme altın, altın sürülmüş, altınla cilalanmış anlamına gelmektedir. Hat san'atında ise altın mürekkep kullanılarak yazılan celî yazılara denir. Bu yazıları hattatlardan ziyade müzehhipler doldurur. Zer-endûd levhalar asılları kadar kıymetli kabul edilirler. Zer-endûd levhanın en önemli ilk örneği Yesârîzâde'nin iki Hilye-i Şerife'sidir (Derman, 1998, s. 537).

2.2.1.3. Türk Hat San'atında Levha Geleneği

İslâm büyükleri ve şairleri Hz. Peygamber'e (s.a.v.), Ehl-i Beyte ve Ashâb-ı Kiram'a besledikleri saygı, sevgi, şefaahat isteklerini, övgülerini ve dile getirmek istedikleri her tür edebî manzûmeleri yine bu celî hatlarla yazmışlardır (Serin, 2003, s. 45). Mustafa Râkım ve Yesârîzâde ile birlikte birçok meşhur hattat çok değerli levhalar yazmışlardır (Serin, 2003, s. 45).

Teknolojik gelişim ve seri üretim her alanı etkilediği gibi kitap san'atlarını da etkilemiş, klâsik tarzda el yazması eser üreten bu san'at dalının san'atkârlarını etkileyerek önemli ölçüde pasifize etmiş ve levha yazmaya yönlendirmiştir (Özkeçeci ve Özkeçeci, 2007, s. 174).

2.2. KİT'A

Kıt'a geleneği Araplar'da başlamasına rağmen bu yazıları geometrik şekilde kullanmamışlardır. Yâkût el-Musta'simî'den sonra yaygınlaşmaya başlayan bu yazılar XVI. yüzyıla kadar belirli bir yüzeye yapıştırılmadan alttan ve üstten birbirlerine tutturularak tomar halinde saklanmışlardır. XVI. yüzyıldan itibaren kıt'alar yüzeye yapıştırılarak murakka' haline getirilmeye başlanmıştır (Yılmaz, 2004, s. 122-123; Alparslan, 2002, s. 506).

2.2.1. Kıt'anın Formları

Kıt'alar, yazıldıkları hat çeşitlerine göre isim alırlar. Sülüs hattıyla yazılmış kıt'aya sülüs kıt'a, sülüs ve nesih hattın beraber kullanılarak yazıldığı kıt'aya sülüs-nesih kıt'a, nesta'lik hatla yazılmış olanına da nesta'lik kıt'a adı verilir. Ölçüleri belirli olduğu için kıt'alarda bu ölçülere uygun düşen sülüs, nesih, nesta'lik ve muhakkak, reyhânî, tevkî', rik'a hatları kullanılmaktadır (Alparslan, 2002, s. 506; Yılmaz, 2004, s. 184; Özönder, 2003, s. 110-111; Özkeçeci ve Özkeçeci, 2007, s. 167).

2.2.1.1. Sülüs-Nesih Kıt'a

Sülüs-nesih hatla yazılanı, kıt'aların arasında en yaygın olanıdır. Bu kıt'a türünde üstte sülüsle yazılmış bir satır ve onun altında nesihle yazılmış üç-beş satır bulunur. Sülüs satır nesih satırlardan daha uzundur. Nesih satırların sağında ve solunda koltuk tezhibi yapmak için iki boş alan bırakılır. Bu tarzda hazırlanmış bir kıt'a daha sonra önceden hazırlanan ve kalın olmayan bir muraka'ya yapıştırılıp tezhible tezyîn edilir. Nesih hatla yazılmış olan satırlar orantılı bir eğimle sağ yukarıdan sol aşağıya mâil olarak da yazılabilir. Bununla beraber dikdörtgen şeklindeki kâğıt dik olarak kullanılabilir. Kıt'anın ortasına bir sülüs satır daha yerleştirilip farklı bir kıt'a formu oluşturulduğu da bilinmektedir (Özönder, 2003, s. 110-111; Alparslan, 2002, s. 505-506).

2.2.1.2. Ta'lik Kıt'a

Ta'lik hattıyla yazılan kıt'alardır. İran menşeli olan ta'lik yazıyı Türk hattatları benimsemiş ve bu yazıyla çok güzel eserler vermişlerdir. Satırları sağ alttan sol üst yukarıya doğru eğimli olarak yazılan kıt'alara mâil ta'lik kıt'a denir. Daha çok ta'lik kıt'alarda uygulanan bu meyil genellikle 40°'dir. Nesih hattıyla da mâil

kıt'alar yazılabilir. ta'lik kıt'aların etrafında bulunan boşluğun üst kısmının yaklaşık iki kat fazla bırakılması bir Herât geleneğidir. Osmanlı san'atkârları tarafından bazen bu geleneğe uyulmuştur (Alparslan, 2002, s. 506; Özönder, 2003, s. 110; Yılmaz, 2004, s. 184).

2.2.1.3. Muhakkak-Reyhânî Kıt'a

Aklâm-ı Sitteden olan muhakkak ve reyhânî yazıyla yazılan kıt'alardır. Muhakkak ve reyhânî kıt'alarda muhakkak yazı genelde büyük ebatlı yazılır. Reyhânî yazı ise daha küçük yazılır. Bu kıt'alar bazen bir sûre, bazen bir Âyet-i Kerîme, bazen bir Hadîs-i Şerîf ve bazen de bir kelam-ı kibar ve şiir mısraları olarak karşımıza çıkar (Yılmaz, 2004, s. 184; Alparslan, 2002, s. 506).

2.2.1.4. Nesta'lik Kıt'a

Bu yazı Osmanlı'da rağbet görmüş ve ta'lik olarak isim almıştır. XIII. yüzyılda icat edilmiş ve XV. yüzyıl başlarında üslûp özellikleri bakımından mükemmel bir seviyeye ulaşmıştır (Alparslan, 2002, s. 506; Derman, 1992, s. 30; Özönder, 2003, s. 151).

Nesta'lik kıt'alarda iki beyitten oluşan nazım ve şiir parçaları tercih edilir. Nadiren iki beyitten fazla olan şiirler de yazılır. İran'da genel olarak nesta'lik kıt'alar mâil yazılır. Anadolu'da bunların düz yazılanlarına da rastlamak mümkündür. Bu beyitlerin arası satır aralarındaki mesafeye nazaran biraz daha geniş tutulur ve altın cetvellerle ayrılır.

**ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: İSTANBUL SÜLEYMANİYE
KÜTÜPHÂNESİNDE BULANAN KİT‘A-HAT LEVHALARI ve
TEZHİPLERİ**

3.1.323 Envanter Numaralı Levha

Levha No : 6968

Envanter No : 323

Levhannın Adı : Sülüs-Nesih Kıt‘a (İcâzetnâme)

Hattatı : Ali el-Bursevi,¹³

Tarihi : ?

Yazı Türü : Sülüs-Nesih

Ölçüleri : 24.9x19.9 cm

Tezhip Özellikleri : Sülüs-Nesih Kıt‘a açık kahverengi tonda âhârlı kâğıda yazılarak, krem renginde murakka‘ya yapıştırılmak sûretiyle tezyînatı yapılmıştır.

Üst kısımdaki sülüs yazı alanı koyu çay renginde olup, yazının etrafı kahverengi tonda dendanlarla çevrelenerek beyne’s-sütûr tekniğiyle tezyîn edilmiştir. Yazının bitiminde altın zeminli sekiz yapraklı penç motifinden durak gülü uygulanmıştır.

Alt kısımdaki nesih metnin zemini kâğıdın kendi rengi olup yazının etrafı yine beyne’s-sütûr tekniğiyle çevrelenmiştir. Süslemeli alana altınla zilbahâr tekniği uygulanmıştır. Yazı bölümlerinde yer alan duraklar altın zemin üzerine altı köşeli yıldız formunda uygulanmış ve bu motifler sülyen ve beyaz

¹³ (Ö.1776), Sülüs ve nesih yazıyı Kürdzâde Mustafa Efendi’den, ta‘lik yazıyı ise Kâtipzâde Mehmed Refi Efendi’den çalışmıştır. Nûru Osmaniye ve Fâtih Camilerinde celi sülüs yazıları vardır. (Bkz. Müstakimzâde, 1928, s. 327-328, Rado, 1984, s. 173.)

renkle detaylandırılmıştır.

Nesih yazı alanının sağına ve soluna $\frac{1}{2}$ oranda simetrik olarak tasarlanan koltuk tezhibi yapılmıştır. Sağdaki koltuk soldakine nazaran daha iricedir. Koltuk tezyinatını yazı alanından ayıran ve dörtkenarını çevreleyen lacivert üzerine beyaz renkte (+:-) uygulanmış kurtçuk süsleme mevcuttur. Bu alan iç ve dıştan 1'er mm.'lik altın kuzularla çerçeve içine alınmıştır. $\frac{1}{4}$ oranda simetri olan koltuk tezhibine sarı renkte sıvama altın üzerine yeşil altınla zer-ender-zer tekniğiyle yaprak ve rûmî, pembe zeminli ve beyaz tonlamalı penç, motiflerinden oluşan kompozisyon uygulanmıştır.

Levhanın en alt kısmında zemin rengi en üstteki zeminle aynı renkte olan bölüme hatt-ı icâzeyle yazılmış icâzet metni yer almaktadır. İcâzet yazısının her iki yanında karşılıklı, simetrik, tezyinatlı alanlar tasarlanmış olup, yazı alanından çiftpûşe dendanlarla ayrılmıştır. Yine sarı altın zemin üzerine yeşil altınla penç ve yapraklardan oluşan zer-ender-zer kompozisyon uygulanmıştır. Motif ve yapraklara küf yeşili renkle tonlama yapılmıştır.

Yazılı ve tezyinatlı alanı dörtkenardan çevreleyen iç kısımda iki adet 1 mm.'lik, dış kısımda yine bir adet 1 mm.'lik kuzu, orta kısımda ise 3 mm.'lik cetvel yer almaktadır. En içte ve dışta yer alan kuzular sülyen, iç kısımda yer alan kuzu küf yeşili rengindedir. Orta kısımda yer alan cetvel sıvama altın olup, en dışta yer alan bordüre sarı altınla zer-efşân uygulanarak tezyinat sonlandırılmıştır.

Levha 3. 1. 323 Envanter Numaralı Sülüs Nesih Kit'a (İcâzetnâme)

3.2.544 Envanter Numaralı Levha

Levha No : 7169

Envanter No : 544

Levhannın Adı : Sülüs-Nesih Kıt'a (Beyit)

Hattatı : Ebûbekir Râşid¹⁴

Tarihi : H. 1185/M. 1771

Yazı Türü : Sülüs Nesih

Ölçüleri : 26.5x20.3 cm.

Tezhip Özellikleri : Sülüs-Nesih hattıyla krem renginde âhârlı kâğıda yazılan kıt'a murakka'ya yapıştırılarak tezyinatı yapılmıştır.

Yazılı alan tezyînatsız olup, dörtkenarına 1 cm.'lik koyu gri renkli kâğıt yapıştırılarak üzerine sarı altınla zerefşân tekniği uygulanmıştır. Dış bordürle iç bordür arasına açık kahve tonunda, 5 mm.'lik cetvel mantığında kâğıt yapıştırılmıştır. Dış bordüre ise, açık kahverengi, turuncu ve pembe tonlarında gelişi güzel çekilmiş gelgit ebrû yapıştırılıp tezyînat sonlandırılmıştır.

¹⁴ Konyalı Kazzazâde Seyyid Ahmet Efendi'den hüsn-i hat dersi aldı. Sülüs ve nesih yazıyı Hüseyin Hablî'den öğrenerek icâzet aldı. Birçok öğrenci yetiştirdi. Ebûbekir Râşid'in Nûr-u Osmaniye Camii'nde bir odası vardı. 1782 yılında vefat etti. (Bkz. Rado, 1984, s. 176; Derman, 2008, s. 8.)

Levha 3. 2. 544 Envanter Numaralı Sülüs Nesih Kit'a (Beyit)

3.3. 504 Envanter Numaralı Levha

Levha No	: 6910
Envanter No	: 504
Levhannın Adı	: Sülüs-Nesih Kıt'a (Hadîs-i Şerîf)
Hattatı	: Ebûbekir Râşid Efendi ¹⁵
Tarihi	: H. 1268/M. 1852
Yazı Türü	: Sülüs-Nesih
Ölçüleri	: 27.5x21.8 cm
Tezhip Özellikleri	: Sülüs-Nesih hattıyla krem renginde âhârlı kâğıda yazılan kıt'a murakka'ya yapıştırılarak tezyînatı yapılmıştır. Tezyînat iki çeşit bordürden oluşmuştur.

Yazı alanı tezyînatsız olup, dörtkenarına 1 cm.'lik koyu gri renkli kâğıt yapıştırılıp kâğıdın üzerine sarı altınla zer-efşân tekniğinde iç bordür tezyînatı yapılmıştır.

Dış bordürüne ise krem renkli kâğıt üzerine kırmızı ve yeşil tonlardan oluşan battal ebrû yapıştırılarak tezyînat sonlandırılmıştır.

¹⁵ Es-Seyyid El-Hac Hâfız Ebûbekir Râşid Efendi, 1272/1856 de yazdığı (hizbü a'zam) derc edilen iki sahifesindeki ketebeden, Ayasofya Mekteb-i Meşk Muallimi olduğu anlaşılıyor. "Mir'atı Hattatîn" de Ebûbekir Râşid, Mehmed Şakir Efendi'nin talebesidir. 1271/1855 de yazdığı küçük kıt'ada bir Mushâf-ı Şerîf görülmüştür. Bu zatın, yukarıdaki "Ebûbekir Râşid" olması muhtemeldir. Bir Ebûbekir Râşid daha vardır ki Topkapı Sarayında Hazine-i Hümâyûn hademesinden ve Saray-ı Hümâyûn yazı hocası Mehmed Rüşdî Efendinin talebelerindedir. Celî sülüsle 1262/1845 de yazdığı Lafza-i Celâl Topkapı Sarayı Müzesi'ndedir. (Bkz. İnal, 1970, s. 304)

Levha 3. 3. 504 Envanter Numaralı Sülüs-Nesih Kit'a (Hadîs-i Şerîf)

3.4. 215 Envanter Numaralı Levha

Levha No	: 6891
Envanter No	: 215
Levhannın Adı	: Sülüs-Nesih Kıt'a (Hadîs-i Şerîf ve Dua)
Hattatı	Eğrikapılı Mehmed Râsim Efendi ¹⁶
Tarihi	: ?
Yazı Türü	: Sülüs-Nesih
Ölçüleri	: 26x17.8
Tezhip Özellikleri	: Sülüs-Nesih hattıyla krem renginde âhârlı kâğıda yazılan kıt'a koyu krem renginde murakka'ya yapıştırılmak sûretiyle tezyînatı yapıştırılmıştır.

Üst kısımdaki sülüs yazı alanında boşluk doldurmak amacıyla gelişigüzel basit dal ve yapraklardan oluşan sarı altınla halkâr tekniğinde süsleme yapılmıştır. Yazının sonuna yine altınla durak gülü yapılmıştır.

Alt kısımdaki nesih metin içerisinde penç formunda altın zeminli durak gülü yapılmıştır. Nesih yazı alanının sağ ve soluna koltuk yapılıp içleri boş bırakılmıştır. Sol koltuğun alt kısmında hattâtın imzası yer almaktadır.

Her iki yazı alanı dörtkenardan iç kısımda 1 mm.'lik altın kuzu, dış kısımda 2 mm.'lik sülyen çerçeve içine alınmıştır. Yine her iki yazı alanının sağ ve solunda ince bordür şeklinde koltuk yapılmıştır. Koltukların içlerine sarı altınla zer-efşân

¹⁶ 1687 yılında dünyaya geldi. İlk derslerini babası Yusuf Efendi'den, daha sonra saray hocası Yedikuleli Seyyid Abdullah Efendi'den meşk ederek, altı çeşit yazıdan icâzet aldı. Sadrazam Şehit Ali Paşa tarafından, Galata'da açılan Saray-ı Hümâyûn meşk hocalığına tayin edildi. 1737'de yeni ta'lik hocası Mustafa Efendi'den boşalan saray hat hocalığına atanarak saray kâtibi oldu. En'âm-ı Şerif, Delâilü'l-Hayrât, Evrâd-ı Şerif, vakfiye ve altı çeşit yazıda muhtelif murakka' ve kıt'alar yazdı. 1755 yılında vefat etti. (Bkz. Derman, 1994, s. 514-515; Rado, 1984, s. 155-156.)

uygulanmış olup, iç kısımda dörtkenarında 1 mm.'lik beyaz renkte kuzu çekilmiştir.

Yazı dış bordürden 1-3-1 mantığında altın cetvel ve sülyen kuzularla birbirinden ayrılmıştır. En dışta ise dörtkenardan 1 mm.'lik beyaz kuzu çekilmiş olup, dış bordür sarı altın ile zer-efşân tekniğinde süslenip tezyînat sonlandırılmıştır.

Levha 3. 4. 215 Envanter Numaralı Sülüs-Nesih Kıt'a (Hadis-i Şerif ve Dua)

3.5. 494 Envanter Numaralı Levha

Levha No : 7099

Envanter No : 494

Levhannın Adı : Sülüs-Nesih (Hurufat)

Hattatı : Eğrikapılı Mehmed Râsim Efendi¹⁷

Tarihi : ?

Yazı Türü : Sülüs Nesih

Ölçüleri : 24.3x15.4 cm

Tezhip Özellikleri : Sülüs-Nesih hattıyla krem renğinde âhârlı kâğıda tek satır mantığıyla yazılan kıt'a murakka'ya yapıştırılarak tezyînatı yapıştırılmıştır.

Satırlar 1 mm.'lik altın cetvelle bölünmüştür. Her iki çeşit yazı içerisinde altın yapraklı penç motifinden oluşan durak gülleri yapılmıştır. Altın zeminli olan motiflere kırmızı renkte tonlama yapılmış, yaprakların uçlarına siyah noktalar konulmuştur. Yaprak aralarında salyangoz formunda içleri turuncu renkte tonlamalı süsleme yapılmıştır.

Yazı alanı dörtkenardan 5 mm.'lik altın cetvel ve dış kısımda 1 mm.'lik siyah renkte kuzularla çerçeve içerisine alınmıştır. Normalden daha dar bırakılan dış bordüre zer-efşân tekniğinde süsleme yapılarak tezyînat sonlandırılmıştır.

¹⁷ Eğrikapılı Mehmed Rasim Efendi ile ilgili bilgi 309 numaralı dipnotta verilmiştir.

Levha 3. 5. 494 Envanter Numaralı Sülüs Nesih (Hurufat)

3.6. 162 Envanter Numaralı Levha

Levha No	: 6933
Envanter No	: 162
Levhannın Adı	: Sülüs-Nesih Hadîs-i Şerîf (İcâzetnâme)
Hattatı	: Hâfız Mehmed Tevfik ¹⁸
Tarihi	: H. 1254/M. 1838
Yazı Türü	: Sülüs-Nesih
Ölçüleri	: 25.5x18.8 cm
Tezhip Özellikleri	: Sülüs-Nesih ve Hatt-ı İcâzeyle koyu krem renğinde âhârlı kâğıda yazılan kıt'a murakka'ya yapıştırılarak tezyînatı yapılmıştır.

Üst kısımda yer alan yazı dendanlarla ve beyne's-sütûr tekniğinde çevrelenmiştir. Yazı dışındaki alanda altın zemin üzerine beyaz renkte üç nokta şeklinde iğne perdahı uygulanmıştır. Yazının bitiş noktasının üst kısmında basit gonca ve yapraklardan oluşan serbest bir tezyînat yapılmıştır. Bunların içerisine koyu yeşil ve sarı renkte tonlama yapılmıştır.

Sülüs-nesih ve hattı icâzenin bulunduğu yazı alanları birbirlerinden 1-3-1 mantığında arasuyuyla ayrılmıştır. Nesih yazı alanı sülüste olduğu gibi beyne's-sütûr mantığında ve üç noktalı iğne perdahıyla tezyîn edilmiştir. Nesih yazının sonuna altın zeminli ve koyu yeşil tonlamalı basit pençten oluşan durak gülü yapılmıştır. Durak gülünün üstünde yine

¹⁸ Sultan Ahmed Camii Hatîbi'dir. O caminin Baş İmamı Hâfız Hüseyin Efendi'den tahsîl-i ilm ederek icâzetnâme aldı. Mustafa İzzet Efendi talebelerinden nakibüleşrâf kâtibi Mehmed Hilmi Efendi'den sülüs ve nesih meşk ederek mücâz oldu. Şahsını tanıdığım ve hutbesini dinlediğim bir zattır. Fakat terceme-i hâli, vefat tarihi ve medfeni tahkîk olunamamıştır. (Bkz. İnal, 1970, s. 429.)

aynı teknikle basit gonca ve yapraklardan oluşan tezyînat yapılmıştır. Nesih yazı alanının sağ ve soluna simetrik olarak tasarlanmış koltuk tezyînatı mevcuttur. Orta kısımdaki hattı icâze yazı alanlarının zemini kendi renginden olup, yazı alanı dendanlarla çevrelenmiş ve basit penç gonca ve yapraklardan oluşan $\frac{1}{4}$ oranında tezyînat uygulanmıştır. Penç gonca ve yapraklara turuncu renkte tonlama yapılmıştır. Altın zeminde boşluk doldurmak için beyaz renkte üç nokta iğne perdahı uygulanmıştır.

Alt kısımdaki hatt-ı icâze yazı alanları ortada yer alan sütun biçimli tezyînatla ayrılmıştır. Bu alanda zemin altın, desen $\frac{1}{2}$ oranında simetrik olup yine karşılıklı basit pençlerden oluşan süsleme yapılarak zemine üç nokta iğne perdahı uygulanmıştır.

Yazı alanları dörtkenardan ince bir bordürle çerçeve içerisine alınmıştır. Bordürün zemini zer-efşân tekniğinde tezyînat edilmiş olup iç kısımda 1 mm.'lik açık küfyeşili renginde kuzu çekilmiştir. Bordürün dış kısmında ise 5 mm.'lik altın cetvel ve hemen dışında yine 1-3-1 mantığında altın cetvel, en dışta ise 1 mm.'lik açık küfyeşili kuzuyla çerçeve içine alınmıştır.

Dış bordüre ise zer-efşân tekniğinde uygulama yapılarak tezyînat sonlandırılmıştır.

Levha 3. 6. 162 Envanter Numaralı Sülüs-Nesih Hadis-i Şerîf (İcâzetnâme)

3.7. 340 Envanter Numaralı Levha

Levha No : 6969

Envanter No : 340

Levhannın Adı : Sülüs-Nesih Hadîs-i Şerîfler

Hattatı : Hâfız Osman Efendi¹⁹

Tarihi : ?

Yazı Türü : Sülüs-nesih

Ölçüleri : 24x20.4 cm

Tezhip Özellikleri : Sülüs-Nesih hattıyla krem renginde âhârlı kâğıda yazılan kıt'a murakka'ya yapıştırılarak tezyînatı yapılmıştır.

Sülüs yazı alanı tezyînatsız boş bırakılmıştır. Sülüs yazı alanı nesih yazı alanından 2 mm.'lik altın cetvelle ayrılmıştır. Orta kısımdaki nesih yazı alanında basit pençlerden oluşan altın zeminli ve üç nokta iğne perdahı durak gülü yapılmış, turuncu ve kahverengiyle tonlama yapılmıştır. Yazının sol kısmına boşluk doldurma amaçlı gelişigüzel yapraklardan oluşan basit süsleme yapılmıştır.

Yazı alanının iki kenarına karşılıklı simetrik olarak tasarlanmış koltuk tezyînatı uygulanmıştır. Koltuklar dörtkenardan açık pembe zeminli ve koyu pembe renkte işaretle (+,-) şeklinde uygulanmış arasuyu ile çerçeve içine alınmıştır. Arasuyunun her iki kenarına 2'şer mm.'lik altın

¹⁹ 1642'de dünyaya gelen Hâfız Osman Efendi Aklâm-ı Sitte'de Şeyh Hamdullah'dan sonraki en büyük atılımı gerçekleştirmiştir. Derviş Ali ve Suyolcuzâde Mustafa Eyyûbi'den yazı meşk eden Hâfız Osman Efendi, Şeyh Hamdullah'ın üslûbunu derinlemesine öğrenebilmek için Nefeszâde İsmail Efendi'den de dersler aldı. Hocalarının vefatından sonra kendi üslûbunu ortaya koyarak san'atını gittikçe geliştirmiştir. 1698 yılında Hakk'ın rahmetine kavuşmuştur. (Bkz.Müstakimzâde, 1928, s. 172-173, Rado, 1984, s. 109-112; Derman, 1997. s. 98-99; Derman, 1992, s.199; Dere, 2012, s. 95, 110; Alparslan, 1999, s. 64; Rado, 1984, s. 109,114; Serin, 2003, s. 158, 162.)

çetveller çekilmiştir. Koltuk tezyînatında orta kısımda altın zemin üzerine açık-koyu pembe ve yaprak yeşili tonlarda Şukufe tarzında gül motifi uygulanmıştır. Altın zeminde yine üç nokta iğne perdahı uygulanmıştır. Koltukların dörtkenarına köşebent tezyînatı yapılmıştır. Lacivert zemin üzerine turuncu, altın ve pembe renklerden basit penç gonca ve yapraklardan oluşan süsleme yapılmıştır.

En alt kısımdaki nesih yazı alanına yine aynı mantıkta durak gülleri yapılarak bu yazı alanının sağ ve soluna simetrik olarak koltuk yapılmıştır. Zemin rengi lacivert olan bu koltuklarda pembe, turuncu renklerde penç motifleri ve basit altın yapraklardan oluşan kompozisyon uygulanmıştır.

Yazı alanı dörtkenarından ince bordürle çerçeve içine alınmıştır. Bordüre baklava dilimi şeklinde kesilmiş olan sarı, açık-koyu kahverengi krem tonlardan oluşan gelişigüzel ebrû yapıştırılmıştır. İç kısımda 5 mm.'lik altın çetvel ve dış kısımda daha kalınca altın çetvelle bordür iki kenardan çevrelenmiştir. İç kısımda beyaz renkte 1 mm.'lik kuzu çekilmiştir.

Dış bordürde ise açık kahverengi tonlarda ve basit gelgitler yapılmış kumlu ebrû yapıştırılarak tezyînat sonlandırılmıştır.

Levha 3. 7. 340 Envanter Numaralı Sülüs-Nesih Levha (Hadis-i Şerifler)

3.8. 573 Envanter Numaralı Levha

Levha No : 7291

Envanter No : 573

Levhanın Adı : Sülüs-Nesih Hadîs-i Şerîf Ve Dua

Hattatı : Hâfız Osman²⁰

Tarihi : ?

Yazı Türü : Sülüs-Nesih

Ölçüleri : 19.5x10.6 cm

Tezhip Özellikleri : Sülüs-Nesih hattıyla krem renginde âhârlı kâğıda yazılan kıt'a murakka'ya yapıştırılmak sûretiyle tezyînatı yapılmıştır.

Üst kısımdaki sülüs yazı alanında boşluk doldurmak amaçlı altın zeminle gelişigüzel tanımsız süslemeler yapılmıştır. Yazının sonunda yine altın zeminli penç formunda durak gülü yapılmıştır. Sülüs yazı alanı nesih yazı alanından 2 mm.'lik altın cetvelle ayrılmıştır. Nesih yazı alanında altın zeminli basit penç motiflerinden oluşan durak gülleri yapılmıştır.

Yazı alanının iki kenarına koltuk yapılarak altın zemin üzerine kahverengi tonda havalı tahrîr çekilerek bozuk formlu Şükûfe tarzında uygulama yapılmıştır. Bu alanlar dörtkenardan iç kısımda beyaz zeminli (+, -) şeklinde arasuyu ve dış kenarda üç iplik şeklinde açık kahverenginde geçme zencerek uygulanarak arasuyu ve zencerek arasına 2 mm.'lik altın cetvel uygulanmıştır.

Yazı alanı dörtkenardan 1-3-1 mantığında altın cetvellerle çerçeve içine alınıp tezyînat sonlandırılmıştır.

²⁰ Hâfız Osman'la ilgili bilgi 312 numaralı dipnotta verilmiştir.

Levha 3. 8. 573 Envanter Numaralı Sülüs-Nesih Levha (Hadis-i Şerif Ve Dua)

3.9. 164 Envanter Numaralı Levha

Levha No : 6937

Envanter No : 164

Levhanın Adı : Sülüs-Nesih Hadîs-i Şerîf

Hattatı : Hâfız Osman²¹

Tarihi : ?

Yazı Türü : Sülü-Nesih

Ölçüleri : 21x14 cm

Tezhip Özellikleri : Sülüs-Nesih hattıyla krem renginde âhârlı kâğıda yazılan kıt'a krem renginde murakka'ya yapıştırılarak tezyînatı yapılmıştır.

Üst kısımda yer alan sülüs yazı alanında, altın zeminli, siyah renkli ve altı yapraklı penç motifinden oluşan durak gülü yapılmıştır. Sülüs yazı alanı nesih yazı alanından 1 mm.'lik altın cetvelle ayrılmıştır.

Nesih yazı alanında sülüste olduğu gibi, fakat daha küçük dört adet aynı formda durak gülü uygulanmıştır. Nesih yazı alanının her iki tarafında karşılıklı simetrik olarak kırmızı ve yeşil tonlardan oluşan gelgit ebrûsu yapıştırılmak sûretiyle koltuk tezyînatı yapılmıştır. Yazılı ve tezyînatlı alan dörtkenardan 5 mm.'lik altın cetvel ve 1 mm.'lik altın kuzuyla çevrelenmiştir.

Dış bordürde ise altınla zer-efşân uygulaması yapılmıştır. En dış kısımda yer alan bordo renkteki dar zemin üzerine 1 mm.'lik altın kuzu çekilip tezyînat sonlandırılmıştır.

²¹ Hâfız Osman'la ilgili bilgi 312 numaralı dipnotta verilmiştir.

3.10. 566 Envanter Numaralı Levha

Levha No	: 7296
Envanter No	: 566
Levhanın Adı	: Sülüs-Nesih Hadîs-i Şerîf
Hattatı	: Hâfız Osman ²²
Tarihi	: H. 1070 M. 1659
Yazı Türü	: Sülüs-Nesih
Ölçüleri	: 22.5X16 cm.
Tezhip Özellikleri	: Sülüs-Nesih hattıyla krem renginde âhârlı kâğıda yazılan kıt'a murakka'ya yapıştırılarak tezyînatı yapılmıştır.

Üst kısımdaki sülüs yazının sonuna altın zeminli penç motifinden durak gülü yapılarak nesih yazı alanından 1 mm.'lik altın cetvelle ayrılmıştır.

Nesih yazı alanında ise altın zeminli penç hançer yaprak rûmî motiflerinden oluşan altı adet durak gülü yapılmış penç motiflerine nokta şeklinde siyah ve turuncu renkte tonlama atılarak rûmî motifine tohum yapılmıştır. Nesih yazı alanının sağ ve soluna iki adet farklı ölçülü ve tezyînatsız koltuk yapılmış yazı alanı dörtkenarından 5 mm.'lik iki altın cetvel ve 1 mm.'lik kırmızı renkte kuzuyla çerçeve içine alınmıştır.

İç bordürüne 1 cm'lik kahverengi tonda kumlu ebrû yapıştırılmıştır. Dış bordürüne ise yine kahverengi tonda kumlu zeminli kalp şeklinde hatip ebrû yapıştırılarak tezyînat sonlandırılmıştır.

²² Hâfız Osman'la ilgili bilgi 312 numaralı dipnotta verilmiştir.

Levha 3. 10. 566 Envanter Numaralı Sülüs-Nesih Levha (Hadîs-i Şerîf)

3.11. 567 Envanter Numaralı Levha

Levha No	: 7190
Envanter No	: 567
Levhanın Adı	: Hz. Ali'nin Sözü ve Hadîs-i Şerîf
Hattatı	: Hâfız Osman ²³
Tarihi	: ?
Yazı Türü	: Sülüs-Nesih
Ölçüleri	: 23X16 cm.
Tezhip Özellikleri	: Sülüs-Nesih hattıyla açık kahverengi tonda âhârlı kâğıda yazılan kıt'a murakka'ya yapıştırılmak sûretiyle tezyînatı yapılmıştır.

Sülüs yazının üst kısmına altın zeminli penç motifinden durak gülü yapılarak sülüs yazı alanı nesih yazı alanından 1 mm.'lik altın cetvelle ayrılmıştır. Nesih yazı alanında altın zeminli, beyaz ve turuncu tonlarda iğne perdahı uygulanarak küf yeşili ile tonlama yapılan penç motiflerinden durak gülü yapılmıştır. Nesih yazının son satırı hattâtîn imzasından oluşmuştur. Nesih yazının sağ ve soluna farklı ölçülü koltuk yapılarak tezyînatsız bırakılmıştır.

Yazı alanı dörtkenarından biri 5, diğeri 1 mm.'lik altın cetvelle çerçeve içine alınarak bu çerçevenin dışına kırmızı ve siyah renkli iki adet kuzu çekilmiştir.

Dış bordüre ise koyu krem renkte kâğıt yapıştırılarak tezyînat sonlandırılmıştır.

²³ Hâfız Osman'la ilgili bilgi 312 numaralı dipnotta verilmiştir.

Levha 3. 11. 567 Envanter Numaralı Sülüs-Nesih Levha (Hadîs-i Şerîf)

3.12. 216 Envanter Numaralı Levha

Levha No	: 6942
Envanter No	: 216
Levhanın Adı	: Sülüs-Nesih Levha (Hz. Ali'nin Sözü)
Hattatı	: Hâfız Osman ²⁴
Tarihi	: ?
Yazı Türü	: Sülüs-Nesih
Ölçüleri	: 28X19
Tezhip Özellikleri	: Sülüs-Nesih hattıyla âhârlı kâğıda tek satır düzeninde yazılan kıt'a murakka'ya yapıştırılmak sûretiyle tezyînatı yapılmıştır.

Üst kısımda yer alan sülüs yazı alanında bir noktaya altınla basit bir yaprak motifi yapılmıştır. Ayrıca yazının ketebesi bu yazı alanının sol alt kısmına altınla yazılmıştır. Sülüs yazı alanı ve nesih satırların her biri 2 şer mm.'lik altın cetvellerle ayrılmıştır.

Yazı alanı dış bordürden orta kısmında kâğıdın kendi renginde ince bir bordür ve bordürün her iki yanında bulunan 1-3-1 mantığında altın cetvellerle ayrılmıştır.

Dış bordür tezyînatsız olup, çok açık tonda kâğıt yapıştırılarak tezyînat sonlandırılmıştır.

²⁴ Hâfız Osman'la ilgili bilgi 312 numaralı dipnotta verilmiştir.

Levha 3. 12. 216 Envanter Numaralı Sülüs-Nesih Levha (Hz. Ali'nin Sözü)

3.13. 123 Envanter Numaralı Levha

Levha No	: 7806
Envanter No	: 123
Levhanın Adı	: Sülüs-Nesih Kıt'a (Hadîs-i Şerîf)
Hattatı	: Hasan Rıza Efendi ²⁵
Tarihi	: H. 1318/M. 1900
Yazı Türü	: Sülüs-Nesih
Ölçüleri	: 27X21 cm.
Tezhip Özellikleri	: Sülüs-Nesih hattıyla krem renginde âhârlı kâğıda tek satır düzeninde yazılan kıt'a murakka'ya yapıştırılarak tezyînatı yapılmıştır.

Yazı üç satır sülüs, iki satır nesih olmak üzere beş satırdan oluşmuştur. Satırlar birer mm.'lik altın kuzuyla ayrılmıştır. Her hangi bir tezyînatın olmadığı yazı alanında yalnızca birinci nesih satırın orta kısmında yuvarlak formda altın nokta ve her iki nesih satırın sağ ve solunda yatay biçimde tezyînatsız koltuk yapılmıştır.

Yazı alanı dış bordürden 1-3-1 mantığında altın cetvel ve kuzularla ayrılmıştır.

Dış bordür tezyînatsız olup, açık kahverengi tonta boyanmış kâğıt yapıştırılarak tezyînat sonlandırılmıştır.

²⁵ Üsküdar'da doğmuştur. Babası, Mustafa Reşid Paşa'nın kilercisi Ahmed Nazîf Efendi'dir. İlk tahsîl yıllarından itibaren hüsn-i hatta ilgi duyan Hasan Rızâ, aralarında Yahyâ Hilmî Efendi gibi büyük bir hattatın da bulunduğu birkaç hocadan hat meşk etmiştir. Babasının tekrar posta müdürlüğüne tayini üzerine ailesiyle birlikte Tırnova'ya gitti. 1865'te İstanbul'a döndükten bir süre sonra babası vefat edince burada hüsn-i hat muallimi Mehmed Şefik Bey'den meşke başlayan Hasan Rızâ on altı arkadaşıyla beraber icâzet almıştır. Şefik Bey, onun Kazasker Mustafa İzzet Efendi'den de faydalanmasını sağlar. Ta'lik hattını Sâmî Efendi'den öğrenmiştir. Şefik Bey'in Sultan V. Murad'a yakınlığından dolayı emekliye ayrılması üzerine Muzika-ı Hümâyûn hat hocalığına getirilmiş, (1879) Muzika-ı Hümâyûn'dan hüsn-i hat dersi kaldırılınca imâmet vazifesini sürdürmüştür. 31 Mayıs 1914'de Medresetü'l-Hattâtîn'in sülüs-nesih hocalığına tayin edilmiş, ancak gözlerindeki rahatsızlık yüzünden bir süre sonra bu görevinden ayrılmak zorunda kalmıştır. Uzun yıllar ikamet ettiği Cihangir semtinde 1916 yılında çıkan yangında evi yandıktan sonra taşındığı Rumelihisarı'ndaki evinde 1 Mart 1920 vefat etmiş ve hisarın yanındaki kabristana defnedilmiştir. (Bkz. İnal, 1970, s. 332, Serin, 2003, s. 237, 241; Alparlan, 1999, s. 95; Rado, 1984, s. 249, 251.)

Levha 3. 13. 123 Envanter Numaralı Sülüs-Nesih Levha (Hadis-i Şerif)

3.14. 172 Envanter Numaralı Levha

Levha No	: 6948
Envanter No	: 172
Levhanın Adı	: Sülüs-Nesih Kıt'a (Hadis-i Şerîfler)
Hattatı	: İsmail Bin Ali (Ağakapılı) ²⁶
Tarihi	: ?
Yazı Türü	: Sülüs-Nesih
Ölçüleri	: 28X19.5
Tezhip Özellikleri	: Sülüs-Nesih hattıyla krem renginde âhârlı kâğıda yazılan kıt'a murakka'ya yapıştırılarak tezyînatı yapılmıştır.

Üst kısımdaki sülüs Besmele-i Şerîf keşîdesinin üst kısmındaki boşluğa ½ oranında simetrik, altın sulandırma, altın tahrîr mantığına penç, gonca ve yaprak motiflerinden oluşan halkâr tezyînatı yapılmıştır.

Besmele-i Şerîf keşîdesinin alt kısmına ve yazının diğer küçük boşluklarına gelişigüzel negatif tarzda ve altınla uygulama yapılmıştır. Besmele-i Şerîf'in bitiş noktasındaki boşluğa yine altın ile sulandırma tekniğinde basit bir şükûfe yapılarak orta kısımda çarkifelek şeklinde penç motifinden durak gülü uygulanmıştır. Durak gülünde renk olarak altın ve beyaz zemin kullanılmış, kırmızı noktalarla tonlama atılarak beyaz renkle de iğne perdahı yapılmıştır.

Nesih yazı alanı sülüsten 1 mm.'lik altın cetvelle

²⁶ İstanbul'lu, XVII. yüzyılın ikinci yarısında yaşamış çok değerli bir hattattır. Ağakapısı mektebinde okuduğu için Ağakapılı denmiştir. Kendisi Derviş Ali'nin öğrencisi olup, ondan icâzet almıştır. Hattat olarak kırktan fazla Kur'an-ı Kerim, pek çok En'am-ı Şerif ve murakka' yazmıştır. Ağakapılı İsmail Efendi H. 1118 M. 1706-07 tarihinde vefat etmiştir. Tersane-i Âmire arkasındaki Darıderesi denilen vadide toprağa verilmiştir. (Bkz. Alparslan, 1999, s. 50, Derman, 1988, s. 461-462; Serin, 2003, s.163-164-165; Alparslan, 1999, s. 50-51; Müstakimzâde, 1928, s. 123-124; Rado, 1984, s. 118-119.)

ayrılmıştır. Nesih yazı alanında süsleme olarak beş adet altı yapraklı penç motifinden oluşan durak gülü yapılmıştır. Durak güllerinde zemin altın olup, turuncu renkte tahrîr çekilerek yine beyaz renkte iğne perdahı uygulanmıştır.

Nesih yazı alanının her iki yanında yer alan koltuklar açık kahverengi tonunda boyanarak boş bırakılmıştır. Yazı alanı dış bordürden ortada koyu gri renkte altın zer-efşân tezyînatlı, ince bordür ve bordürün her iki yanında yer alan 1-3-1 mantığında yapılmış olan altın cetvel ve sülyen kuzularla ayrılmıştır.

Dış bordürde tezyînat olarak altın sulandırma ve altın tahrîr şeklinde ve serbest olarak hâlkari süsleme uygulanıp tezyînat sonlandırılmıştır.

Levha 3. 14. 172 Envanter Numaralı Sülüs-Nesih Levha

3.15. 497 Envanter Numaralı Levha

Levha No	: 6915
Envanter No	: 497
Levhanın Adı	: Sülüs Nesih Kıt'a (Hadîs-i Şerîfler)
Hattatı	: İsmail Muhâsib ²⁷
Tarihi	: ?
Yazı Türü	: Sülüs Nesih
Ölçüleri	: 65X22.7 cm.
Tezhip Özellikleri	: Dört adet Sülüs-Nesih kıt'adan oluşan yazılar murakka'ya yapıştırılmak sûretiyle tezyînatı yapılmıştır.

Birinci kıt'adaki tezyînatsız sülüs yazı alanı nesihden 2 mm.'lik altın cetvelle ayrılmıştır. Nesih yazı alanında altın zeminli ve basit penç motiflerinden oluşan üç adet durak gülü yapılmıştır. Nesih yazı alanının her iki yanında açık kahverengi ve yeşil tonlarda gelgit ebrûsu yapıştırılmak sûretiyle koltuk tezyînatı yapılmıştır.

Yazı alanının dışında kalan bordür kâğıdın kendi renginde olup, boş bırakılmış ve her iki yanda iki adet 3 mm.'lik altın cetvel ve 1 mm.'lik kuzularla dış zeminden ayrılmıştır. Bu alanın dışında kalan kısım açık krem tonunda ve tamamen boş bırakılmıştır.

İkinci kıt'ada birinciden farklı olarak sülüs yazı alanının

²⁷ (Noktacızâde) Boşnaktır. Babası Eğri Defterdarı Noktacızâde diye meşhurdur. Hüsn-i hatta sülüs ve nesih Enderû'nda Ressam Ömer Efendiden meşk etmiştir. Bâbüssaâde Ağaları muhasebecisi olduğu için ketebelerinde adını İsmail el-Muhâsib diye yazar. Sadriazam Amucazâde Hüseyin Paşaya dâmâd olmuştur. Sultan III. Ahmet'in emriyle bir Kur'an-ı Kerîm yazmış ve mükâfatlandırılmıştır. Birçok En'am-ı Şerîf, Evrâd-ı Şerîf, murakka'ları ve kıt'aları vardır. H. 1161 (M. 1748) de vefat etmiştir. Suyolcuzâde Mehmet Necîb Efendi'yi Devha tül-Küttâbı yazmaya teşvik eden zat budur. Kardeşinin oğlu Süleyman Arif Efendi de hattattır. (Bkz. Müstakimzâde, 1928, s. 108-109; Rado, 1984, s. 147)

sonunda basit durak gülü yapılmış olup ayrıca koltuk kısmında kahverengi tonlarda battal ebrûsu uygulanmıştır.

Üçüncü kıt'ada yine aynı şekilde sülüs ve nesih yazı alanlarında basit pençlerden oluşan durak gülleri yapılmıştır bu kıt'ada farklı olarak koltuk tezyînatında kahverengi ve yeşil tonlarda kumlu ebrû ve orta kısımlarında ise hatip ebrûsu kullanılmıştır. Yazı alanının dışında kalan bordürde ise yine aynı tonlarda battal ebrûsu kullanılmıştır.

Dördüncü kıt'ada ise farklı olarak kahverengi ve yeşil tonlarda kumlu ebrû yapıştırılarak uygulama yapılmıştır. Diğer bir fark ise hattatın isminin yer aldığı son satırda altın dendanlarla beyne's-sütûr yapılmış olmasıdır. Tüm bu uygulamalardan sonra tezyînat sonlandırılmıştır.

Levha 3. 15. 497 Envanter Numaralı Sülüs-Nesih Levha (Hadis-i Şerifler)

3.16. 173 Envanter Numaralı Levha

Levha No : 6932

Envanter No : 173

Levhanın Adı : Sülüs Nesih Kıt'a (Dua)

Hattatı : Ketânîzâde Ali Efendi ²⁸

Tarihi : ?

Yazı Türü : Sülüs Nesih

Ölçüleri : 22X14 cm.

Tezhip Özellikleri : Sülüs-Nesih hattıyla açık kahverengi ve krem tonlarda âhârlı kâğıda yazılan kıt'a murakka'ya yapıştırılarak tezyînatı yapılmıştır.

Sülüs yazı alanında altın zeminli penç motiflerinden iki adet durak gülüyle boşluk doldurma amaçlı iki adet de basit yaprak motifinden oluşan altın zeminli süsleme yapılmıştır. Bu süslemeye ayrıca beyaz ve küf yeşili renklerde tonlama ve iğne perdahı uygulanmıştır. Sülüs yazı alanı nesih yazı alanından 1 mm.'lik altın cetvelle ayrılmıştır. Nesih yazı alanının sol alt kısmında siyah zeminli negatif penç motifinden oluşan durak gülü yapılarak beyaz renkte tonlama atılmıştır.

Nesih yazı alanının sağ ve soluna simetrik olarak iki adet koltuk yapılmıştır. Kırmızı renkli bu koltuklara kahverengi tonda tanımsız desen uygulanmıştır.

Yazı dörtkenardan 2 mm.'lik altın cetvelle çerçeve içine

²⁸ İstanbulludur. Babası Hacı Mehmet Efendi Ketenciler kâhyasıdır. Bu yüzden Ketânîzâde denirdi. Hattat Hüseyin Hablî (İpçi Hüseyin) Efendi'den sülüs ve nesih öğrenmiş 1725'de icâzet almıştır. Üç Kur'an-ı Kerîm bitirmiş, yirmi kadar Delâilü'l-Hayrât, En'am-ı Şerîf ve Evrâd-ı Şerîf yazmış 1778 de vefat etmiştir. (Bkz. Rado, 1984, s. 174; Müstakimzâde, 1928, s. 296.)

alınarak bu çerçevenin dışına 1 cm genişliğinde siyah renkte kâğıt yapıştırılıp hemen yanına 5 mm.'lik altın cetvel çekilmiştir.

Dış bordüre ise krem, kahverengi ve kırmızı renklerden oluşan hatip ebrû yapıştırılarak tezyînat sonlandırılmıştır.

Levha 3. 16. 173 Envanter Numaralı Sülüs-Nesih Levha (Dua)

3.17. 264 Envanter Numaralı Levha

Levha No : 6878

Envanter No : 264

Levhanın Adı : Sülüs-Nesih Kıt'a (Hadîs-i Şerîf)

Hattatı : Mâcid Ayrâl²⁹

Tarihi : H. 1371/M. 1951

Yazı Türü : Sülüs-Nesih

Ölçüleri : 39.2X31 cm.

Tezhip Özellikleri : Sülüs-Nesih kıt'a krem renğinde kâğıda yazılarak koyu krem tonunda murakka'ya yapıştırılarak tezyînatı yapılmıştır.

Tezyînatsız olan sülüs-nesih yazının etrafına kiremit renğinde battal ebrû yapıştırılıp ince bir bordür yapılmış ve bordürün etrafına 1 mm.'lik iki altın kuzu çekilerek tezyînat sonlandırılmıştır. Bu alanın dışındaki kısım boş bırakılmıştır.

²⁹ 1891 yılında İstanbul'da doğmuştur. Sülüs ve nesih yazıyı Beylerbeyi'nde Hamidiye Mektebi'nde okurken, Hocası Ali ve Enderûn'lu Ahmet Râkım Efendilerden öğrenmiştir. Hattat Şefik Bey'e hayran olduğundan yazısına çok çalışmıştır. Medresetü'l-Hattâtîn'e devam etmiş, İsmail Hakkı Bey'den celi sülüsünü, Hulûsî Efendi'den ta'lik yazısını ilerletmiştir. 1955 yılında Irak'a hat hocalığı için gitmiştir. Şişli, Levent, Şile, Seyyid Ahmet, Bebek, Yeşilköy Kemer Hatun ve Davut Paşa camilerinde celi yazıları yer almaktadır. 1961'de vefat etti. (Bkz. Subaşı, 1991, s. 284; Sezer, 2009, s.11-13; Serin, 2003, s. 279; Alparslan, 1999, s. 98-99.)

Levha 3. 17. 264 Envanter Numaralı Sülüs-Nesih Levha (Hadîs-i Şerîf)

3.18. 527 Envanter Numaralı Levha

Levha No : 7065

Envanter No : 527

Levhanın Adı : Hadîs-i Şerîfler

Hattatı : Mahmud Bedreddin Yazır³⁰

Tarihi : H. 1362/M. 1943

Yazı Türü : Sülüs-Nesih

Ölçüleri : 36.4X24.5 cm.

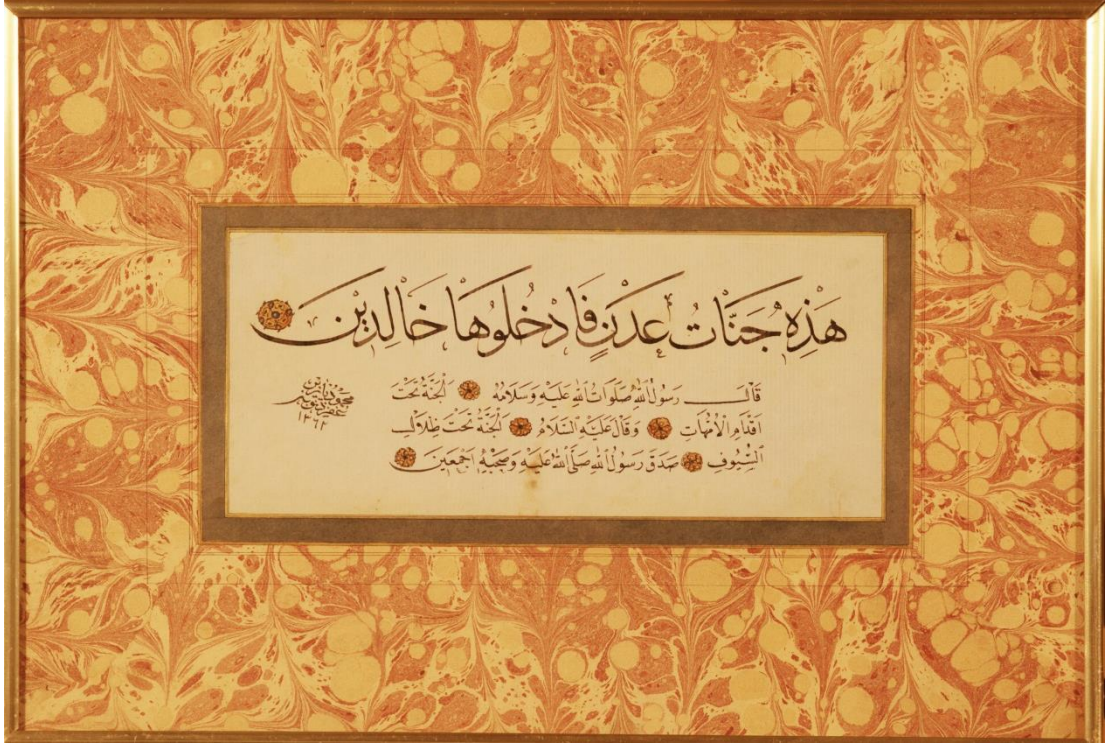
Tezhip Özellikleri : Sülüs-Nesih hattıyla koyu krem renginde âhârlı kâğıda yazılan kıt'a, sarı ve kırmızı renklerden oluşan şal ebrû zeminli murakka'ya yapıştırılıp tezyînatı yapılmıştır.

Üst kısımdaki sülüs yazının solundaki boşluğa penç formunda sarı, altın, pembe, kahverengi ve mavi renklerden oluşan durak gülü yapılarak kahverengi tahrîr çekilmiştir.

Alt kısımdaki nesih yazıya da aynı mantıkta dört adet durak gülü yapılmış, hattat imzasını nesih yazının solundaki boşluğa atmıştır. Yazı dörtkenarından iki adet 1 mm.'lik altın cetvelle çerçeve içine alınmış, bu çerçevelerin arasındaki bordüre 1 cm.'lik kahverengi tonda kâğıt yapıştırılmıştır. Yazının dış bordürüne muhtelif aralıklarla kırmızı renkte üç adet kuzu çekilerek tezyînat sonlandırılmıştır.

³⁰ Yazırlı Hoca Numan Efendi'nin oğlu olarak 1895 yılında Elmalı'da doğmuştur. Meşhur müfessir Hamdi Yazır'ın kardeşidir. Meşrûtiyet sıralarında Elmalı'dan İstanbul'a gelerek Rüşdiye tahsilinden sonra Nûr-u Osmaniye Medresesi'ne girmiş ve hüsn ü hat ile meşgul olmaya başlamıştır. Sülüs ve nesihî Bakkal Arif Efendi'nin oğlu Râkım'dan ve Ömer Vasfî ve Azîz Efendi'den, ta'lik yazıyı da Hulûsi Efendi'den ders alarak öğrenmiştir. Meşihat Mektebi Kalemî'ndeki resmî vazîfesinin ağırlığı, bu san'at ile gereğince uğraşıp eser vermesine ve kemâle ermesine müsâade etmemiştir.

En büyük eseri Medeniyet Âleminde Yazı ve İslâm Medeniyetinde Kalem Güzeli'dir. Bu kitap, hat san'atını en geniş biçimiyle nesillerimize aktarmakta büyük bir vazîfeyi yerine getirmiştir. 1 Aralık 1952'de Hakk'ın rahmetine kavuşmuştur. Kabri Sahra-yı Cedîd Mezarlığı'nda ağabeyinin yanındadır. (Bkz. İnal, 1970, s. 200; Derman, 2013, s. 365-366; Rado, 1984, s. 263.)

Levha 3. 18. 527 Envanter Numaralı Sülüs-Nesih Levha (Hadîs-i Şerîf)

3.19. 505 Envanter Numaralı Levha

Levha No : 7112

Envanter No : 505

Levhanın Adı : Sülüs-Nesih kıt'a (Hadîs-i Şerîf)

Hattatı : Mahmud Dede³¹

Tarihi : ?

Yazı Türü : Sülüs-Nesih

Ölçüleri : 26.6X19.7

Tezhip Özellikleri : Krem renginde âhârlı kâğıda sülüs-nesih hattıyla yazılan kıt'a murakka'ya yapıştırılarak tezyînatı yapılmıştır.

Sülüs yazınının soluna altın zeminli penç motifinden oluşan durak gülü yapılarak diğer boşluklara altın zeminli negatif (havalı) tarzda penç, gonca yaprak ve hançer yapraklarından oluşan süsleme uygulanarak iğne perdahı yapılmıştır.

Sülüs yazı alanı nesih yazı alanından 2 mm.'lik altın cetvelle ayrılmıştır. Nesih yazı alanına tahrîrsiz ve altın zeminli iki adet durak gülü ve beyne's-sütûr tekniği uygulanarak iğne perdahı yapılmıştır. Yazınının sol kısmına altın zeminli tek dal üzerine çıkma, penç ve gonca motiflerinden oluşan süsleme uygulanarak iğne perdahı uygulanmıştır. Nesih yazı alanınının sağ ve soluna farklı ölçülerde koltuk yapılarak zer-efşân süslemesi yapılmıştır.

Yazı alanı dörtkenarından 2 mm.'lik altın cetvelle

³¹ Mehmet Bin Mahmut Üsküdarlıdır. Gül Hâfız diye tanınır. Hüsn-i hattı her ne kadar Şükrullah Hâlife'nin oğlu Pîr Mehmet'ten ders alarak öğrenmiş, icâzetini de ondan almışsa da sonra Şeyh Hamdullah ve Mustafa Dede vadisine dönmüş ve hoş bir hattat olmuştur. Babüssaâde'de Nâzın Gazanfer Ağa'ya (H. 1009 / M. 1600-01) yazmış olduğu Kur'an-ı Kerim'de üstadlığını göstermiştir. Ayasofya Camii'nin mihrabı üzerine çiniye yazılmış Âyet-el Kürsî onun eseridir. (H. 1010 / M. 1601-02) ölmüştür. (Bkz. Müstakimzâde, 1928, s. 410; Rado, 1984, s. 84.)

çerçeve içine alınmıştır. Bu çerçevenin hemen yanına 1 cm. genişliğinden koyu gri renkte kâğıt yapıştırılıp üzerine zerefşân süslemesi uygulanmıştır.

En dışa ise 5 mm.'lik kahverengi tonda kâğıt yapıştırılarak tezyînat sonlandırılmıştır.

Levha 3. 19. 505 Envanter Numaralı Sülüs-Nesih Levha (Hadîs-i Şerîf)

3.20. 225 Envanter Numaralı Levha

Levha No	: 7814
Envanter No	: 225
Levhanın Adı	: Sülüs-Nesih Kıt'a (Hadîs-i Şerîf-İcâzetnâme)
Hattatı	: Mehmed Ali Hulûsî ³²
Tarihi	: H. 1231/M. 1817
Yazı Türü	: Sülüs-Nesih
Ölçüleri	: 16.9X9.5
Tezhip Özellikleri	: Sülüs-Nesih ve Hatt-ı İcâzeyle krem ve sarı renkte âhârlı kâğıda yazılan kıt'a murakka'ya yapıştırılarak tezyînatı yapılmıştır.

Sülüs Besmele-i Şerîf'in yer aldığı alanda keşîdenin üst kısmına yoğun olarak gonca ve basit yapraklardan altın zeminli serbest kompozisyon uygulanarak motiflere eflatun renkte tonlama atılmıştır. Bu alandaki diğer boşluklara yine aynı mantıkta süslemeler uygulanmıştır. Sülüs yazı alanı nesih yazı alanından 2 mm.'lik altın cetvelle ayrılarak beyne's-sütûr tekniğinde süsleme uygulanmış ve iki adet altın zeminli penç motifinden durak gülü yapılmıştır.

Nesih yazı da en alt kısımdaki hatt-ı icâzeden yine 2 mm.'lik altın cetvelle ayrılarak yazının her iki yanına

³² Doğum tarihini tesbit edemediğimiz hattat, Şemsettin el-Buharî ve Sultan II. Mahmud'un soyundan gelen Osman Paşa'nın oğludur. Kastamonu'nun Seydiler köyünde dünyaya gelmiştir. Sülüs ve nesih yazıları önce Mahmut Râci Efendi'den, sonra da Ali el-Vasfî Efendi'den meşk etmiş, Ragıp Paşa Kütüphanesi'nde pek çok öğrenciye de bu yazıları öğretmiş bir hattattır. Hattat Şevkî Efendi hem yeğeni hem de bu öğrencilerin en seçkinlerinden ve zamanındaki hattatların başta gelenlerindedir. Koca Ragıp Paşa Kütüphanesi'nde Hâfız-ı kütüplük (kütüphâne müdürlüğü), Hekimoğlu Ali Paşa Camii'nde hatiplik ve Tophane'de Nusret Camii'nde yıllarca kürsü şeyhliği yapmıştır. 1874'te vefat etmiş ve Merkez Efendi Mezarlığı'na defnedilmiştir. Ufak levhalar, kıt'alar, dualar, meşkler yazmıştır. Vefatına kadar Haseki'de Yavuz Mehmed Ağa Mescidi'nin karşısındaki evinde oturmuştur. (Bkz. Aslan, 2007, s. 144-160.)

karşılıklı simetrik olarak tezyînat yapılmıştır. Yazı alanı tezyînatlı alandan altın ve havalı dendanlarla ayrılmıştır. Koyu lacivert zeminli tezyînatlı alanda, altın zeminli gonca, penç ve basit yaprak motiflerine eflatun renginde tonlama yapılmıştır.

Nesih ve hatt-ı icâzeli yazı alanlarının iki yanına içerisinde hatt-ı icâzenin yazıldığı koltuk tezyînatı yapılmıştır. Altın zeminli ve köşebent mantığında yapılan tezyînatta basit gonca yaprak ve barok üslûpta C kıvrımlı kartuşlar uygulanmıştır.

Yazı alanı dörtkenarından 1-3-1 mantığında altın cetvellerle çerçeve içine alınmış ve koltukların dış kısmında 5 mm.'lik murakka' renginde S biçimli zencereğin yer aldığı kenarsuyu uygulanmıştır. Yazılı ve tezyînatlı alanlar dörtkenarından murakka' renginde ve zer-efşân tekniğinde tezyînat edilmiş bordür ve bordürün iki yanında 5'er mm.'lik altın cetvel, 1'er mm.'lik kuzularla çerçeve içine alınarak bordürün iç kısmına 1 mm.'lik beyaz renkte kuzu çekilmiştir.

Dış bordüre ise zer-efşân tekniğinde uygulama yapılarak tezyînat sonlandırılmıştır.

Levha 3. 20. 225 Envanter Numaralı Sülüs-Nesih Levha (Hadis-i Şerif-İcâzetnâme)

3.21. 92 Envanter Numaralı Levha

Levha No	: 7782
Envanter No	: 92
Levhanın Adı	: Sülüs- Nesih Kıt'a (Hadîs-i Şerîf-İcâzetnâme)
Hattatı	: Mehmed Sa'id Nâilî ³³
Tarihi	: H. 1301/M. 1883
Yazı Türü	: Sülüs-Nesih
Ölçüleri	: 39.3X35.8
Tezhip Özellikleri	: İki adet Sülüs, birer adet Nesih ve Hatt-ı İcâzeyle krem renginde âhârlı kâğıda yazılan kıt'a siyah renkte murakka'ya yapıştırılmış ve tazyinatı yapılmıştır.

Sülüs Besmele-i Şerîf keşîdesinin üst kısmına Neml Sûresinin 30 Âyet-i Kerîme'sinin baş kısmı yazılmıştır. Besmele-i Şerîf'in etrafı beyne's-sütür tekniğinde tezyîn edilmiştir. Besmele-i Şerîf'in üst kısmında ayrıca zer-ender-zer tekniğinde uygulama yapılarak süsleme yapılmıştır. Düz kenarda altın zeminli ½ oranda ve muhtelif ölçülerde ayırma Rûmîler yapılarak turuncu renkte tohum atılmıştır. Rûmîlerin içlerinde penç ve yapraklardan oluşan süsleme yapılmıştır. Desen, penç, gonca ve yapraklardan oluşturulmuş, yine gonca, penç ve yapraklarda beyaz ve turuncu renklerde tonlama yapılmıştır.

Tezyînatlı alan iç kısımda yuvarlak biçimli geçmelerden

³³ Hattat Mehmed Şevkî Efendi'nin oğludur. H. 1284/M. 1868'de İstanbul'da doğmuştur. Davut Paşa Rüştiyesinde okuyup şehâdetnâme aldıktan sonra Bâb-ı Seraskeriye'ye devam etmiş, sonra Harbiye Nezareti Topçu Dairesi Birinci Mümeyyizi olmuştur. Meşrûtiyetin ilanından bir müddet sonra emekli edilmiş, Mısır'a gitmiş, birkaç ay sonra da İstanbul'a dönmüştür. Babasından sülüs ve nesih yazarak icâzet almıştır. M.1921/H. 1341 de vefat eden hattat Babasının Merkez Efendi Kabristanı'ndaki mezarının yanına defn olunmuştur. (Bkz. İnal, 1970, s. 349)

oluşan dendanlarla çevrelenmiştir. Besmele-i Şerîf'in sağ ve soluna simetrik olarak koltuk yapılmış ve bu koltuklara zer-ender-zer üslûbunda ayırma Rûmîler yapılarak bu Rûmîlerin içerisine penç ve yapraklardan oluşan kompozisyon uygulanmıştır. Rûmîlere turuncu renkte tohum yapıp penç motiflerine de beyaz ve turuncu renkte tonlama yapılmıştır. Diğer alanlarda ise yine penç ve gonca motiflerinden oluşan kompozisyon uygulanarak beyaz ve turuncu renklerde tonlama atılmıştır.

Üst kısımdaki sülûs yazı alanı nesih yazıdan 1-3-1 mantığında altın cetvel ve kuzularla ayrılmıştır. 3 mm.'lik cetvel kısmında üç iplik ve zincir biçimli zencerek uygulanmıştır. Nesih yazı mâil şekilde yazılarak beyne's-sütûr tezyînatı uygulanmış ve bu alanda üç adet kafes biçimli geçme şeklinde, dört adet te penç motifinden durak gülü yapılmıştır. Ayrıca yazının sonunda küçük ebatlarda penç motifinden durak gülü uygulanmıştır. Yazı alanı beyne's-sütûr tekniğinde tezyîn edilmiştir.

Nesih yazı alanının her iki yanında simetrik olarak koltuk tezyînatı mevcuttur. Tezyînatlı alanda zer-ender-zer tekniğinde ayırma rûmî kompozisyonu uygulanarak Rûmîlere turuncu renkte tohum atılmıştır. Desen ¼ oranında simetriktir. Ayırma Rûmîler paftaları birbirinden ayırmıştır. Orta kısımdaki desen köşelere taşınmış ve dörtkenarda köşebent şeklinde tezyînat yapılmıştır. Diğer alanlarda motif olarak penç ve basit uzunca yapraklar kullanılmıştır. İç kısımda yaprakların içlerine beyaz renkte iğne perdahı yapılmıştır.

Orta kısımdaki sülûs yazı alanı üstteki nesih yazıdan ve en alttaki Hatt-ı İcâzeden 1-3-1 mantığında altın cetvel ve kuzularla ayrılmıştır. Alt kısımdaki sülûs yazının alt ve üst kenarlarına açık kahverengiyle beyne's-sütûr uygulanmıştır.

Üç bölümden oluşan Hatt-ı İcâzeler birbirinden bağımsız olarak altın ve turuncu renkte 2 mm.'lik dendanlarla ayrılmıştır.

Diğer alanlarda ise zer-ender-zer tekniğinde cetvel kenarlarına $\frac{1}{2}$ oranda iki adet ayırma rûmî yapılarak turuncu renkte tonlama atılmıştır. Yine bu ayırma Rûmîler yazı alanının dört köşesine köşebent olarak uygulanmıştır. Diğer alanlarda ise altın zeminli penç, gonca ve basit yaprak motiflerinden oluşan kompozisyon uygulanarak yapraklara beyaz renkte iğne perdahı yapılmıştır.

Yazılı alanları çerçeve içine alan iki adet 5 mm.'lik altın zeminli beyaz renkte geçme zencerek yapılarak aralarına ince bir bordür yapılmış, bordürün her iki kenarına 1 mm.'lik altın kuzu çekilmiştir. Gri zeminli olan bordürde altın zeminli ve birbirinden bağımsız ve sıralı çınar yaprağı biçiminde açık olarak küçük hançer yaprağı motifleri kullanılmıştır. Köşelerde ise turuncu renkte negatif penç motifleri uygulanmıştır.

En dıştaki kalın bodüre, $\frac{1}{4}$ oranında simetrik olarak sarı altın ve açık kahverenginde akantlar, kurdeleler, asma yaprakları, başaklar ve dört köşede yer alan penç motifleriyle uygulanan barok üslûpta kompozisyonla tezyînat sonlandırılmıştır.

Levha 3. 21. 92 Envanter Numaralı Sülüs-Nesih Levha (Hadîs-i Şerîf-İcâzetnâme)

3.22. 91 Envanter Numaralı Levha

Levha No	: 4
Envanter No	: 91
Levhanın Adı	: Sülüs-Nesih İcâzetnâme (Âyet-i Kerîme-Hadîs-i Şerîf)
Hattatı	: Mehmed Şefik Efendi ³⁴
Tarihi	: H. 1251/M. 1835
Yazı Türü	: Sülüs-Nesih
Ölçüleri	: 39.3X31
Tezhip Özellikleri	: Sülüs-Nesih ve Hatt-ı İcâze hattıyla âhârlı kâğıda yazılan kıt'a murakka'ya yapıştırılmak sûretiyle tezyînatı yapılmıştır.

Üst kısımdaki sülüs yazı koyu renkteki kâğıda yazılmış olup, tezyînatsızdır. Yazı alanları üçer mm.'lik altın cetvellerle ayrılmıştır. Nesih yazı alanında üç çeşit durak gülü mevcuttur. Yıldız, rûmî ve penç formunda uygulanmış olan durak güllerinde altın zemin kullanılarak iğne perdahı yapılmıştır. Rûmî durak gülünde açık mavi, pençte turuncu, yıldız formundaki durak gülünde ise lacivert ve kırmızı renkler kullanılmıştır.

Nesih yazının her iki yanında karşılıklı simetrik olarak tasarlanmış koltuk tezyînatı mevcuttur. Tezyînatta motiflere altın sulandırma yapılarak siyah renkte tahrîr çekilmiştir.

³⁴ 1820 yılında İstanbul'da doğdu. Babası Süleyman Mâhir Bey'dir. Trabzonlu Laz Ömer Efendi'nin öğrencilerinden Ali Vasfî Efendi'den sülüs-nesih yazılarını öğrendi. Onun vefatından sonra teyzesinin kocası olan Mustafa İzzet Efendi'ye devam etti. Ta'lik yazıyı da Ali Haydar Bey'den öğrenmiştir. Öğrencileri arasında Hasan Rıza ve Çırçırılı Ali Efendi'ler ilk akla gelen isimlerdir. Sülüs, nesih, celi divânî yazıda liyakatte en üst derecelere yükseldi. 1880 yılında vefat eden Şefik Bey'in kabri Yahya Efendi Dergâhının haziresindedir. (Bkz. Derman, 2003, s. 530-531; İnal, 1970, s. 383. Rado, 1984, s. 220-221; Serin, 2003, s. 209-211; Alparslan, 1999, s. 82.)

Motiflerin tohumlarına kırmızı renkte tonlama yapılmıştır. Gonca ve yapraklardan oluşan desende boşluk doldurmak amacıyla üç nokta ve tirfil kullanılmıştır.

En alt kısımdaki hatt-1 icâzenin sol kenarında penç, gonca ve yapraklardan oluşan yine halkâr tekniğinde sıralı ve serbest bir kompozisyon oluşturulmuştur. Hatt-1 icâzenin her iki kenarında nesihte olduğu gibi karşılıklı simetrik olarak tasarlanmış ve aynı teknikte koltuk tezyînatı yapılmıştır.

Yazı alanını dörtkenardan çevçeve içine alan, açık haçer yaprak ve penç motiflerinden (S) biçiminde birbirinin tekrarı olan bordür tezyînatı yapılmıştır. Bordo renkteki bordür zemininde motifler tamamıyla altın olup, penç motiflerinin göbek kısmında ve boşluklarda üç çizgi halinde mavi renk kullanılmıştır.

Bordürün iki kenarına 3'er mm.'lik iki altın cetvel ve en dış kenarına 1 mm.'lik kuzu çekilerek tezyînat sonlandırılmıştır.

Levha 3. 22. 91 Envanter Numaralı Sülüs-Nesih Levha (Âyet-Hadîs, İcâzetnâme)

3.23. 219 Envanter Numaralı Levha

Levha No	: 6958
Envanter No	: 219
Levhanın Adı	: Sülüs-Nesih Levha
Hattatı	: İsmail Zühdi Efendi ³⁵
Tarihi	: H. 1170 / M. 1757
Yazı Türü	: Sülüs-Nesih
Ölçüleri	: 36.3x34.8
Tezhip Özellikleri	: Sülüs-nesih hattıyla krem renginde âhârlı kâğıda yazılan kıt'a murakka'ya yapıştırılmış ve ezyînatı yapılmıştır.

Sülüs-nesih yazı alanları birbirlerinden 1'er mm.'lik altın cetvellerle bölünmüştür. Sülüs yazı alanlarında boşluk doldurma amaçlı, gelişigüzel, basit yaprak, gonca ve çıkma motiflerinden oluşan ve altın zeminli süslemeler yapılmıştır.

Nesih yazı alanının her iki yanına 2 cm.'li koltuk mantığında dentedalı alan tezyînatı yapılarak rûmî ve bitkisel motiflerden oluşan tezyînat uygulanmıştır. Yazı alanı dörtkenarından 1 cm.'lik bordür ve 2'şer mm.'lik çetvellerle çerçeve içine alınarak zeminlerine açık-koyo kahverengi tonlarda battal ebrû yapıştırılmıştır. Yazının dışında kalan bordüre, kahverengi, kırmızı, siyah ve yeşil tonlardan oluşan battal ebrû yapıştırılarak tezyînat sonlandırılmıştır.

³⁵ İsmail Zühdi Efendi Ordu'nun Ünye kasabasında doğmuştur. Babasıyla İstanbul'a gelmiş ve Ahmed Hıfzî Efendi'den aklâm-ı sitteyi öğrenmiş, 1766'da icâzetle beraber Zühdi mahlasını almıştır. Sultan III. Mustafa devrinde Enderûn-ı Hümâyûn'un hat hocalığına getirilmiş ve ölümüne kadar bu görevde kalmıştır. Hayatı boyunca 40 Mushâf-ı Şerif, sayısız kıt'a, murakka' ve Hilye-i Şerife yazmıştır. Yetiştirdiği hattatlar arasında kardeşi Mustafa Râkım da yer almaktadır. 1806 yılında vefat etmiştir. (Bkz. Rado, 1984, s. 186, Derman, 2001, s. 125-126.)

Levha 3. 23. 219 Envanter Numaralı Sülüs Levha

3.24. 187 Envanter Numaralı Levha

Levha No	: 6950
Envanter No	: 187
Levhanın Adı	: Sülüs-Nesih Kıt'a (Hadîs-i Şerîf-İcâzetnâme)
Hattatı	: Mehmed Şevkî ³⁶
Tarihi	: H. 1257/M. 1841
Yazı Türü	: Sülüs-Nesih
Ölçüleri	: 25.7x19.5
Tezhip Özellikleri	: Sülüs-Nesih ve Hatt-ı İcâze ile krem renginde âhârlı kâğıda yazılan kıt'a murakka'ya yapıştırılarak tezyînat yapılmıştır.

Üst kısımdaki sülüs yazı altın ile beyne's-sütür tekniğinde çevrelenmiştir. Yazının sonunda altın zeminli daire üzerine altı köşeli yıldız formunda ve içinde penç motifi olan durak gülü yapılmıştır.

Sülüs yazı alanı nesih yazıdan 2 mm.'lik siyah cetvel ve 1'er mm. lik altın kuzularla ayrılmıştır. Nesih yazı meyilli olarak yazılmış ve beyne's-sütür tekniğinde tezyîn edilmiştir. Bu yazı alanında birbirinden farklı olarak ve tamamen altın zeminli penç formunda 6 adet durak motifi yapılmıştır.

Nesih yazının iki yanına altın zeminli, simetrik koltuk

³⁶ Mehmed Şevkî Efendi 1829 yılında Kastamonu'nun Seydiler köyünde doğmuştur. Babası tüccardan Ahmed Ağa'dır. Üç yaşında İstanbul'a gelen Şevkî Efendi, dayısı Râgıp Paşa Kütüphânesi Hâfız-ı Kütübü Mehmed Hulûsî Efendi'den sülüs ve nesih yazılarını meşk ederek me'zun olmuştur. Şevkî Efendi Yıldız Sarayı'nda II. Abdülhamid'in şehzâdelerine yazı hocalığı yapış, bütün İslâm dünyasında benimsenen kendi üslûbunu ortaya koymuştur. Harflerdeki vuzuh, üslûbunun en önemli vasıflarındandır. 7 Mayıs 1887'de vefat eden Şevkî Efendi, Merkez Efendi Kabristanı'na defn olunmuştur. (Bkz. Derman, 2003, C.XXVIII, s. 532-533; İnal, 1970, s. 397; Rado, 1984, s. 225; Alparslan, 1999, s. 83, 86; Serin, 2003, s. 211, 215.)

yapılarak orta kısmına lâle ve dörtkenarına da köşebent tezyînatı yapılmıştır. Çiçeği pembe, yaprakları açık yeşil tonda olan lâleye tarama tekniği uygulanmıştır. Lâlenin etrafındaki boşluklara beyaz renkte üç nokta uygulanmıştır. Köşebent tezyînatı $\frac{1}{4}$ oranında simetrik olup penç motifinden oluşmaktadır. İki alan birbirinden altın havalı dendanlarla ayrılmıştır. Motiflere sulandırma yapılmış ve tahrîr çekilmiştir. Koltuk tezyînatı dörkenardan sarı zeminli (+ -) biçimli kenarsuyu yapılarak çerçeve içine alınmıştır.

Alt kısımda yer alan Hatt-ı İcâzeli alan ikiye bölünmüş etrafına ve kendi içerisinde $\frac{1}{4}$ oranında simetrik tezyînat yapılmıştır. Yazı alanları birbirlerinden ve süslemeli alanlardan altın dendanlarla ayrılmıştır. Lacivert zeminli tezyînat uzun yapraklı ve altın zeminli penç motiflerinden oluşmaktadır. Sulandırma ve tahrîr çekilerek yapılmıştır.

Her iki yazı alanı dörtkenardan 1-3-1 mantığında altın cetveller ve dış kısımda bulunan ara suyu ile çerçeve içine alınmıştır. Arasuyunun zemini açık mavi olup basit tepelik formunda dendan ve içlerinde küçük dairelerden oluşan tezyînat yapılmıştır. Bu alanın dışına ince, içi boş bordür yapılarak iki kenardan 1-3-1 mantığında cetvellerle çevrelenmiştir.

En dıştaki kalın bordürün dört köşesine $\frac{1}{2}$ oranda simetrik, altın sulandırma hâlkâr deseni uygulanarak kahverengiyle tahrîr çekilmiştir. Yapraklardan oluşan desende boşluklar rastgele nokta ve çizgilerle doldurularak tezyînat sonlandırılmıştır.

Levha 3. 24. 187 Envanter Numaralı Sülüs-Nesih Levha (Hadis-i Şerif-İcâzetnâme)

3.25. 186 Envanter Numaralı Levha

Levha No : 7720

Envanter No : 186

Levhanın Adı : Sülüs-Nesih Kıt'a (Hadîs-i Şerîf-İcâzetnâme)

Hattatı : Mehmed Şevkî Efendi³⁷

Tarihi : H. 1257/M. 1841

Yazı Türü : Sülüs-Nesih

Ölçüleri : 26.7x19.2

Tezhip Özellikleri : Sülüs-Nesih ve Hatt-ı İcâze ile krem renginde âhârlı kâğıda yazılan kıt'a murakka'ya yapıştırılarak tezyînat yapılmıştır.

Üst kısımdaki sülüs yazı altın ile beyne's-sütûr tekniğinde çevrelenmiştir. Sülüs Besmele-i Şerîf'in keşîdesinin üst kısmına altın zeminli basit gonca ve yaprak motiflerinden oluşan tek dal üzerine kompozisyon uygulanarak goncaların göbeklerine yeşil renkte tolama atılmıştır.

Sülüs yazı alanı nesih yazıdan 2 mm.'lik siyah cetvel ve 1'er mm.'lik kuzularla ayrılmıştır. Nesih yazı meyilli olarak yazılmış ve beyne's-sütûr tekniğinde tezyîn edilmiştir. Bu yazı alanında birbirinden farklı olarak ve tamamen altın zeminli penç formunda iki adet durak gülü yapılmıştır.

Nesih yazının iki yanında, simetrik koltuk tezyînatı mevcuttur. Altın ve mavi zeminli olan koltuklarda ½ oranda beyaz zeminli penç ve basit yapraklardan oluşan kompozisyon uygulanarak kahverengi tahrîr çekilmiş ve

³⁷ Mehmed Şevkî Efendi'yle ilgili bilgi 329 numaralı dipnotta verilmiştir.

penç ve yaprak motiflerine kırmızı renkte tonlama atılmıştır.

Orta kısımdaki penç motifi gri renkte olup beyaz ve kırmızı renklerde tonlama yapılmıştır. Koltukların dört köşesine $\frac{1}{4}$ oranında penç, basit yapraklardan oluşan köşebent tezyînatı uygulanmıştır. Koltuk tezyînatları 1-3-1 kuralında altın cetvel ve kuzularla çerçeve içine alınarak bu çerçevenin yanına açık gri renkte 5 mm.'lik bordür oluşturulup tek çizgi halinde zig-zag ve 2 mm.'lik yarım dairelerden oluşan kenarsuyu oluşturulmuştur. Koltukların yazıya gelen kenarlarına 2 mm.'lik siyah cetvel ve 1'er mm.'lik kuzu çekilmiştir.

Alt kısımda yer alan Hatt-ı İcâzeli alan ikiye bölünmüş etrafına ve kendi içerisinde $\frac{1}{4}$ oranında simetrik tezyînat yapılmıştır. Yazı alanları birbirlerinden ve süslemeli alanlardan altın dendanlarla ayrılmıştır. Mavi zeminli tezyînat sulandırma tekniğinde ve tahrîrli olup uzun yapraklar ve altın zeminli penç motiflerinden oluşmuştur.

Her iki yazı alanı dörtkenardan 1-3-1 mantığında altın cetveller ve dış kısımda bulunan beyaz renkte (+,-) biçimli ara suyu ile çerçeve içine alınmıştır. Bu alanın dışında ince bordür yapılarak ortası boş bırakılmış ve iki kenardan 1-3-1 mantığında cetvellerle çevrelenmiştir.

Endişta kalan kalın bordürde ise dört köşeye halkâr tekniğinde tezyînat uygulanmıştır. $\frac{1}{2}$ oranında simetrik olan desende altın sulandırma yapılarak tahrîr çekilmiştir.

Yapraklardan oluşan desende boşluklar rastgele nokta ve çizgilerle doldurularak desen sonlandırılmıştır.

Levha 3. 25. 186 Envanter Numaralı Sülüs-Nesih Levha (Hadîs-i Şerîf-İcâzetnâme)

3.26. 176 Envanter Numaralı Levha

Levha No	: 6930
Envanter No	: 176
Levhanın Adı	: Sülüs-Nesih Kıt'a (Hadis-i Şerîf)
Hattatı	: Mehmed Vefâî Efendi ³⁸
Tarihi	: H. 1193/M. 1779
Yazı Türü	: Sülüs-Nesih
Ölçüleri	: 20.4x15.4 cm.
Tezhip Özellikleri	: Sülüs-Nesih kıt'a koyu renkte âhârlı kâğıda yazılarak murakka'ya yapıştırılmış ve tazyinatı yapılmıştır.

Üst kısımdaki sülüs yazı alanında boşlukları doldurmak için altın zeminli küçük beyne's-sütûrcuklar yapılmıştır. Yazının sonunda ise altın zeminli penç motifi formunda durak gülü yapılmıştır. Bu alan nesih yazı alanından 1 mm. lik cetvel ile ayrılmıştır.

Nesih yazı alanında beyne's-sütûr tekniği uygulanmış olup yazı aralarına basit penç motiflerinden altın ile iki adet durak gülü yapılmıştır.

Nesih yazının iki kenarına koltuk tezyînatı yapılarak sol koltuğun ortasına meyilli olarak hattatın ismi yazılmıştır. Alt ve üst kısımdaki boşluklara sarı altınla basit goncagül ve yapraklardan serbest süleme yapılmıştır. Sağ koltukta ise altınla ayçiçeği formunda bir motif yapılmış ve bu motiften rasgele yapraklar çıkarılarak tezyînatlı alan dörtkenardan turuncu ve altın cetvellerle çerçeve içine alınmıştır. En dışta

³⁸ Mehmed Vefai Efendi'yle ilgili bilgiye rastlanamamıştır.

ise beyaz renkte 1mm.'lik kuzu bulunmaktadır.

Dış kısımda bulunan kalın bordür turuncu ve siyah renkte hatip ebrûsu yapıştirılarak oluşturulmuş ve böylece desen sonlandırılmıştır.

Levha 3. 26. 176 Envanter Numaralı Süllüs-Nesih Levha (Hadîs-i Şerîf)

3.27. 672 Envanter Numaralı Levha

Levha No	: 7783
Envanter No	: 672
Levhanın Adı	: Sülüs-Nesih Kıt'a (Hadîs-i Şerîf-İcâzetnâme)
Hattatı	: Mevlânâ Mehmed Efendi ³⁹
Tarihi	: H. 1326/M. 1908
Yazı Türü	: Sülüs-Nesih
Ölçüleri	: 34.5x33.5 cm.
Tezhip Özellikleri	: Sülüs-Nesih ve Hatt-ı İcâze ile kıt'a krem renginde âhârlı kâğıda yazılarak siyah renkte murakka'ya yapıştırılmış ve tazyînatı yapılmıştır.

Sülüs Besmele-i Şerîf'in keşîdesinin üst kısmına Neml Sûresinin 30. Âyetinin baş kısmı yazılmış etrafı beyne's-sütûr tekniğinde tezyîn edilmiştir. Besmele-i Şerîf'in üst kısmında ayrıca mavi zemin üzerine altınla uygulama yapılarak süsleme yapılmıştır. Düz kenarda altın zeminli yarım rûmîlerin içlerinde yarım pençler uygulanmıştır. Desen, penç ve yapraklardan oluşturulmuştur.

Tezyînatlı alan iç kısımda kalp şeklinde ve oval biçimli geçmelerden oluşan dendandanlarla çevrilmiştir. Besmele-i Şerîf'in sonunda altın ile basit sazyolu üslûbunda kompozisyon uygulanmıştır.

Sülüs yazı alanı nesih yazıdan 1-3-1 mantığında altın cetvel ve kuzularla ayrılarak yazı alanında iki adet kafes biçimli geçme şeklinde durak gülü uygulanmıştır. Ayrıca

³⁹ Mevlânâ Mehmed Efendi'yle ilgili bilgiye rastlanamamıştır.

yazının sonunda küçük ebatlarda penç motifinden durak gülü uygulanıp yazı alanı beyne's-sütür tekniğinde tezyîn edilmiştir. İkinci satırın baş kısmında bulunan Besmele-i Şerîf'in keşîde kısmında basit penç ve yaprak motiflerinden oluşan ters simetrik bir uygulama yapılmıştır.

Nesih yazı alanın her iki yanında koltuk tezyînatı mevcuttur. Koltuk Tezyînatının etrafı dışta, 1-3-1 mantığında altın cetvel ve kuzularla, içte ise üç iplik üzere zincir biçimli altın zencerek ile çevrelenmiştir. Tezyînatlı alanda altın ve lacivert olmak üzere iki renk kullanılmıştır. Desen $\frac{1}{4}$ oranında simetriktir. Ayırma rûmîler paftaları birbirinden ayırmıştır.

Orta kısımdaki desen köşelere taşınmış ve dörtkenarda köşebent şeklinde tezyînat yapılmıştır. Motif olarak penç ve basit uzunca yapraklar kullanılmıştır. İç kısımda yaprakların içlerine ve dış kısımda ise zencereğin içine beyaz renkte iğne perdahtı yapılmıştır.

Nesih yazı alanı alt kısımda bulunan ve üç bölümden oluşan Hatt-ı İcâze den 1-3-1 mantığında altın cetvel ve kuzularla ayrılmış ve yine aynı mantıkta Hatt-ı İcâzeler de birbirlerinden ayrılmıştır. Yazı alanlarının etrafı birbirinin tekrarı olan basit yapraklardan oluşan çelenk biçiminde tezyînat edilmiştir. Yaprakların zeminleri altın olup yeşil ve turuncu renklerde tonlama yapılmıştır.

Yazı alanının dörtkenarına lacivert zeminli ve içlerinde basit penç ve yapraklardan oluşan tezyînat yapılarak yazılı alanlarının tümünü çerçeve içine alan ince bir bordür yapılmıştır. Bordürün her iki kenarına diğer alanlarda olduğu gibi altın cetvel ve kuzu çekilmiştir. Zemin rengi koyu krem olan bordüre altın ve açık kahverenginde birbirinden bağımsız ve sıralı çınar yaprağı biçiminde açık olarak küçük hançerler kullanılmıştır. Köşelerde ise orta kısmı kahverengi

kenarları altın olan negatif penç motifleri uygulanmıştır.

Dış kısımda bulunan kalın bodüre, $\frac{1}{4}$ oranında simetrik olarak sarı altın ve açık kahverengi tonlarda ve barok üslûpta akantlar, kurdelalar, asma ve asma yaprakları, başaklar ve dört köşede yer alan penç motiflerinden oluşturulan kompozisyon uygulanarak tezyînat sonlandırılmıştır.

Levha 3. 27. 672 Envanter Numaralı Sülüs-Nesih Levha (Hadîs-i Şerîf İcâzetnâme)

3.28. 324 Envanter Numaralı Levha

Levha No	: 7032
Envanter No	: 324
Levhanın Adı	: Sülüs-Nesih Kıt'a (Arapça Dua İcâzetnâme)
Hattatı	: Molla Ali ⁴⁰
Tarihi	: H. 1185 M. 1771
Yazı Türü	: Sülüs-Nesih
Ölçüleri	: 27.9x21.4 cm.
Tezhip Özellikleri	: Sülüs ve Hatt-ı İcâze ile krem renğinde âhârlı kâğıda yazılan kıt'a murakka'ya yapıştırılarak tezyînatı yapılmıştır.

Sülüs yazı alanı Beyne's-sütûr ve zilbâhâr tekniğinde tezyîn edilip, yazının sonunda altın zeminli penç formunda durak gülü yapılarak yeşil ve turuncu renklerde tonlama ve ayrıca beyaz renkte iğne perdahı uygulanmıştır.

Sülüs yazı alanı nesih yazı alanından 2 mm.'lik altın cetvelle ayrılarak orta kısımdaki Hatt-ı İcâze yazı alanında sülüste olduğu gibi beyne's-sütûr tekniği uygulanmıştır. Bu alanda yıldız biçimli penç formunda altın zeminli üç adet durak gülü yapılarak yeşil ve turuncu renklerde tonlama atılmıştır.

Orta kısımdaki hattı icâzenin sağ ve soluna karşılıklı simetrik olarak koltuk tezyînatı yapılmıştır. Altın zeminli koltuk tezyînatında rûmî, penç, gonca ve basit yapraklardan oluşan kompozisyonda renk olarak yeşil ve pembe renkler tercih edilmiştir. ½ oranda simetrik olan desende penç ve

⁴⁰ Molla Ali'yle ilgili bilgiye rastlanamamıştır.

gonca motiflerine beyaz renkte tonlama yapılmış, zeminde ise beyaz renkte iğne perdahı uygulanmıştır. Koltuk dörtkenardan lacivert zeminli beyaz renkte (+, -) biçiminde kenar suyu ile çerçeve içine alınmıştır. Alt kısımda yeralan tek satırlık Hatt-1 İcâze yazısı, üst kısımda 2 cm'lik altın cetvelle ayrılmış ve her iki kısımdaki boşlukları doldurmak için koltuk biçiminde tezyînat yapılmıştır. Penç ve basit yapraklardan oluşan kompozisyonda altın zeminli motiflere yeşil renkte tonlama yapılarak boşluklarda iğne perdahı uygulanmıştır.

Yazı alanı dörtkenardan iç kısımda 2 mm.'lik turuncu, dış kısımda ise 3 mm.'lik altın cetvelle çerçeve içine alınmıştır. Cetvellerin her iki kenarına 1'er mm.'lik kuzu çekilmiştir.

Dış bordürde ise zer-efşân tekniği uygulanarak tezyînat sonlandırılmıştır.

Levha 3. 28. 324 Envanter Numaralı Sülüs-Nesih Levha (Arapça Dua İcâzetnâme)

3.29. 278 Envanter Numaralı Levha

Levha No	: 7237
Envanter No	: 278
Levhanın Adı	: Sülüs-Nesih Kıt'a (Hadis-i Şerîf)
Hattatı	: Mustafa İzzet (Kazasker) Efendi ⁴¹
Tarihi	: H. 1263/M. 1846
Yazı Türü	: Sülüs-Nesih
Ölçüleri	: 29.5x22.6 cm.
Tezhip Özellikleri	: Sülüs-Nesih hattıyla krem renginde âhârlı kâğıda yazılan kıt'a murakka'ya yapıştırılarak tezyînatı yapılmıştır.

Tezyînatsız olan üst kısımdaki sülüs yazı alanı alt kısımdaki nesih yazıdan 2 mm.'lik altın cetvelle ayrılmıştır. Nesih yazı alanının içerisinde dört adet sekiz yapraklı penç motifinden durak gülü yapılmıştır. Sağ ve sol kısımda yer alan koltuklar tezyînatsız bırakılmış soldaki koltuğa keetebe yazılmıştır.

Yazı alanını dörtkenarından çerçeve içine alan kısma lacivert, krem renklerinden yapılmış battal ebrû yapıştırılarak ince bodür bir oluşturulmuş, iki kenardan 2'şer mm.'lik altın cetvelle çevrelenen bodürün ortasına ve dıştaki altın cetvelin

⁴¹ Hattat ve bestekâr Mustafa İzzet Efendi 1801 yılında Tosya'da doğmuştur. Babası Destanağazâde lakabıyla tanınan Mustafa Ağadır. Babasının vefatı üzerine eğitim için İstanbul'a gitmiş, Enderûn'da altı yıl müsikî, hat ve edebiyat eğitimi almıştır. Kısa zamanda edebiyat ve hat san'atlarında kendini gösteren Mustafa İzzet, Yesârîzâde'den de icâzet alınca padişah yakınları arasına girmiş ve kazaskerliğe getirilmiştir. Anadolu ve Rumeli Kazaskerliği, şehzâdelere hat hocalığı ve saray başımamlığı görevlerinde bulunan Kazasker Mustafa İzzet Efendi, 1852 yılında saraydan ayrılmıştır. Renkli ve bereketli bir ömür sürmüş olan Kazasker Mustafa İzzet Efendi, 11 Mushâf-ı Şerîf, 30'dan fazla En'am-ı Şerîf, 200'ün üstünde Hilye-i Şerîfe ile yüzlerce levha, kıt'a ve murakka' yazmıştır. 15 Kasım 1876 yılında 75 yaşında olduğu halde İstanbul'da vefat eden Kazasker Mustafa İzzet Efendi, Tophane'deki Kâdirihâne haziresine defnedilmiştir. (Bkz. Rado, 1984, s. 216-217; İnal, 1970, s. 154,162; Alparlan, 1999, s. 80-81; Serin, 2003, s. 195.)

kenarına beyaz renkte 1er mm.lik kuzu çekilmiştir.

Dıştaki kalın bordüre ise mavi, turuncu ve beyaz renklerde şal ebrûsu yapıştırılmış ve üzerine serpme altın uygulanarak tezyînat sonlandırılmıştır.

Levha 3. 29. 278 Envanter Numaralı Sülüs-Nesih Levha (Hadîs-i Şerîf)

3.30. 370 Envanter Numaralı Levha

Levha No	: 7796
Envanter No	: 370
Levhanın Adı	: Sülüs-Nesih Kıt'a (Naat-ı Şerîf)
Hattatı	: Mustafa Râkım Efendi ⁴²
Tarihi	: ?
Yazı Türü	: Sülüs-Nesih
Ölçüleri	: 37.3x33 cm.
Tezhip Özellikleri	: Altı bölümden oluşan ve Sülüs-Nesih hattıyla açık kahverengi tonda âhârlı kâğıda yazılana kıt'a murakka'ya yapıştırılarak tezyînatı yapılmıştır.

Yazı alanları birbirinden 1'er mm.'lik ikişerli altın cetvellerle ayrılmıştır. Nesih yazı alanlarının birinde dört diğerinde üç adet nokta şeklinde altın zeminli durak gülü uygulanarak bu yazının sağ ve soluna karşılıklı simetrik iki adet koltuk yapılmıştır. Bu koltuklarda altın zeminli negatif penç motifinden çıkan gonca ve basit yaprak motiflerinden oluşan bağımsız kompozisyon uygulanmıştır.

En alt kısımdaki yazı alanının sağ ve soluna altın zeminli yaprak ve gonca motifinden oluşan desen yapılarak hattâtın imzası altın renginde simetrik çelenk içine alınmıştır. Bu yazı alanında yine altın zeminli nokta şeklinde durak gülü

⁴² Ordu iline bağlı Ünye İlçesi'nde 1758 yılında dünyaya gelmiştir. Babası Mehmed Kaptan'dır. İlköğrenimini memleketinde tamamladıktan sonra, tahsilini ilerletmek amacıyla İstanbul'a gelmiştir. İlme, hüsn-i hatta ve resme çalıştı. Sülüs ve nesih Eğrikapılı Mehmed Râsım Efendinin öğrencilerinden Ahmed Hıfzî Efendi, onunda öğrencisi Derviş Ali Efendi'den ve büyük kardeşinden öğrenmiştir. Yazının her nev'inde, bilhassa celî sülüste ve ressamlıkta çok ilerlemiştir. 1822'de Anadolu Kazaskeri oldu.1825 de vefat eden hattat vasiyeti üzerine Zincirli Kuyuda sonradan inşa olunmuş, ismine mensup medrese arsasına defnedilmiştir. (Bkz. Rado, 1984, s. 196-199; İnal, 1970, s. 269; Alparslan, 1999, s. 117; Serin, 2003, s. 188.)

yapılmıştır.

Yazı alanı dörtkenarından 3'er mm.'lik iki adet altın cetvelle çerçeve içine alınarak orta kısımlarına ince bir bordür yapılmış, bu bordürün her iki kenarına 1 mm.'lik altın kuzu çekilmiştir. Kırmızı renkte zemini olan bordüre altın zeminli birbirinden bağımsız ve sıralı çınar yaprağı biçiminde açık olarak küçük hançer yaprağı kullanılmıştır. Köşelerde ise negatif formda penç motifi kullanılmıştır.

Dış bordüre lacivert renkte kâğıt yapıştırılarak 1 mm.'lik altın kuzu çekilmiştir. ½ oranında simetrik olan desende altın zeminli C kıvrımlı kartuş içerisinde yer alan üçlü çiçek, yaprak, gonca, penç ve akantlardan oluşan tezyînat uygulanmıştır. Köşelerde yer alan tezyînatlar birbirine ortada bulunan kafes biçimli çift iplik üzere geçmelerle birbirlerine bağlanarak tezyînat sonlandırılmıştır.

Levha 3. 30. 370 Envanter Numaralı Sülüs-Nesih Levha (Naat-ı Şerif)

3.31. 486 Envanter Numaralı Levha

Levha No	: 7091
Envanter No	: 486
Levhanın Adı	: Sülüs-Nesih Kıt'a (Kelâm-ı Kibar) ⁴³
Hattatı	: Mustafa Vâsıf Efendi ⁴⁴
Tarihi	: H. 1240/M. 1824
Yazı Türü	: Sülüs-Nesih
Ölçüleri	: 28.7x20.5 cm.
Tezhip Özellikleri	: Sülüs-Nesih hattıyla koyu krem renginde âhârlı kâğıda yazılan kıt'a kırmızı kahverengi ve pembe tonlardan oluşan battal ebrû zeminli murakka'ya yapıştırılarak tezyînatı yapılmıştır.

Sülüs yazıyla nesih yazı hareke ve harflerin kestiği 1 mm.'lik altın cetvelle ayrılarak alt kısımdaki nesih yazı mâil olarak yazılmış ve iki yerde irili ufaklı basit penç formunda durak gülü uygulanmıştır. Büyük olan durak gülü altın ve sülyen renklerde olup siyah tahrîr çekilmiştir. Küçük olanı ise küf yeşili ve pembe renklerde olup, yine siyah tahrîr çekilmiştir.

Nesih yazının soluna altın zeminli basit dal formunda rûmî tezyînat uygulanmış, bu rûmîye sülyenle tonlama yapılarak siyah tahrîr çekilmiş ve tohum yapılmıştır. Yazının soluna ise altın zeminli basit yapraklardan oluşan tek dal

⁴³ <http://www.dhifaaf.com>, <http://www.mowswoat-suhofe-alltybeyyn.org>, Erişim Tarihi, 08.14.2017, Erişim Saati, 09.09.

⁴⁴ Kastamonu vilâyeti dâhilinde Aksu karyesi ahâlisindendir. Evvelce İstanbul'a gelen Gebecizâde Mehmed Vasfî Efendiden yazı meşk etmiş, sonra Laz Ömer Vasfî Efendi'den de istifade etmiştir. Sultan I. Abdulhamid türbesinin baş türbedarı olan hattat 1852'da vefat etmiştir. (Bkz. İnal, 1970, s. 443-444; Rado, 1984, s. 210.)

şeklinde tezyînat uygulanmış ve yine siyah tahrîr çekilmiştir.

Yazı dörtkenarından 2-3 mm.'lik cetvellerle çerçeve içerisine alınmış bu cetveller arasındaki bordüre 1 cm.'lik yazı zemini renginde kâğıt yapıştırılmıştır.

Dış bordüre ise siyah renkte kuzu çekilerek tezyînat sonlandırılmıştır.

Levha 3. 31. 486 Envanter Numaralı Sülüs-Nesih Levha (Kelâm-ı Kibar)

3.32. 165 Envanter Numaralı Levha

Levha No : 7207

Envanter No : 165

Levhanın Adı : Sülüs-Nesih Kıt'a (Hadis-i Şerîf)

Hattatı : Mustafa Vâsıf Efendi⁴⁵

Tarihi : ?

Yazı Türü : Sülüs-Nesih

Ölçüleri : 237x105 mm.

Tezhip Özellikleri : Sülüs-Nesih hattıyla koyu krem renginde âhârlı kâğıda yazılan kıt'a murakka'ya yapıştırılarak tezyînatı yapılmıştır.

Sülüs yazı nesih yazıdan 1 cm.'lik altın cetvelle ayrılarak nesih yazı mâil olarak yazılmış ve nesih yazının sağ ve soluna koltuk yapılarak bu koltuklara tezyînat uygulanmamıştır.

Yazı dörtkenarından 2 mm.'lik altın cetvelle çerçeve içine alınmış, bu çerçevenin dışına siyah renkte kuzu çekilerek dış bordürüne kırmızı, mor ve mavi renklerden oluşan şal ebrû yapıştırılıp tezyînat sonlandırılmıştır.

⁴⁵ Mustafa Vâsıf Efendi'yle ilgili bilgi 336 numaralı dipnotta verilmiştir.

3.33. 213 Envanter Numaralı Levha

Levha No	: 6890
Envanter No	: 213
Levhanın Adı	: Sülüs-Nesih Kıt'a (Dua)
Hattatı	: Nuri Korman ⁴⁶
Tarihi	: H. 1363 M. 1944
Yazı Türü	: Sülüs-Nesih
Ölçüleri	: 27.5x17.6 Cm.
Tezhip Özellikleri	: Sülüs-Nesih hattıyla krem renginde âhârlı kâğıda yazılan kıt'a murakka'ya yapıştırılarak tezyînatı yapılmıştır.

Sülüs yazı alanının sonuna tek dal üzerine tasarlanmış sazyolu manında, çift tahrîrli altın dallar, altın yapraklar gonca, penç ve tirfillerden oluşan, turuncu, açikmavi ve sarı renklerin tercih edildiği serbest bir kompozisyon yapılmıştır. Yaprakların sırtlarına iğne perdahı uygulanarak desenin orta kısmında altıköşeli yıldız formunda durak gülü yapılmıştır. Yıldızın etrafı daire içine alınarak turuncu renklerde kalp formları uygulanmıştır. Orta kısımdaki penç motifi de yine kalp formundan oluşmuştur. Altın zemine iğne perdahı uygulanarak, yeşil ve beyaz renklerden oluşan yıldız formuna turuncu renkte gölge yapılarak boyut kazandırılmıştır.

⁴⁶ 1868 yılında dünyaya gelen Nuri Efendi, Alâeddin Bey ile Muhsinzâde Abdullah Bey'in talebesi olan Kazasker Mustafa İzzet Efendi yolunun son müntesibidir. Celî sülüs yazılarında onun tesiri yanında Mustafa Râkım Ekolünün tesiri de sezilir. Bakırköy'de Kartaltepe Camii'nin kubbesindeki İhlas Süresi, Azapkapı Camii'nin muslukları üzerindeki yazılar, Kastamonu'da Şa'ban-ı Velî Dergâhı'nda ve Çorum'da saat kulesinin üstündeki yazılar ile Sultanahmet'te Alman Çeşmesi'nin kubbe içi yazıları onundur. 1951 yılında vefat etmiştir. (Bkz. Alparslan, 1999, s. 97-98; İnal, 1970, s. 242, 245; Rado, 1984, s. 262.)

Sülüs yazı alanı nesih yazı alanından 2 mm.'lik iki adet altın cetvelle ayrılarak nesih yazı alanında aynı formlarda penç motifinden turuncu, mor, yeşil ve sarı renklerde durak gülü uygulanmıştır. Hattâtîn imzasının yer aldığı nesih yazı alanının alt kısmında 1'mm.'lik iki altın cetvelle ayrılan bu alanın iki kenarındaki boşluklara helezonlardan oluşan serbest tasarımlar yapılmıştır. Çift tahrîrli altın dallar üzerinde yeralan penç, gonca ve yapraklardan tasarım oluşturulmuş, motiflere turuncu ve mavi renklerden uygulama yapılmıştır.

Nesih yazı alanı ve imza kısmının iki kenarında karşılıklı simetrik olarak koltuk tezyînatı tasarlanmış, $\frac{1}{4}$ oranında simetrik olan bu tezyînatlarda zeminde altın ve siyah tercih edilmiştir.

Orta kısımda yeralan şemse ve iki ucunda bulunan salbekler ve dörtkenarda yeralan köşebentlerde beyaz altın ile rûmî kompozisyon uygulanmıştır. Bu kompozisyonların etrafı turuncu renkli dendanlarla çevrelerek altın zeminli alan üzerine diğer yazı alanlarında olduğu gibi serbest kompozisyon uygulanmıştır.

Koltuklar dörtkenardan altın zeminli zikzak biçimli kenarsuyu tezyînatı ile çerçeve içine alınmıştır. İç kısımda ise dörtkenardan 2 mm.'lik turuncu kuzu koltuk tezyînatını çerçeve içine almıştır. Tezyînatlı yazı alanı dörtkenardan 1-3-1 mantığında altın cetvel ile çerçeve içine alınarak dış kısmına beyaz renkte iki adet kuzu çekilmiştir.

Dış bordüre zer-efşân tekniğinde uygulama yapılarak tezyînat sonlandırılmıştır.

Levha 3. 33. 213 Envanter Numaralı Sülüs-Nesih Levha (Dua)

3.34. 365 Envanter Numaralı Levha

Levha No	: 7017
Envanter No	: 365
Levhanın Adı	: Sülüs-Nesih Kıt'a (Hadîs-i Şerif, İcâzetnâme)
Hattatı	: Seyyid Hâfız Hüseyin Hüsni ⁴⁷
Tarihi	: H. 1263/M. 1847
Yazı Türü	: Sülüs-Nesih
Ölçüleri	: 30.7x24 cm.
Tezhip Özellikleri	: Sülüs-Nesih ve hatt-ı icâze ile açık kahve ve krem renginde âhârlı kâğıda yazılan kıt'a murakka'ya yapıştırılarak tezyînatı yapılmıştır.

Sülüs yazı altın ve havalı dendanlarla beyne's-sütûr tekniğinde çevrelenerek tezyîn edilmiştir. Yazının sonuna altın zeminli, orta kısımda papatya ve kenarları yıldız formunda ve uçlarından çıkan yaprak ve basit goncalardan oluşan penç motifini andıran durak gülü yapılmıştır. Motiflere turuncu ve yeşil renkte tonlama yapılmıştır. Durak gülünün üzerinden her iki yana uzanan çift tahrîrli altın dallar üzerinde gonca ve yapraklardan oluşan serbest kopmozisyon yapıp altın dallar ve yapraklara iğne perdahı uygulanmıştır. Goncalara yeşil, yapraklara ise turuncu renklerde tonlama yapılmıştır. Yazının üst ve alt kısmındaki boşluklarına basit penç gonca ve yapraklardan oluşan serbest tasarım uygulanmıştır.

Yazı alanının iki kenarında deformasyondan dolayı tezyînatı anlaşılmayan ince koltuklar yapılarak sülüs yazı

⁴⁷ Hattatla ilgili bilgiye rastlanamamıştır.

alanını alt kısmındaki nesih yazıdan 1-3-1 mantığında yeşil ve sarı altın cetvellerle ayrılmış ve bu alan yine beyne's-sütür tekniğiyle tezyîn edilerek dört adet durak gülü yapılmıştır. Basit penç ve yapraklardan oluştan durak güllerine kırmızı ve yeşil renklerde tonlama yapılmıştır.

Bu alanın iki kenarına $\frac{1}{4}$ oranda simetrik olan zer-ender-zer tekniğinde koltuk tezyînatı yapılarak altın renginde penç ve yapraklardan oluşan tezyînatıta yapraklara iğne perdahı uygulanmıştır.

Koltuklar, dörtkenardan siyah zeminli ve beyaz renkte negatif tarzda penç motiflerinden oluşan kenarsuyu ile çerçeve içine alınarak, kenar suyunun içinde ve dışında 1-3-1 mantığında yeşil ve altın cetvellerle çerçeve oluşturulmuştur.

Alt kısımda bulunan hatt-ı icâzeler yine yeşil ve altın cetvellerle ayrılarak yazılar altın ve turuncu renklerde havalı dendanlarla çevrelenmiştir. Bu yazı alanlarının dışında kalan tezyînatlı alanlara yine zer-ender-zer tekniğinde uygulama yapılarak, basit penç ve yapraklardan oluşan motiflere turuncu renkte tonlama yapılmıştır.

Tezyînatlı ve yazılı alanlar dörtkenardan iç kısımda 5 mm. dış kısımda yine 5 mm.'lik altın cetvel ve orta kısımdaki bordürle çerçeve içine alınmıştır. Lacivert zeminli bordürde negatif tarzda altınla ve birbirini takip eden sıralı basit hançer yapraklar uygulanarak 5 mm.'lik altın cetvellerden sonra 2'şer mm.'lik iki adet lacivert kuzu çekilmiştir.

Dış bordür ve iç bordür arasında 1 cm'lik alan boş bırakılarak altın, kırmızı ve lacivert renklerde serpmeye uygulanarak tezyînat sonlandırılmıştır.

Levha 3. 34. 365 Envanter Numaralı Sülüs-Nesih Levha (Hadîs-i Şerif, İcâzetnâme)

3.35. 194 Envanter Numaralı Levha

Levha No	: 6840
Envanter No	: 194
Levhanın Adı	: Sülüs-Nesih Kıt'a (Hadîs-i Şerîf, Esmâ-ı Nebî)
Hattatı	: Seyyid Mehmed Hilmi ⁴⁸
Tarihi	: ?
Yazı Türü	: Sülüs-Nesih
Ölçüleri	: 40.8x32 Cm
Tezhip Özellikleri	: Sülüs-Nesih hattıyla krem renginde âhârlı kâğıda yazılan ve beş kısımdan oluşan kıt'a murakka'ya yapıştırılarak tezyînatı yapılmıştır.

En üst kısımda yer alan sülüs Besmele-i Şerîf'in boşluklarına çift tahrîrli iplikler üzerinde penç, gonca ve yaprak motiflerinden oluşan altın zeminli kompozisyon uygulanarak kahverengi tonda tahrîr çekilmiş ve çizgilerle tonlama atılmıştır. Besmele-i Şerîf'in sonuna altın zeminli penç motifinden durak gülü uygulanarak yine aynı mantıkta kompozisyon uygulanmış yaprak ve motiflere beyaz renkte iğne perdahı yapılmıştır.

İkinci kısımdaki nesih yazı alanı sülüs yazı alanından küf yeşili zeminli 5mm.'lik üç iplikli örgü biçimindeki arasuyuyla ayrılarak kenarları 1-3-1 mantığında altın cetvel ve sülyen kuzularla çevrelenmiştir. Yazının yalnızca üst kısmında altınla beyne's-sütûr tekniğinde uygulama

⁴⁸ Ermenâklidir. Memleketinde Küçük Efendizâde namıyla tanınır. Gençliğinde İstanbul'a gelip, medreseye girmiştir. Kazasker Mustafa İzzet Efendi'den sülüs ve nesih yazmış, Şehzâde Mekteb-i Rüştiyesi'nde uzun müddet yazı hocalığı yapmış, 1900'da vefat etmiştir. (Bkz. İnal, 1970, s. 132; Rado, 1984, s. 49, 54)

yapılarak beyaz renkte iğne perdahı yapılmıştır. Yine yazı alanında farklı formlarda penç motiflerinden oluşan durak gülleri yapılmıştır. Altın zeminli olan durak güllerine turuncu renkte tonlama, beyaz renkte iğne perdahı uygulanmıştır.

Nesih yazı alanının her iki yanına karşılıklı simetrik olan ve dörtkenardan yine aynı şekilde arasularıyla çevrelenen koltuk tezyînatı yapılmıştır. Arasuları ve tezyînatlı alanın arasına 5 mm.'lik altın cetvel ve kuzu çekilerek dörtkenarından çerçeve içine alınmıştır. Sürme altın olan koltuk zeminlerine zer-ender-zer tekniğinde ½ oranda, penç, gonca ve basit yapraklardan oluşan simetrik kompozisyon uygulanarak motiflere bordo renkte çizgilerden tonlama yapılmış ve beyaz renkte iğne perdahı uygulanmıştır.

Üçüncü kısımdaki sülüs yazı alanına birinci kısımdaki mantıkla kompozisyon uygulanmıştır.

Dördüncü kısımdaki nesih yazı mâil olarak yazılıp, iki köşesine beyne's-sütûr mantığına süsleme yapılmıştır. Altın zeminli tezyînatlarda serbest kompozisyonlardan yine aynı mantıkta uygulama yapılmıştır. Yazı alanına üst kısımdaki yazı alanında olduğu gibi muhtelif motiflerden oluşan durak gülleri yapılmıştır.

Beşinci ve son nesih yazı alanında ise yine üst kısımlarda olduğu gibi durak gülleri yapılmıştır. Bu iki nesih yazı alanının her iki yanına üst kısımlardaki mantıkta koltuk tezyînatı uygulanmıştır.

Yazı alanına dörtkenardan kırmızı zemin üzerine altın ve negatif teknikte sıralı penç ve yapraklardan oluşan bordür tezyînatı yapılmıştır. Bordürün her iki yanına 5'er mm.'lik altın cetvel ve 1 mm.'lik altın ve siyah renkte kuzular çekilmiştir. Ayrıca dış bordürle iç bordür arasında 5 mm.'lik

bir alan murakka‘ rengine boş bırakılmıştır.

Dış bordürde $\frac{1}{2}$ oranında simetrik olarak tasarlanmış halkâr tekniğinde tezyînat uygulanmıştır. Motiflere renk olarak sürme altın kullanılmış ve turuncu renkte tonlama yapılmıştır. Motif olarak penç, gönca ve basit yapraklar kullanılarak dallara beyaz renkte iğne perdahı uygulanmıştır. Tezyînatlı alan dörtkenardan ikişerli 1'er mm.'lik altın cetvellerle çerçeve içine alınarak tezyînat sonlandırılmıştır.

3.36. 508 Envanter Numaralı Levha

Levha No	: 7092
Envanter No	: 508
Levhanın Adı	: Sülüs-Nesih Kıt'a (Hadîs-i Şerîf) ⁴⁹
Hattatı	: Suyolcuzâde Mustafa ⁵⁰
Tarihi	: H. 1278/M. 1861
Yazı Türü	: Sülüs-Nesih
Ölçüleri	: 26.5x24.5 Cm.
Tezhip Özellikleri	: Üst kısımda iki satır sülüs ve alt kısımda iki satır Nesih hattıyla üç parça halinde ve krem renginde âhârlı kâğıda yazılan kıt'a, kırmızı, açık-koyu kahverengi ve krem renklerinden oluşan battal ebrû zeminli murakka'ya yapıştırılmak sûretiyle tezyînatı yapılmıştır.
	Üst kısımdaki iki sülüs yazı arasına 5 mm.'lik şerit halinde yazı zemini renginde bir kâğıt yapıştırılmıştır. Alt satırdaki sülüs yazı alanının sol kısmındaki boşluğa hattat imzasını atmıştır.
	Nesih yazı alanının her iki tarafına koltuk yapılmış ve bu koltuklara açık kahverengi tonda 3'er cm.'lik kâğıt yapıştırılarak zer-efşân tekniğinde uygulama yapılmıştır.

⁴⁹ <http://library.islamweb.net>, Erişim Tarihi, 08.14.2017, Erişim Saati, 09.40.

⁵⁰1619 tarihinde Eyüp'te doğduğu için Eyyûbî, Suyolcu Ömer Ağa'nın oğlu olduğu için de Suyolcuzâde lakabıyla anılmaktadır. Başlangıçta Dede ismiyle bilinen bir hattattan ders almıştır. Bu zâatın vefatı ile I. Derviş Ali'den aklâm-ı sitte meşk ederek icâzetnâme almıştır. Sultan IV. Mehmed Devrinin seçkin hattatlarından. Suyolcuzâde, Şeyh Hamdullah Mektebi'nin son halkası olarak kabul edilir; zira yetiştirdiği Hâfız Osman yeni bir mektebin sahibi olmuştur. Yetiştirdiği en önemli talebeleri; Hâfız Osman (1642-1698), Hocazâde Mehmed (ö. 1695), Câbizâde Abdullah (ö. 1736)'dır. Elli kadar Mushâf-ı Şerîf, yüz kadar En'am-ı Şerîf yazdığı rivâyet olunur. 1686 tarihinde vefat etmiş Eyüpsultan'da toprağa verilmiştir. Mezarı tahrip olunca, mezar taşı kitâbesi Türk İslâm Eserleri Müzesi'nde muhafaza altına alınmıştır. (Bkz. Müstakimzâde, 1928, s. 536-537; Alparlan, 1999, s. 49-50; Rado, 1984, s. 104; Berk, 2004 s. 167)

Yazı alanının dörtkenarına koyu gri renkte 1 cm. genişliğinde kâğıt yapıştırılıp zer-efşân tekniğinde uygulama yapılarak tezyînat sonlandırılmıştır.

Levha 3. 36. 508 Envanter Numaralı Sülüs-Nesih Levha (Hadîs-i Şerîf)

3.37. 252 Envanter Numaralı Levha

Levha No	: 6953
Envanter No	: 252
Levhanın Adı	: Sülüs-Nesih Kıt'a (Hadis-i Şerîf)
Hattatı	: Şekerzâde Mehmed Efendi ⁵¹
Tarihi	: XVIII. yy
Yazı Türü	: Sülüs-Nesih
Ölçüleri	: 26.3x17.1 cm.
Tezhip Özellikleri	: Sülüs-Nesih hattıyla krem renginde âhârlı kâğıda yazılan kıt'a murakka'ya yapıştırılmak sûretiyle tezyînatı yapılmıştır.

Sülüs yazı alanı, mâil olarak yazılmış nesih yazı alanından 1 mm.'lik altın cetvelle bölünmüş, nesih yazı alanına dört adet lacivert zeminli penç motifinden negatif olarak durak gülü yapılarak yazının sonuna boşluk doldurmak amaçlı altın zeminli yaprak ve gonca motiflerinden oluşan süsleme yapılmıştır.

Yazı alanının sağ ve soluna simetrik olarak iki adet koltuk yapılarak lacivert zeminli ve turuncu renkte ayırma rûmî kompozisyonu uygulanmış ve rûmîlere kırmızı renkte tohum atılmıştır. Koltukların dörtköşesine yine lacivert zeminli ve turuncu renkte rûmîlerle köşebent yapılmış ve kırmızı ile

⁵¹ Manisa'da doğan Mehmed Efendi'nin lakabı, babası Abdurrahman Efendi şekercilikle uğraştığından Şekercizâde'dir. Fakat kendisi bunu imzalarında ekseriye Şekerzâde şeklinde kullanmıştır. Önce İbrahim Kırımı'nın, sonra Yedikuleli Seyyid Abdullah'ın Aklâm-ı Sitte'de yetiştirdiği Mehmed Şekerzâde kıt'a, murakka' ve Mushâf-ı Şerîfleriyle tanınır. Şekerzâde Mehmed Efendi Topkapı Sarayı'ndaki has bahçenin mensuplarına hat hocalığında bulunmuş, Ayasofya civarındaki evinde de talebesine ders vermiştir. 1753'de vefat etmiş ve pek çok hattat gibi Şeyh Hamdullah'ın civarına defnedilmiştir. (Bkz. Müstakimzâde, 1928, s. 419-420; Rado, 1984, s. 151-152; Serin, 2010, s. 489; Alparslan, 1999, s. 52-53.)

tonlama atılmıştır. Ayırma rûmî ve köşebentler arasındaki altın zeminde penç, gonca, yaprak ve çıkma motiflerinden oluşan ¼ oranında tezhip kompozisyonu uygulanmıştır. Yaprak dallar ve çıkma motiflerinde altın, diğer motiflerde ise beyaz, sarı ve turuncu renkler kullanılarak motiflerin göbek kısımlarına mavi, açikmavi ve kırmızı renklerde tonlama atılmıştır.

Koltuklar 3'er mm.'lik altın cetvel ve 1mm.'lik sülyen renkte kuzuyla çerçeve içine alınarak yazı alanı dörtkenardan 1 ve 5 mm.'lik altın cetvelle ve yine 1mm.'lik turuncu renkte kuzuyla çerçeve içerisine alınmış, 5 mm.'lik cetvelin dışına siyah, turuncu ve beyaz renklerden oluşan 1'er mm.'lik kuzu çekilmiştir.

Dış bordüre ise açık-koyu kahverengi, kırmızı mavi ve krem renklerden oluşan şal ebrûsu yapıştırılarak tezyînat sonlandırılmıştır.

Levha 3. 37. 252 Envanter Numaralı Sülüs-Nesih Levha (Hadîs-i Şerîf)

3.38. 217 Envanter Numaralı Levha

Levha No	: 8
Envanter No	: 217
Levhanın Adı	: Sülüs-Nesih Kıt'a (Hadîs-i Şerîf)
Hattatı	: Şeyh Hamdullah ⁵²
Tarihi	: ?
Yazı Türü	: Sülüs-Nesih
Ölçüleri	: 29x20 cm.
Tezhip Özellikleri	: Sülüs-Nesih hattıyla koyu krem renginde âhârlı kâğıda yazılan kıt'a murakka'ya yapıştırılarak tezyînatı yapılmıştır.

Üst kısımdaki sülüs Besmele-i Şerîf keşîdesinin üst kısmına nesih hattıyla Neml Sûresinin 30. Âyet-i Kerîme'sinin baş kısmı yazılmış ve sülüs Besmele-i Şerîf nesih yazıdan 1 mm.'lik yeşil altın cetvelle ayrılmıştır.

Alt kısımdaki nesih yazı mâil olarak yazılmış ve yazının soluna üçgen, sağına ise yamuk formda koltuk yapılmıştır. Sol taraftaki üçgen koltuğun zemini yeşil altın olup mavi renkte rûmî kompozisyon ve pembe renkte basit penç ve yaprak motifleriyle bitkisel kompozisyon uygulanmıştır. Mavi renkteki rûmî kompozisyona siyah tahrîr çekilip tohum yapılmıştır. Yine aynı şekilde bitkisel motiflere de siyah

⁵² Mektep sahibi ve İslâm yazı san'atını zirveye taşıyan hattat olarak tanınan Şeyh Hamdullah Amasya'da doğmuştur. Doğum tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte tarihçiler 1426-1429 olabileceğini kaydetmektedir. Şeyh Hamdullah doksanı aşan yaşı ile hayata veda ettiği zaman, geride 30 Mushâf-i Şerîf, 50 En'am-ı Şerîf ve cüz, 121 mûrakka' ve kıt'a, 8 ilmî eser, 6 dua mecmuası bırakmıştır. İlim ve san'at dünyamıza bilhassa altı çeşit yazıda eserler vermiştir. 47 adet Mushâf-i Şerîf, Meşarîk ve Mesahib-i Şerîf, bine ulaşan En'am-ı Şerîf, Kehf, Nebe sûreleri, tomar kıt'a ve murakka' yazmıştır. Mîmaride tezyîni bir unsur olan celfî yazılarla pek az meşgul olmuştur. Bilinen celfî yazıları İstanbul'un Firûz Ağa Camii, Davut Paşa Camii, Bâyezîd Camii kitâbeleri ile Edirne Bâyezîd Camii kitâbeleridir. (Bkz. Müstakimzâde, 1928, s. 185, 187; Rado, 1984, s.49, 54; Alparlan, 1999, s. 34; Serin, 2003, s. 118; Gündüz, 2012, s. 77-83.)

renkte tahrîr çekilerek bu motiflerin göbeğine kırmızı renkte tonlama atılmıştır.

Sağ taraftaki yamuk formdaki koltuğa yeşil altın zemin üzerine basit formda pembe ve mavi renkte penç ve yaprak motifleriyle tezyînat yapılmış bu motiflere siyah tahrîr çekilerek motiflerin çeşitli yerlerine bordo renkte tonlama atılmıştır.

Yazının dörtkenarına iki adet 5'er mm.'lik yeşil renkte kâğıt yapıştırılarak yazı çerçeve içerisine alınmış, aradaki 1 cm.'lik iç bordüre açık ve koyu mavi, kırmızı, kahverengi ve yeşil tonlarda battal ebrûsu yapıştırılmıştır.

Dış bordüre ise açık kahve, açık koyu krem rengindeki battal ebrû zemine kırmızı, mavi, turuncu ve çivit renklerden yapılmış hatip ebrûsu yapıştırılarak tezyînat sonlandırılmıştır.

Levha 3. 38. 217 Envanter Numaralı Süllüs-Nesih Levha (Hadîs-i Şerîf)

3.39. 167 Envanter Numaralı Levha

Levha No : 6936

Envanter No : 167

Levhanın Adı : Sülüs-Nesih Kıt'a (Hadis-i Şerîf)

Hattatı : Şeyh Hamdullah⁵³

Tarihi : XV. yy

Yazı Türü : Sülüs-Nesih

Ölçüleri : 21x14.2 cm.

Tezhip Özellikleri : Sülüs-Nesih hattıyla krem renginde âhârlı kâğıda yazılan kıt'a murakka'ya yapıştırılarak tezyînatı yapılmıştır.

Sülüs yazı alanının sol üst köşesindeki boşluğa altın zeminli penç motifinden durak gülü yapılarak üç nokta iğne perdahıyla birlikte turuncu ve kahverengiyle tonlama yapılmıştır.

Sülüs ve nesih yazı alanı birbirinden 2 mm.'lik altın cetvelle ayrılarak nesih yazı alanına beş adet altın zeminli penç motifinden durak gülü ve bu durak güllerine üç nokta iğne perdahı yapılmış, turuncu ve kahverengiyle tonlama atılmıştır.

Nesih yazı alanının sağ ve soluna iki adet farklı ölçülerde koltuk yapılarak bu koltuklara kırmızı altınla zer-efşân tekniği uygulanmış ve akabinde de birbirinden bağımsız sarı altınla gonca penç ve yaprak motiflerinden oluşan tek dal şeklinde saz yolu üslûbunda tezyînat uygulanmıştır.

Yazı dörtkenardan 3 mm.'lik iki adet altın cetvelle

⁵³ Hattatla ilgili bilgi 343 numaralı dipnotta verilmiştir.

çerçeve içine alınmış, aradaki 1 cm'lik bordür yazı renginde tezyînatsız bırakılarak bu bordüre beyaz renkte 1 mm.'lik kuzu, dış kısımdaki altın cetvelin yanına ise iki adet biri kırmızı, diğeri siyah 1 mm.'lik kuzu çekilmiştir.

Dış bordüre ise kahverengi ve krem tonlarında taraklı ebrû yapıştırılarak tezyînat sonlandırılmıştır.

Levha 3. 39. 167 Envanter Numaralı Sülüs-Nesih Levha (Hadîs-i Şerîf)

3.40. 171 Envanter Numaralı Levha

Levha No	: 6949
Envanter No	: 171
Levhanın Adı	: Sülüs-Nesih Kıt'a (Hadis-i Şerîfler)
Hattatı	: Şeyh Hamdullah ⁵⁴
Tarihi	: XV. yy
Yazı Türü	: Sülüs-Nesih
Ölçüleri	: 23x16 cm.
Tezhip Özellikleri	: Sülüs-Nesih hattıyla krem renginde aherli kâğıda yazılan kıt'a murakka'ya yapıştırılarak tezyînatı yapılmıştır.

Sülüs yazı alanı tezyînatsız bırakılarak, sülüs-nesih yazı alanı ve nesih yazı alanının her iki yanında yeralan koltuk tezyînatları dörtkenardan 1-3-1 mantığında küf yeşili altın cetvel ve kuzularla çerçeve içine alınmıştır.

Nesih yazı alanında altın zeminli altı adet farklı penç motiflerinden durak gülü yapılarak penç motiflerine kahverenginde tonlama atılmış ve beyaz renkte iğne perdahı uygulanmıştır.

Nesih yazı alanının iki yanında yeralan koltuklara karşılıklı simetri olarak tezyînat uygulanmıştır. Altın sulandırma ve altın tahrîr çekilerek yapılan tezyînatta basit yapraklar, goncalar tirfiller ve gül yaprakları kullanılmıştır.

Yazı alanı dörtkenardan iç kısımda 1 cm.'lik boş bordür ve bordür dışında yeralan 5 mm.'lik altın cetvel ve 1'er mm.'lik gri, beyaz ve altın kuzularla çerçeve içine alınmıştır.

⁵⁴ Hattatla ilgili bilgi 343 numaralı dipnotta verilmiştir.

Dış bordüre ise çift tahrîrli ve havalı tarzda halkâr tezyînatı yapılarak motiflerin göbeklerine sürme altın uygulanmıştır. Hançer yapraklardan oluşan hatâyî motifleri çok yapraklı hatâyîler, klâsik penç motifleri, gonca güller ve yapraklardan serbest desen oluşturulmuştur. Motiflere kahverengi tonda tahrîr çekilerek tezyînat sonlandırılmıştır.

Levha 3. 40. 171 Envanter Numaralı Sülüs-Nesih Levha (Hadîs-i Şerîfler)

3.41. 232 Envanter Numaralı Levha

Levha No	: 6955
Envanter No	: 232
Levhanın Adı	: Sülüs-Nesih Kıt'a (Hadîs-i Şerîfler)
Hattatı	: Şeyh Hamdullah ⁵⁵
Tarihi	: XV. Yy
Yazı Türü	: Sülüs-Nesih
Ölçüleri	: 21x14 cm.
Tezhip Özellikleri	: Sülüs-Nesih hattıyla krem renginde âhârlı kâğıda yazılan kıt'a murakka'ya yapıştırılarak tezyînatı yapılmıştır.

Üst kısımdaki sülüs yazı nesih yazıdan 2 mm.'lik iki altın cetvel ve bu cetveller arasında 1 cm.'lik kırmızı, kahverengi ve krem renklerinden oluşan battal ebrû yapıştırılmış bir bordürle ayrılmıştır. Nesih yazı alanında altın zeminli penç motiflerden oluşan üç adet durak gülü yapılarak sağ ve solunda iki adet farklı ölçülerde tezyînatsız koltuk yapılmıştır.

Sülüs yazı alanının dörtkenarına, nesih yazı alanının ise üçkenarına kırmızı-siyah tonlarda şal ebrûsu yapıştırılarak oluşturulan ince bordürle yazı çerçeve içine alınmıştır. Ayrıca ince bordürün iç kısımlarında 2 şer mm.'lik altın cetvel, dış kenarda ise 3 mm.'lik altın cetvel ve 1mm.'lik kuzu ile çevrelenmiştir.

Dış bordürde ise zer-efşân tekniğinde uygulama yapılarak tezyînat sonlandırılmıştır.

⁵⁵ Hattatla ilgili bilgi 343 numaralı dipnotta verilmiştir.

Levha 3. 41. 232 Envanter Numaralı Sülüs-Nesih Levha (Hadîs-i Şerîfler)

3.42. 714 Envanter Numaralı Levha

Levha No : 8043

Envanter No : 714

Levhanın Adı : Sülüs-Nesih Kıt'a (Hadîs-i Şerîfler)

Hattatı : Şeyh Hamdullah⁵⁶

Tarihi : XV. yy

Yazı Türü : Sülüs-Nesih

Ölçüleri : 42x34.5 cm.

Tezhip Özellikleri : Sülüs-Nesih hattıyla koyu krem renginde âhârlı kâğıda yapıştırılmak sûretiyle tezyînatı yapılmıştır. Yazı alanı üç kısma ayrılmıştır. Üst kısımdaki sülüs yazının muhtelif yerlerine boşluk doldurmak amacıyla altın zeminli ve siyah tahrîrli üç adet durak gülü tarzında uygulama yapılarak orta kısımdaki nesih yazıdan 2 mm.'lik altın cetvelle ayrılmıştır.

Nesih yazı alanında üç adet altın zeminli ve siyah tahrîrli durak gülü yapılarak alt kısımdaki sülüs yazıdan yine 2 mm.'lik altın cetvelle ayrılmış yazının her iki tarafına koltuk yapılarak bu koltukların içlerine açık kahverengi tonlarda tanımsız tezyînat yapılmıştır.

Alt kısımdaki sülüs yazının muhtelif yerlerine yine üç adet altın zeminli ve siyah tahrîrli durak gülü motifi uygulanmış, yazının dış bordürüne sarı, mor ve kahverengi tonlarda şal ebrû yapıştirılarak tezyînat sonlandırılmıştır.

⁵⁶ Hattatla ilgili bilgi 343 numaralı dipnotta verilmiştir.

Levha 3. 42. 714 Envanter Numaralı Sülüs-Nesih Levha (Hadis-i Şerifler)

3.43. 209 Envanter Numaralı Levha

Levha No	: 6941
Envanter No	: 209
Levhanın Adı	: Sülüs-Nesih Kıt'a (Hadis-i Şerîf ve Dua)
Hattatı	:Şeyh Süleyman Vehbî (Bursevî) ⁵⁷
Tarihi	: H. 1250/M. 1834
Yazı Türü	: Sülüs-Nesih
Ölçüleri	: 24.1x19.7 cm.
Tezhip Özellikleri	: Sülüs-Nesih hattıyla koyu krem renginde âhârlı kâğıda yazılan kıt'a murakka'ya yapıştırılarak tezyînatı yapılmıştır. Yazı alanı üç kısımdan oluşmaktadır.

Üst kısımdaki yazı alanında muhtelif yerlere altın zeminli basit çıkma ve yapraklardan oluşan üç adet uygulama yapılarak yazının sol kısmındaki cetvel üzerine boşluk doldurmak amacıyla yarım penç motifinden durak gülü mantığında tezyînat yapılmıştır. Üçerli yapraklardan oluşan penç motifinde altınla beraber sarı, pembe ve mavi renkler kullanılmıştır.

Sülüs yazı alanı nesih yazı alanından 2 mm.'lik altın cetvelle ayrılarak nesih yazı alanında penç formunda ve aynı renklerde iki adet durak gülü uygulanmıştır. Ayrıca satır aralarına altın zeminli beyne-essütur tekniğinde tezyînat yapılmıştır.

Nesih yazı alanının alt kısmında sağ tarafa yatık üç adet

⁵⁷ Necmeddin Efendi'nin (Okyay) çok beğendiği, İbrahim Şevkî Efendi'nin öğrencilerindendir. 1856 yılında vefat etmiştir. (Bkz. Müstakimzâde, 1928, s. 185, 187; Rado, 1984, s.49, 54; Alparslan, 1999, s. 34; Serin, 2003, s. 118; Gündüz, 2012, s. 77, 83.)

altın zeminli basit yaprak deseni uygulanmış nesih yazı alanının her iki tarafına koltuk tezyînatı yapılmıştır. Koltuk tezyînatı dörtkenardan 3 mm.'lik gri zeminli ara suyu ve kenarlarında ikişer mm.'lik altın cetvellerle çerçeve içine alınmıştır.

Gri zemin üzerine beyaz renkte nokta ve dendanlardan oluşan zikzak şeklinde uygulama yapılmıştır. Koltukların içlerindeki tezyînat, siyah, kırmızı ve yeşil renkli üç farklı paftadan oluşturularak paftalar altın renginde ayırma rûmîlerle bölünmüştür. Penç ve yaprak motiflerinden oluşan tezyînat sarı, kırmızı, mavi ve altın kullanılarak motiflere kendi renginin koyu tonunda kademe atılmıştır. Siyah ve kırmızı zeminlerde boşluk doldurmak için beyaz renkte üç nokta uygulaması yapılmıştır.

Alt kısımdaki tezyînatsız sülüs yazı alanı nesih yazı alanından yine üst kısımda olduğu gibi 2 mm.'lik altın cetvelle ayrılarak, ketebe kaydının olduğu iki kısımda yazının etrafı altın dendanlarla çevrelenmiştir. Yazı alanı açık krem renginde ince bordürlerden 2 mm.'lik cetvellerle ayrılmış, bordür altınla zer-efşân yapılarak tezyîn edilmiştir. İnce bordür dış kısmında dörtkenardan 2 mm.'lik altın cetvel, siyah kuzu ve en dışta altın kuzu ile çerçeve içine alınmıştır.

Dış kısımdaki boş zemine ise yine zer-efşân tekniği uygulanarak tezyînat sonlandırılmıştır.

3.44. 277 Envanter Numaralı Levha

Levha No	: 7205
Envanter No	: 277
Levhanın Adı	: Sülüs-Nesih Kıt'a (Hadîs-i Şerîf ve Dua)
Hattatı	: Tâib Efendi ⁵⁸
Tarihi	: ?
Yazı Türü	: Sülüs-Nesih
Ölçüleri	: 15.3x9.2 cm.
Tezhip Özellikleri	: Sülüs-Nesih hattıyla krem renginde dokulu ve âhârlı kâğıda yazılan kıt'a murakka'ya yapıştırılmak sûretiyle tezyînatı yapılmıştır.

Sülüs yazı alanı tezyînatsız olup nesih yazı alanında üç yerde irili ufaklı nokta şeklinde altınla durak gülü yapılmıştır.

Sülüs yazı alanı nesih yazı alanından 2 mm.'lik altın cetvelle ayrılmış nesih yazının sağ ve soluna koltuk yapılarak içleri boş bırakılmıştır.

Her iki yazı alanı dörtkenarından iç kısmında 1 mm.'lik kuzu, dış kenarında 3 mm.'lik altın cetvelle çerçeve içine alınarak tezyînat sonlandırılmıştır.

⁵⁸Derviş Mehmed-i Tâib hüsn-i hattı Câbizâde Abdî Efendi'den yazıp mezûn olmakla Yedikuleli Eiendi'yle müsâvât-ı derece davâsında müsâvât-ı hattı mücib olmadığını idrâke tevcih-i zihn eylemeyen hoş-tab' ehl-i keyflerden, hüsn-i hattı gibi hüsn-i sadâ ve hüsn-i eda sahibi mûsikidân, ma'rûf-ı zâkirân Seyyid Abdüssamed Efendi'den tarîkate tâcdâr-ı dervîşandır. Hattât-ı meşhur 1170 tarihinde icâzet almıştır. (Bkz. Müstakimzâde, 1928, s. 443.)

Levha 3. 44. 277 Envanter Numaralı Sülüs-Nesih Levha (Hadîs-i Şerîf ve Dua)

3.45. 339 Envanter Numaralı Levha

Levha No	: 6983
Envanter No	: 339
Levhanın Adı	: Sülüs-Nesih Kıt'a (Hz. Ali'nin Sözü)
Hattatı	: Üsküdarlı Mehmed Fahreddin Dede (Nakşibendî) ⁵⁹
Tarihi	: H. 1190/M. 1776
Yazı Türü	: Sülüs-Nesih
Ölçüleri	: 35.2x28 cm.
Tezhip Özellikleri	: Sülüs-Nesih hattıyla krem renginde âhârlı kâğıda yazılan kıt'a; kırmızı, mavi, siyah ve sarı-krem renklerinden oluşan battal ebrû zeminli murakka'ya yapıştırmak sûretiyle tezyînatı yapılmıştır.

Üst kısımdaki sülüs yazıyla alttaki nesih yazı aralarına cetvel çekilmeyip düz satır şeklinde yazılmıştır. Nesih yazıda üç yere kırmızı renkte irili ufaklı yuvarlak şekilde durak gülü yapılmıştır. Nesih yazının soluna dikey olarak hattat imzasını atmış bu imza kırmızı renkte dendanlarla çevrilmiştir.

Yazı alanının dışına 2'şer mm.'lik iki adet altın cetvel çekilerek içte ince, dışta kalın bordür oluşturulmuş ve tezyînat sonlandırılmıştır.

⁵⁹ Hattat hakkında bilgiye rastlanamamıştır.

Levha 3. 45. 339 Envanter Numaralı Sülüs-Nesih Levha (Hz. Ali'nin Sözü)

3.46. 166 Envanter Numaralı Levha

Levha No	: 6935
Envanter No	: 166
Levhanın Adı	: Sülüs-Nesih Kıt'a (Hadîs-i Şerîfler)
Hattatı	: Yedikuleli Seyyid Abdullah ⁶⁰
Tarihi	: XVII. yy
Yazı Türü	: Sülüs-Nesih
Ölçüleri	: 20x14 cm.
Tezhip Özellikleri	: Sülüs-Nesih hattıyla krem renginde âhârlı kâğıda yazılan kıt'a murakka'ya yapıştırılarak tezyînatı yapıştırılmıştır.

Üst kısımdaki sülüs yazı alanında boşlukları doldurmak amacıyla gelişigüzel basit dal ve yapraklardan oluşan sarı altınla hâlkar tarzında süsleme yapılarak yazının sonuna penç formunda altın sulandırma ve kahverengi tahrîrli durak gülü yapılmış, kenarlarına sülyen noktalar konulmuştur. Bu durak gülünden bir adet basit yaprak motifi çıkarılıp altınla sulandırılmış ve kahverengi tonda tahrîr çekilip motifin sırt kısmına tohum yapılarak kahverengi renkte tonlama yapılmıştır. Yaprak motifinin hemen dibinden çıkan ikinci bir altın zeminli yaprak yapılarak, bu yaprağın sırtından sarı altınla tirfil çıkarılarak sülyen renkle tahrîr atılmıştır.

⁶⁰ 1670 yılında İstanbul'un Yedikule semtinde doğmuştur. Soyu Hz. Muhammed (S.A.V.)'e dayandığı için imzalarında seyyidliğini zikreden hattatın bir diğer adı da Emîr'dir. 17 yaşında iken Hâfiz Osman'dan aklâm-ı sitteyi meşk etmeye başlamış, 40 ay gibi kısa sürede icâzet almıştır. İmrahor Camii imâmet vazîfesini ömrünün sonuna dek sürdürmüş, Mushâf-ı Şerîf, En'am-ı Şerîf, sayısız kıt'a, murakka' Hilye-i Şerife ve sâir kitaplar yazarak, pek çok öğrenci yetiştirmiştir. Eğrikapılı Mehmed Râsim Efendi ve Şekerzâde Mehmed Efendi en tanınan öğrencilerindendir. Sultan III. Ahmed'in ilgisiyle Topkapı Sarayı'nın meşk muallimliğine getirilmiş, 1731 yılında vefat etmiştir. (Bkz. Müstakimzâde, 1928, s. 269, 271; Serin, 2012, s. 167; Rado, 1984, s.136-137; Serin, 2003, s. 167, 169; Alparslan, 1999, s. 72-73.)

Alt kısımdaki nesih metnin içerisine penç formunda üç adet altın zeminli durak gülü yapılmış ve sülyen renkle tahrîr çekilmiştir. Nesih yazının sağ ve soluna ikişer adet farklı ölçülerde koltuk yapıp, yazıya yakın koltuklar boş bırakılarak dış kısımdaki koltuklara kahverengi tonlarında ebrû yapıştırılmış, bu koltuklar kendi içerisinde 2 mm.'lik altın cetvelle bölünmüştür.

Her iki yazı alanı alt kısmında küf yeşili ve iki yanda 2'şer mm.'lik altın cetvelle birbirinden ayrılarak, her iki yazı alanı dörtkenardan aynı mantıkta küf yeşili ve altın cetvellerle çerçeve içerisine alınmıştır. Yazının dışında kalan bordürün zemini sarı renge boyanıp boş bırakılmıştır. Ancak bu alanın iç kısmına beyaz ve küf yeşili renkte 1'er mm.'lik kuzu çekilmiş ve dış kenarına ise 1-3-1 mantığında altın cetvel çekilerek çerçeve oluşturulmuştur ve bordürün dış kısmı kendi renginde boş bırakılarak tezyînat sonlandırılmıştır.

Levha 3. 46. 166 Envanter Numaralı Sülüs-Nesih Levha (Hadîs-i Şerîfler)

3.47. 214 Envanter Numaralı Levha

Levha No : 6907

Envanter No : 214

Levhanın Adı : Sülüs-Nesih Kıt'a (Hadîs-i Şerîf)

Hattatı : ?

Tarihi : ?

Yazı Türü : Sülüs-Nesih

Ölçüleri : 20x14 cm.

Tezhip Özellikleri : Sülüs-Nesih hattıyla krem renginde âhârlı kâğıda yazılan kıt'a murakka'ya yapıştırılarak tezyînatı yapılmıştır.

Üst kısımdaki sülüs yazının sonuna, penç, gonca ve yaprak motifleriyle altınla durak gülü yapılarak, kahverengiyle tahrîr çekilmiştir. Sülüs yazı alanı nesih yazı alanından 1 mm'lik altın cetvelle ayrılmıştır.

Alt kısımdaki nesih yazı mâil olarak yazılmış dört adet penç, iki adet gonca motifiyle altınla durak gülü yapılarak, kahverengiyle tahrîr çekilmiştir.

Nesih yazı alanının her iki tarafına karşılıklı simetrik iki adet koltuk yapılarak kahverengi tonda kumlu ebrû yapıştırılmıştır.

Yazı alanı 1-3-1mantığında altın cetvelle çerçeve içine alınarak 1 cm'lik tezyînatsız bordür yapılmış, bu bordüre 1 mm'lik beyaz renkte kuzu çekilmiştir. Bordürün etrafı 5 mm'lik altın cetvelle çevrelenmiş, bu cetvellerin yanına kırmızı renkte iki adet kuzu çekilmiştir.

Dış bordüre ise kahverengi, krem ve beyaz tonlarda

kumlu battal ebrû yapıştirılarak tezyînat sonlandırılmıştır.

Levha 3. 47. 214 Envanter Numaralı Sülüs-Nesih Levha (Hadîs-i Şerîf)

3.48. 626 Envanter Numaralı Levha

Levha No : 7040

Envanter No : 626

Levhanın Adı : Sülüs-Nesih Kıt'a (Mürekkabat-Kaside-i Bürde)

Hattatı : ?

Tarihi : ?

Yazı Türü : Sülüs-Nesih

Ölçüleri : 28x20.3 cm.

Tezhip Özellikleri : Sülüs-Nesih hattıyla krem renginde âhârlı kâğıda yazılan kıt'a murakka'ya yapıştırılarak tezyînatı yapılmıştır.

Üst kısımda bir satır sülüs, ortada iki satır nesih ve yine alt kısımda bir satır sülüs şeklinde yazılan kıt'a çizgilerle çerçeve içine alınmıştır. Yazı dörtkenardan 2 mm'lik sülyen cetvel, hemen yanına çivit rengi yapıştırılmış 1 cm'lik bordür ve bu bordürün hemen yanına yine 2 mm'lik sülyen cetvelle çerçeve içine alınmıştır.

Dış bordüre açık kahve ve açık-koyu krem tonlarda kılçıklı battal ebrû yapıştırılarak tezyînat sonlandırılmıştır.

Levha 3. 48. 626 Envanter Numaralı Sülüs-Nesih Levha (Mürekkabat-Kaside-i Bürde)

3.49. 625 Envanter Numaralı Levha

Levha No : 7046

Envanter No : 625

Levhanın Adı : Sülüs-Nesih Kıt'a (Mürekkabat-İstia'ze ve Besmele-i Şerîf)

Hattatı : ?

Tarihi : ?

Yazı Türü : Sülüs-Nesih

Ölçüleri : 28.4x21.8 cm.

Tezhip Özellikleri : Sülüs-Nesih hattıyla krem renginde âhârlı kâğıda yazılan kıt'a murakka'ya yapıştırılarak tezyînatı yapıştırılmıştır.

Üst kısımda bir satır sülüs, ortada iki satır nesih ve yine alt kısımda bir satır sülüs şeklinde yazılan kıt'a çizgilerle çerçeve içine alınmıştır. Yazı dörtkenardan 2 mm'lik sülyen cetvel, hemen yanına çivit rengi yapıştırılmış 1 cm'lik bordür ve bu bordürün hemen yanına yine 2 mm'lik sülyen cetvelle çerçeve içine alınmıştır.

Dış bordüre ise yeşil tonlarda kılçıklı battal ebrû yapıştırılarak tezyînat sonlandırılmıştır.

Levha 3. 49. 625 Envanter Numaralı Sülüs-Nesih Levha (Mürekkemat)

3.50. 485 Envanter Numaralı Levha

Levha No : 7085

Envanter No : 485

Levhanın Adı : Sülüs-Nesih Kıt'a (Mürekkabat-Kaside-i Bürde)

Hattatı : ?

Tarihi : ?

Yazı Türü : Sülüs-Nesih

Ölçüleri : 29x21.7 cm.

Tezhip Özellikleri : Sülüs-Nesih hattıyla krem renginde âhârlı kâğıda yazılan kıt'a murakka'ya yapıştırılarak tezyînatı yapıştırılmıştır.

Üst kısımdaki sülüs yazı alanı orta kısımdaki nesih yazıdan ve nesih yazı alt kısımdaki sülüs yazıdan 1 mm'lik altın cetvellerle ayrılmıştır. Üst kısımdaki sülüs yazının baş tarafına penç formunda altınla durak gülü yapılarak kahverengiyle tahrîr çekilmiştir.

Orta kısımdaki nesih yazının sağ tarafına 2 cm genişliğinde koltuk tezhibi yapılmış, koltuğun içerisine altınla penç gonca ve yapraklardan oluşan süsleme yapılarak motiflerin uç ve göbek kısımlarına tonlama atılmıştır. Yazı alanı dörtkenardan 1-3-1-3-1 mm'lik altın cetvellerle çerçeve içerisine alınarak iç kısımdaki 3 mm'lik cetvele ve bu cetvellerin en dışına 1 mm'lik beyaz kuzu çekilmiştir.

Dış bordüre ise altınla zer-efşan tekniği uygulanmış ve tezyînat sonlandırılmıştır.

Levha 3. 50. 485 Envanter Numaralı Sülüs-Nesih Levha (Mürekkabat-Kaside-i Bürde)

3.51. 439 Envanter Numaralı Levha

Levha No : 7088

Envanter No : 493

Levhanın Adı : Sülüs-Nesih Kıt'a (Mürekkebat-Hz. Ali'nin Sözü)

Hattatı : ?

Tarihi : ?

Yazı Türü : Sülüs-Nesih

Ölçüleri : 19.6x12.2 cm.

Tezhip Özellikleri : Sülüs-Nesih hattıyla krem renginde âhârlı kâğıda yazılan kıt'a murakka'ya yapıştırılarak tezyînatı yapıştırılmıştır.

Üst kısımda bir satır sülüs, ortada iki satır nesih ve alt kısımda yine tek satır sülüs yazı satır düzeninde yazılmıştır. Yazının dörtkenarına 1 cm'lik kırmızı, kahverengi ve krem tonlarından oluşan şal ebrû yapıştırılarak yazı çerçeve içerisine alınmıştır.

Dış bordüre ise kahverengi pembe ve siyah renklerden oluşan hatip ebrû yapıştırılarak tezyînat sonlandırılmıştır.

Levha 3. 51. 439 Envanter Numaralı Sülüs-Nesih Levha (Mürekkemat-Hz. Ali'nin Sözü)

3.52. 490 Envanter Numaralı Levha

Levha No : 7089

Envanter No : 490

Levhanın Adı : Sülüs-Nesih Kıt'a (Mürekkabat-Kaside-i Bürde)

Hattatı : ?

Tarihi : ?

Yazı Türü : Sülüs-Nesih

Ölçüleri : 28.6x20.9 cm.

Tezhip Özellikleri : Sülüs-Nesih hattıyla krem renginde âhârlı kâğıda yazılan kıt'a murakka'ya yapıştırılarak tezyînatı yapıştırılmıştır.

Üst kısımda bir satır sülüs, ortada iki satır nesih ve alt kısımda yine tek satır sülüs yazı satır düzeninde yazılmıştır. Yazının dörtkenarına 1 cm'lik kahverengi tonda battal ebrû yapıştırılarak yazı çerçeve içerisine alınmıştır.

Dış bordüre ise kahverengi krem ve pembe renklerden oluşan battal ebrû yapıştırılarak tezyînat sonlandırılmıştır.

Levha 3. 52. 490 Envanter Numaralı Sülüs-Nesih Levha (Mürekkabat-Kaside-i Bürde)

3.53. 492 Envanter Numaralı Levha

Levha No : 7097

Envanter No : 492

Levhanın Adı : Sülüs-Nesih Kıt'a (Kelâm-ı Kibar)

Hattatı : ?

Tarihi : ?

Yazı Türü : Sülüs-Nesih

Ölçüleri : 20.5x13.4 cm.

Tezhip Özellikleri : Sülüs-Nesih hattıyla krem renginde âhârlı kâğıda yazılan kıt'a murakka'ya yapıştırılarak tezyînatı yapılandırılmıştır.

Kıt'a üst kısımda tek satır sülüs, orta kısımda iki satır nesih ve yine alt kısımda tek satır nesih şeklinde yazılmıştır. Alt ve üst kısımdaki sülüs yazının sonuna birer adet altınla penç motifinden durak gülü yapılmıştır. Motiflere kahverengi tonda tahrîr çekilerek tonlama atılmış ve beyaz renkle iğne perdahı yapılmıştır.

Nesih yazı alanına da aynı mantıkta beş adet durak gülü uygulanmıştır. Nesih yazı alanı alttan ve üstten 1'er mm'lik altın cetvelle sülüs yazı alanından ayrılmıştır. Nesih yazı alanında iki satır arasına 1 mm'lik altın cetvel çekilmiş sağ ve soluna biri 3, diğeri 2 cm genişliğinde koltuk yapılarak tezyînatsız bırakılmıştır.

Yazı alanı dörtkenarından 1'er mm'lik iki adet altın ve sülyen, 5 mm'lik altın cetvellerle çerçeve içine alınmıştır. Bu cetvellerin dışına ise bir adet 1 mm'lik altın kuzu çekilmiştir.

Dış bordüre ise kahverengi ve kırmızı tonlarda kumlu ebrû yapıştırılarak tezyînat sonlandırılmıştır.

Levha 3. 53. 492 Envanter Numaralı Sülüs-Nesih Levha (Kelâm-ı Kibar)

3.54. 496 Envanter Numaralı Levha

Levha No : 7098

Envanter No : 496

Levhanın Adı : Sülüs-Nesih Kıt'a (Mürekkabat)

Hattatı : ?

Tarihi : ?

Yazı Türü : Sülüs-Nesih

Ölçüleri : 22.8x14.1 cm.

Tezhip Özellikleri : Sülüs-Nesih hattıyla krem renginde âhârlı kâğıda yazılan kıt'a üç parça halinde murakka'ya yapıştırılarak tezyînatı yapıştırılmıştır.

Üst kısımda sülüs, orta kısımda nesih ve alt kısımda yine sülüs hatla satır mantığında yazılan yazının etrafına kırmızı, krem ve kahverengi tonlarda kılçıklı battal ebrû yapıştırılarak tezyînat sonlandırılmıştır.

Levha 3. 54. 496 Envanter Numaralı Sülüs-Nesih Levha (Mürekkabat)

3.55. 500 Envanter Numaralı Levha

Levha No : 7100

Envanter No : 500

Levhanın Adı : Sülüs-Nesih Kıt'a (Hadîs-i Şerîf)

Hattatı : ?

Tarihi : ?

Yazı Türü : Sülüs-Nesih

Ölçüleri : 20.7x15.8 cm.

Tezhip Özellikleri : Sülüs-Nesih hattıyla koyu krem renginde âhârlı kâğıda yazılan kıt'a murakka'ya yapıştırılarak tezyînatı yapıştırılmıştır.

Sülüs yazı alanının sonuna bir adet altınla penç motifinden durak gülü yapılarak kahverengi ile tahrîr çekilmiştir.

Sülüs yazı alanı nesih yazı alanından 1 mm'lik altın cetvelle ayrılarak nesih yazı alanının sağ ve soluna biri 3 diğeri 2 cm genişliğinde iki adet koltuk yapılmış ve tezyînatsız bırakılmıştır.

Nesih yazı alanına aynı mantıkta üç adet durak gülü uygulanmış, en alt satırdaki nesih yazı sol kısımdaki koltuğun içerisine taşırılmıştır.

Yazı alanı dörtkenarından 3 mm'lik altın cetvel, orta kısımda krem renginde 5 mm'lik boş bir bordür ve en sonda yine 3 mm'lik altın cetvelle çerçeve içerisine alınmıştır.

Dış bordüre ise kahverengi ve krem tonlardan oluşan kılçıklı battal ebrû yapıştırılarak tezyînat sonlandırılmıştır.

Levha 3. 55. 500 Envanter Numaralı Sülüs-Nesih Levha (Hadîs-i Şerîf)

3.56. 503 Envanter Numaralı Levha

Levha No : 7101

Envanter No : 503

Levhanın Adı : Muhakkak-Nesih Kıt'a (Hadis-i Şerif)

Hattatı : ?

Tarihi : ?

Yazı Türü : Sülüs-Nesih

Ölçüleri : 24.2x16.5 cm.

Tezhip Özellikleri : Muhakkak-Sülüs hattıyla krem renginde âhârlı kâğıda yazılan kıt'a murakka'ya yapıştırılarak tezyînatı yapıştırılmıştır.

Üst kısımdaki muhakkak besmele alanına bir, alt kısımdaki nesih yazı alanına farklı ölçülerde dört adet nokta halinde altınla durak gülü yapılmış ve iğne perdahı uygulanmıştır. Yazı alanının dörtkenarına 1,5 cm'lik siyah ve kırmızı tonlardan oluşan battal ebrû yapıştırılmış, yazı çerçeve içine alınmıştır.

Dış bordüre ise açık kahverengi tonda kâğıt yapıştırılmış ve tezyînat sonlandırılmıştır.

Levha 3. 56. 503 Envanter Numaralı Sülüs-Nesih Levha (Hadîs-i Şerîf)

3.57. 557 Envanter Numaralı Levha

Levha No : 7156

Envanter No : 557

Levhanın Adı : Sülüs-Nesih Kıt'a (Hadîs-i Şerîf)

Hattatı : ?

Tarihi : ?

Yazı Türü : Sülüs-Nesih

Ölçüleri : 30x21 cm.

Tezhip Özellikleri : Sülüs-Nesih hattıyla koyu krem ve açık kahverengi tonlarında âhârlı kâğıda yazılan kıt'a murakka'ya yapıştırılarak tezyînatı yapıştırılmıştır.

Üst kısımdaki sülüs ve nesih yazı alanı orta ve alt kısımdaki nesih yazı alanları birbirlerinden 2'şer mm'lik altın cetvellerle ayrılmıştır.

Orta kısımdaki nesih yazı alanının sağ ve soluna karşılıklı simetrik koltuk yapılarak 1'er cm'lik nokta halinde altın süsleme uygulanmıştır. Yine bu yazının orta kısmına altınla 5 mm'lik nokta şeklinde durak gülü uygulanmıştır.

Alt kısımdaki nesih yazı alanına iki adet altınla penç motifinden durak gülü uygulanmış, yazının sağ ve soluna karşılıklı simetrik iki adet koltuk yapılarak içerisine koyu yeşil ve krem renklerden oluşan battal ebrû yapıştırılmıştır.

Ayrıca alt kısımda nesih yazı alanının sağ ve sol üst köşelerine iki adet koltuk formunda uygulama yapılmış, içlerine altın zemin üzerine simetrik bitkisel-rûmî kompozisyonla süsleme yapılmıştır. Penç gonca ve yapraklardan oluşan motiflerde pençlerde pembe renk

kullanılmış, yaprak ve dallarda altın tercih edilmiştir. Rûmîlerin zeminleri altın olup kahverengiyle tahrîr çekilerek tohum atılmıştır. Ayrıca zeminlerine üç nokta iğne perdahı uygulanmış, bu alanlar üç kenardan 2'şer mm'lik altın cetvellerle çerçeve içine alınmıştır.

Yazı alanı dörtkenarından en içte 2 mm'lik altın cetvel, hemen yanında 1 cm'lik kahverengi kâğıt yapıştırılmış bir bordür ve bu bordürün yanına yine 2 mm'lik altın cetvelle çerçeve içine alınmıştır. 2 mm'lik altın cetvellerin içine 1'er mm'lik sülyen, 1 cm'lik bordürün içine ise beyaz ve çerçevenin en dışına ise yine sülyen ve beyaz kuzular çekilmiştir.

Dış bordüre ise kahverengi ve krem tonlarda battal ebrû yapıştırılarak tezyînat sonlandırılmıştır.

Levha 3. 57. 557 Envanter Numaralı Sülüs-Nesih Levha (Hadîs-i Şerîf)

3.58. 543 Envanter Numaralı Levha

Levha No : 7170

Envanter No : 543

Levhanın Adı : Sülüs-Nesih Kıt'a (Dua)

Hattatı : ?

Tarihi : ?

Yazı Türü : Sülüs-Nesih

Ölçüleri : 20x14 cm.

Tezhip Özellikleri : Sülüs-Nesih hattıyla krem renginde âhârlı kâğıda yazılan kıt'a murakka'ya yapıştırılarak tezyînatı yapıştırılmıştır.

Üst kısımda sülüs, ortada nesih ve alt kısımda yine sülüs olmak üzere satır mantığında yazılan yazı dörtkenarından 3 mm'lik altın cetvel, açık kahve ve krem renklerden oluşan battal ebrû yapıştırılmış 1 cm'lik bir bordür ve hemen yanında yine 3 mm'lik altın cetvelle çerçeve içine alınmıştır.

Dış bordüre ise mavi, yeşil, kahverengi, kırmızı ve krem renklerden oluşan gelgit ebrû yapıştırılarak tezyînat sonlandırılmıştır.

Levha 3. 58. 543 Envanter Numaralı Sülüs-Nesih Levha (Dua)

3.59. 509 Envanter Numaralı Levha

Levha No : 7066

Envanter No : 509

Levhanın Adı : Sülüs-Nesih Kıt'a (Hadîs-i Şerîf)

Hattatı : ?

Tarihi : ?

Yazı Türü : Sülüs-Nesih

Ölçüleri : 20x14 cm.

Tezhip Özellikleri : Sülüs-Nesih hattıyla koyu krem renginde âhârlı kâğıda yazılan kıt'a murakka'ya yapıştırılarak tezyînatı yapıştırılmıştır.

Satır düzeninde üst kısmında tek satır sülüs, orta kısımda iki satır nesih ve alt kısmında yine tek satır şeklinde yazılan yazının etrafına açık krem renginde 1 cm'lik kâğıt yapıştırılarak çerçeve içine alınmıştır.

Dış bordüre ise açık koyu kahverengi tonlarda battal ebrû yapıştırılarak tezyînat sonlandırılmıştır.

Levha 3. 59. 509 Envanter Numaralı Sülüs-Nesih Levha (Hadis-i Şerif)

DEĞERLENDİRME ve SONUÇ

Dünya medeniyetleri arasında, tezyîni san'atlarda zirveye ulaşmış milletlerden biri de hiç şüphesiz Türkler'dir. Orta Asya ve Yakın Doğu'yu da içine alan millî san'at kültürünü, yüzyıllar boyunca Anadolu ve Rumeli'de yaşatmayı başarmışlardır.

Genel olarak mîmari, edebiyat, musikî, hat, tezhip, minyatür, ebrû gibi süsleme san'atlarına ait seçkin eserlerle öne çıkan ve Türk San'atları arasında müstesna bir yere sahip olan hat ve tezhip san'atı, padişahların ve devlet ricalinin desteğiyle gelişerek en mükemmel seviyelerine ulaşmıştır. Özellikle Türk yazı san'atındaki gelişme ve ilerleme şah eser denebilecek seviyedeki hatların, ince tezhiplerin, ciltlerin ve minyatürlerin günümüze kadar gelmesine sebep olmuştur.

Müslüman Türk toplumu olmamız nedeniyle kitaba verdiğimiz önem ve gösterdiğimiz saygının bir işareti olarak, kültür tarihimizde önemli bir yere sahip olan kütüphanelerimizde, bilim ve san'atı bir arada barındıran, san'at değeri bakımından oldukça yüksek, çok zengin, fakat incelenmemiş, bilim ve san'at dünyasına kazandırılmamış yüz binlerce yazma eserin yanısıra binlerce hat, kıt'a, murakka' ve levha koleksiyonlarımız bulunmaktadır. Bu kütüphanelerimizin başında İstanbul Süleymaniye Kütüphânesi gelmektedir.

Araştırmamızda İstanbul Süleymaniye Kütüphânesi'nde bulunan ve bugüne kadar incelenmemiş birçok hat, kıt'a ve levhayı ele aldık. İncelenmeye değer birçok eser arasından 46 adet ketebeli, (hattatı bilinen) 13 adet de ketebesiz, (hattatı bilinmeyen) toplam 59 kıt'a ve levhayı seçerek, yazı, tezhip, motif, desen ve üslûp özellikleri bakımından inceledik. Seçilen bu eserler, kendi dönemlerinin tüm özelliklerini yansıtmalarından dolayı Türk kitap san'atları alanında büyük öneme sahiptirler.

İncelenen eserlerdeki yazı çeşidi genellikle sülüs-nesih olup, 91-186-187-323-162-225-672-324-365 ve 92 envanter numaralı eserler sülüs-nesih ve hatt-ı icâzeyle yazılmıştır. Bu eserler icâzetnâme olup 92-672-370 ve 194 envanter numaralı levhalar barok üslûpla tezyîni edilmiştir. 503 envanter numaralı eser ise diğerlerinden farklı olarak muhakkak Besmele ile başlayarak nesih hattı ile yazılmıştır. Eserlerin tümünde sülüs, nesih, hatt-ı icâze ve muhakkak olmak üzere dört çeşit yazı kullanılmıştır.

Araştırmada XVI. Yüzyıl hariç XV. yüzyıldan başlayarak XX. yüzyıl dâhil olmak üzere her döneme ait eser mevcuttur. Bu eserlerden 3 adedi XVI., 7 adedi XVII., 5 adedi XVIII., 13 adedi XIX., 4 adedi ise XX. yüzyıla aittir. Eserlerin 13 adedinin hattatı belli

değildir. Bazı eserlerin ise hattatları belli olup, tarihleri bulunmamaktadır. İncelenen eserler içerisinde Şeyh Hamdullah ve Hâfız Osman gibi ekol sahibi ünlü hattatların yazıları da mevcuttur.

XV. yüzyıla ait 3 eserin hattatı Şeyh Hamdullah'tır. Eserlerden 167 ve 217 envanter numaralı eserler ebrû yapıştırılmak suretiyle sonradan tezyîn edilmiştir. 171 envanter numaralı esere ise kendi dönemine has motiflerden oluşturulan tasarımla süsleme yapılmıştır.

XVII. yüzyıla ait eserlerden 6 adedi Hâfız Osman Efendi'ye ait olup, 340 envanter numaralı sülüs-nesih kıt'anın koltuk tezyînatında uygulanan şükûfeler özellikle bu dönemde kullanılan realist çiçek motiflerine örnektir. Durak güllerinde ve koltuklarda uygulanan iğne perdahı, yine bu dönemle birlikte uygulanmaya başlamıştır. 573 envanter numaralı eserde uygulanan koltuk tezyînatları da yine şükûfe tekniğindedir. Ancak bu eserde altın üzerine tahrîr çekilerek uygulama yapılmış ve formlar bozulmuştur. Aynı hattata ait diğer eserlerdeki tezyînatın sonradan uygulanma ihtimali yüksektir. Özellikle koltuk tezyînatları başta olmak üzere dış bordür tezyînatları sonradan uygulanmıştır. Bu döneme ait diğer eser Yedikuleli Seyyid Abdullah'a ait olup serbest olarak süslenmiş ve koltuklarda yine ebrû kullanılmıştır. Motif bakımından kendi dönem özelliklerini yansıtmaktadır.

XVIII. yüzyıla ait eserlerden 252 envanter numaralı olanı Şekerzâde Mehmed Efendi'ye aittir. Eserde özellikle koltuk tezyînatında uygulanan tezyînat motif, renk ve tasarım bakımından klâsik dönem özelliklerini yansıtmaktadır. Durak güllerindeki negatif teknikte uygulanan penç motifleri özellikle klâsik dönemdeki el yazmalarında bulunan tığlarla birebir benzerlik göstermektedir. 7032 envanter numaralı Molla Ali'ye ait eserde uygulanan tezyînat artık geçiş döneminin sonuna geldiğini göstermektedir. Eserin özellikle satır aralarında uygulanan beyne's-sütûr tezyînatı ve duraklardaki iğne perdahı yine klâsik dönemin artık sonuna geldiğini gösterir. Koltuklar, renk, motif ve basitleşen tasarım yönünden yine kendi dönemine has olarak süslenmiştir. Bu döneme ait diğer eserler genel olarak ya ebrû ile süslenmiş ya da süsleme yapılmamıştır.

XIX. yüzyıla ait 13 adet eserden 186, 278, 486, 489, 504, 508 envanter numaralı eserler farklı tekniklerle ebrû ile tezyîn edilmiştir. Diğer eserlerin bazılarında klâsik tezhipten alınmış motiflere rastlanır. Bunlar karışık üslûplu eserlerdir. Bazı eserlerin ise tezhip çerçevelerinde zencerek, çiçek ve akant yaprakları görülür. Bu dönem eserleri arasında bulunan 92 envanter numaralı eser tamamıyla barok üslûpta tezyîn edilmiştir. Tezyînatında kullanılan üzüm salkımları ve

yaprakları, akantlar, dallar, başaklar ve dallara sarılmış açık renkte uygulanan kurdelalar bu döneme has özelliklerdir.

XX. yüzyıla ait 5 adet eserden 672 envanter numaralı olan XIX. yüzyıl eserleri içerisinde yer alan 92 envanter numaralı eserle aynı üslûpta olup barok olarak tezyîn edilmiştir. 213 envanter numaralı Nuri Korman'a ait eserde karışık teknikte tezyînat mevcuttur. Döneminin özelliğini en çok Besmele-i Şerîf'in sonunda yer alan ve durak motifi olarak kullanılan yıldız formundaki süsleme yansıtmaktadır. Yıldız formunda uygulanan bu durak gülüne tonlama yapılarak boyut kazandırılmıştır. 264 ve 527 envanter numaralı eserlere ise diğerlerinde olduğu gibi ebrû ile süsleme yapılmıştır.

Sonuç olarak diyebiliriz ki; incelenen 59 adet eserin hemen hepsi kendi döneminin estetik ve özelliklerini yansıtan üslûplarla süslenmiştir. Ancak bazı eserler, kendinden önceki farklı yüzyılların etkisinde kalınarak karışık ve farklı teknik diyebileceğimiz tarzlarda tezyîn edilmiştir.

LÜGATÇE ve TERİMLER

Âhâr: Kâğıt terbiyesine verilen isimdir. Yumurta akıyla yapıldığı gibi ayrıca pirinç nişastasıyla da yapılır ki, buna pirinç âhârı denir.

Arasuyu: Yazıdan tezhibe veya desenden diğerine geçiş sağlayan ve çeşitli şekillerde kullanılan tezyînî unsurdur.

Bejne's-sütûr: Yazı tezhibinde, satır aralarına yapılan ve dendanlarla sınırlandırılan tezyînî iş.

Bezeme: Çoğunlukla yazma, bazen de basma kitaplarda görülen tezhip, minyatür vb. süsleme.

Bitkisel Motifler: Tezhip san'atında kullanılan stilize çiçek motiflerdir.

Bîz: Ebrû san'atında boya damlatmak, çiçek vs. yapmak için kullanılan iğneler.

Bordür: Pervaz ve kenar suları şeklinde bir araya gelen motifler şerit bezeme.

Celî: İri, aşikâr meydana çıkmış anlamındadır. Hat san'atında hemen bütün yazıların meşk kaleminin üç misline yakın genişlikte veya serçe parmağı kalınlığına yakın ebatta kalemle yazılan yazı.

Cetvel: Yazma kitap, kıt'a veya levhalarda yazı sahasını çerçeve içine alan ve ekseriya altınla çekilen muhtelif kalınlıktaki çizgilere verilen isim.

Cilt: Türkçe'ye Arapça'dan geçen bir kelimedir. Deri anlamındadır. Yazma eserlerde sahifeleri muhafaza etmek amacıyla yapılan kitap kapları genellikle deriden olduğu için cilt ismini almıştır.

Dal: Tezhip san'atında bitkisel motifleri veya rûmî unsurları desen haline getiren, bir arada tutan, belli kurallar dâhilinde çizilen çizgilerdir.

Dendan: Farsça diş demektir. Yazıda sin dişlerine verilen addır. Tezhipte ise, tezhiplenmiş kısımları çevreleyen, desenden ayrı çizgilerden müteşekkil diş benzeyen şekillere denir.

Desen: Yalnız çizgilerle boyasız olarak yapılan resim

Durak: Âyet-i Kerîmeleri ve cümleleri ayırmak için nokta mahiyetinde kullanılan küçük motif şekilleridir. Çok çeşitli şekilleri olup isimleri değişir. Geometrik şekilli olanları mücevher nokta, altı köşeli olanlarına şeşhâne denir. Penç

motifleri de kullanılmıştır. Selçuklularda bunların büyük rozetler halinde olduğunu görmekteyiz. Eski Kûfi Kur'an-ı Kerîmlerde durak bulunmaz ancak her beş ayette damla şeklinde bir işaret, her on ayette de daire bir işaret konulurdu.

Ebrû: Dalgalı, damarlı kumaş veya kâğıt, su üzerindeki nakış.

Ferman: Buyruk, emir. Üzerinde tuğra bulunan padişah emirleri.

Geçme: Tezhipte, birbiri içinden geçer biçimde tertip edilen geometrik çizgilerden ibaret süsleme şekilleri.

Girift: Motifleri içiçe olan süsleme. Kıvrım ve dallar, örgü gibi birbirinin içinden geçmektedir. Geometrik olanlarına geçme denir.

Gonca: Henüz açmamış çiçek.

Gül: Yazma kitapların sayfa kenarlarında, o sayfadaki yazının ne olduğunu işaretleyen küçük yazıların etrafına küçük yuvarlak şemse gibi yapılmış olan süslemeye gül denir.

Hatâyî: Muhtelif çiçeklerin yatay ve dikine kesitinin, anatomik çizgilerinin üslûplaştırılmasıyla ortaya çıkan süsleme motifi.

Hilye-i Şerife: Lügatte; süs, ziynet, kolye cevher anlamında bir kelimedir. Istilahta ise, Hz. Peygamberin berşerî ve ahlâkî vasıflarını anlatan edebî eserlere denir.

İğne Perdahı: Altın zemin üzerine, ucu kütleştirilmiş iğneyle hafif bastırmak sûretiyle yapılan noktalara veya üçlü nokta gruplarına verilen isim.

İplik: Bir kitabın sayfalarına süs olarak yapılan ince altın çizgilere verilen isim. Tezyînatta geniş alanları paftalara ayırmak ve zemini farklı renklere boyamak için kullanılan ve eni 1-2 mm. olan şerit.

İstif: Sıkma, sıkıştırma, bir şeyi birbiri üzerine sıra ile dizip yığma.

Kenarsuyu: Yazının çevrelendiği iki cetvel arasında kalan boşluk.

Kıt'a: Parça, cüz, bölüm veya kısım.

Koltuk: Kıt'aların sülüs, muhakkak veya tevki hatla uzun tutulan ilk bezeme satırın altına nesih, reyhanî veya rika' olarak yazılan satırların iki tarafındaki dikdörtgen veya kare şekilli kısımlara yapılan bezeme.

Köşebent: Cilt kapağının veya tezhib sayfalarında şemselerin etrafında dört köşesine yapılan süsler.

Kuzu: Cetvele veya ipliğe en fazla bir milimetre uzaklıktan paralel çizilen, tahrîrden biraz kalınca ve renkli (altın) tek bir çizgidir.

Levha: Görünmek, görünür olmak, yassı düz ve parıldamak anlamında bir kelimedir. Hat ıstılahı olarak ise, üzerine yazı yazılan ve çerçevelenerek duvara asılan yazı demektir.

Medfen: Defnedilen yer. Mezar, kabir.

Mikleb: Eski ciltlerde alt kapağa sertab ile bağlanıp, üst kapak ile kitap arasına girerek sayfa kenarlarını koruyan, ucu sivri parça.

Minyatür: Perspektifsiz, iki boyutlu ve çok küçük ölçülerde çizilen Osmanlı belgesel resim san'atı.

Murakka': Birkaç kâğıdı üst üste yapıştırmak suretiyle elde edilen mukavvaya denir. Meşkler, kıt'alar ve kasidelerin yazılı olduğu sayfaların körük şeklinde ciltlenmesiyle oluşmuş yazmalardır. Yazıların etrafı cetvelenip, koltuk deseni veya kenar deseni de dâhil edilerek süslenmiştir. Kıt'alann bir araya getirilmesiyle hazırlanan albümlere de murakka' ismi verilir.

Musavvir: Tasvir eden, resim yapan, ressam.

Mücellit: Kitap ciltleyen, ciltçi.

Mühre: Tezhipte altınla yapılan süslemelerin parlatılması için kullanılan akikten veya camdan yapılmış ucu sivri alet. Parlatma işine de mühreleme denir.

Mürekkep: Yazı yazmakta, desen çizmekte, baskı işlerinde kullanılan çeşitli renk ve kıvamdaki sıvı halindeki bileşik.

Nakkaş: Resim ve nakış yapan kişi.

Negatif: Tezyînî san'atlarda kullanılan motiflerin içlerinin mürekkeple doldurulması.

Pafta: Kapalı form, alan.

Penç: Tezhipte kullanılan ana motiflerden biridir. Muhtelif çiçeklerin kuş bakışı görünümünün üslûplaştırılmasıyla meydana getirilen motiftir. Genelde beş yapraklı olarak kullanıldığı için bu ismi almıştır.

Pervaz: Kenar.

Rokoko: Fransa'da 17.yüzyıldan sonra ortaya çıkmış bol kavisli mübâlağalı bir süsleme üslûbu.

Rûmî: Süsleme terimi. Stilize hayvan figürleri ile oluşturulmuş bir süsleme şekli.

Salbek: Şemse formunun alt ve üst kısmına konulan küçük süslemeye verilen ad.

Serlevha: Başlık, yazma eserlerin tezhiplenen başlık bölümü. Kitapta metnin başlangıç sayfası karşılıklı olarak tezhiplenirse serlevha denir.

Sülyen: Turuncu renk

Şemse: Arapça güneş kelimesinden gelmektedir. Daha çok kitap kaplarında kullanılan güneşi andıran formda genellikle dendanlı süslemelere denir. Özellikle Fâtih Devrinde zahriye sayfalarında da kullanılmıştır. Bunların oval olanlarına mekik şemse, daire şeklinde olanlarına yuvarlak şemse denir.

Şükûfe: Çiçek, tezhipte tabîi veya belli bir üslûba göre yapılan çiçek motiflerine dayalı süsleme tarzı.

Tahrîr/Kontür: Tezhipteki süsleme unsurlarının boyadan veya altından sonra kenarlarına çizilen ince çizgilere verilen ad. Kaydetme, yazma anlamlarına da gelir.

Tezyînat: Bir şeyin üzerine yapılan süslemeler.

Tirfil: Süsleme san'atlarında desende yer alan boşlukları doldurmak için serbest fırça hareketi ile yapılan çizgi veya noktalardan oluşan şekil.

Tomar/Tumâr: Sayfa, kitap, vesika, tomar, dürülmüş kâğıt iri yazı.

Tuğra: Türkçe bir kelimedir. Mühür ve imza mânâsına gelir. Oğuz hakanları, Selçuklu ve Osmanlı padişahlarının imzası ve mührü olarak kullanılırdı.

Ünvan Sayfası: Yazmalarda daha çok tek taraflı, metnin başlangıcında, üstte bulunan tezhipli kısım

Üslûp: Bir san'atçının veya devrin kendine has anlatım biçimi, ifade yolu, stil.

Varak: İki sahifeden ibaret yaprak veya tabakadır.

Zahriye: Mektup veya kâğıdın arka tarafına yazılan yazının şerhi. Yazma eserlerin başlık bulunan ilk sayfasından önceki, temellük kaydı bulunan, çoğunlukla

tezhipli ve bazen de boş sayfalarına zahriye denilir. Fâtih Devri kitaplarında zahriye çift sayfa halindedir. Genellikle ilk sayfada kitabın Sultan Muhammed b. Murad Han'ın mütalâası için yazıldığını gösteren kayıt, ikincisinde ise kitabın ve müellifin adı vardır.

Zemin Doldurma: Bir tezhibin şekli belli olup altınları sürülerek tahrîri bitince araları münasip renklere boyanırsa buna zemin doldurma denilir.

Zencerek: Geçme veya zincir motiflerinden oluşmuş bordür.

Zer-ender-zer: Altın üzerine altın, iki renk veya tek renk altının mat ve parlak şekillerinin kullanılarak işlenmesiyle ortaya çıkan klâsik tezhip tekniği.

Zer-efşân: Tezhip san'atında altın serpilerek yapılan bezeme. Varak altının elek üzerinden jelatinli su veya yumurta akı sürülmüş bir zemine serpiştirilmesidir.

Zer-endûd: Ezilmiş varak altının zer mürekkep haline getirilerek beyaz veya renkli kâğıda fırçayla sürülmesiyle hazırlanmış hat veya tezyînatlı eser.

KAYNAKÇA

- Acar, Şinasi. (1999). *Türk Hat San'atı*. İstanbul.
- Ağırakça, Ahmet. (2006). Nabatîler. *TDVİA*, C. XXXII, İstanbul, 257-258.
- Aksel, Malik. (1967). *Türklerde Dînî Resimler*. İstanbul.
- Aksu, Hatice. (1999). Türk Tezhip San'atının Süsleme Unsurları. *Osmanlı Ansiklopedisi*, C. XII, 134
- Aktan, Ali. (1988). Arap Yazısının Doğuşu, Gelişmesi ve İslâm Yazısı Haline Gelmesi. *A.Ü. İlahiyat Fak. Dergisi*, VIII, 233-234.
- Alparslan, Ali. (1986). İbn Mukle'nin İslâm Yazısına Hizmeti. *Tarih Boyunca Paleografya ve Diplomatik Semineri*, 11.
- Alparslan, Ali. (1992). Türk Hat Tarihi. *Doğuşundan Günümüze Büyük İslâm Tarihi Ansiklopedisi*, XIV, 479-496.
- Alparslan, Ali. (1992). *Ünlü Türk Hattatları*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Alparslan, Ali. (1993). Celî. *TDVİA*, VII, 265-267.
- Alparslan, Ali. (1993). İslâm Yazı San'atı. *Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi*, XIV, 455
- Alparslan, Ali. (1995). Esedullah-ı Kirmân. *TDVİA*, XI, 370-371
- Alparslan, Ali. (1999). *Osmanlı Hat San'atı Tarihi*. İstanbul: YKY.
- Alparslan, Ali. (2002). Bir Hat Terimi olarak Kıt'a. *TDVİA*, XXV, 506.
- Alparslan, Ali. (2002). Kitabe. *TDVİA*, , XXV, 505-506.
- Alparslan, Ali. (2002). Kitâbe. *TDVİA*, XXVI, 76-81.
- Alparslan, Ali. (2010). İslâm Yazıları. *Hat ve Tezhip San'atı*, 38-40.
- Arseven, Celal Esad. (1998). Minyatür. *San'at Ansiklopedisi*, III, 1415-1427.
- Aslan, Mustafa. (2007). Kastamonulu Hattatlar. *Turkish Studies*, V. 2/4 Fall, 144-160.
- Ayan Birol, İnci. (2009). *Klâsik Devir Türk Tezyîni San'atlarında Desen Tasarımı*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyat.

- Barutçugil, Hikmet. (2007). *Türklerin Ebrû San'atı*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Başaran, Serdar. (2009). *Cam Altında Seyr-ü Sefer*.
- Bayrakdar, Nimet. (1966). İstanbul'daki Vakıf Kütüphaneler ve Süleymaniye Kütüphânesi. *Türk Kütüphânegiler Derneği Bülteni*, XV/3, 134-135
- Bayram, Sadi. (1998). XIV.-XIX. Yüzyıl Vakfiyelerinde Türk Tezhip San'atının Gelişimi ve Günümüzde Yorumlayanlar., *Vakıf ve Kültür Dergisi*, 1(1), 56.
- Bayramoğlu, Fuat. (1976). Tezhipli ve Padişah Onaylı Fermanlar, *Kültür ve San'at Dergisi*, S.7, 17-36
- Bektaşoğlu, Mustafa. (2009). *Anadolu'da Türk İslâm San'atı*. Ankara: DİB. Yayınları.
- Berk, Süleyman. (2004). *Eyüplü Hattatlar*. İstanbul: Eyüp Belediyesi Yayınları.
- Berk, Süleyman. (2006). *Celî Bir Levhanın Hazırlanış Safhaları*.
- Berk, Süleyman. (2006). *Hat San'atı Tarihçe, Malzeme ve Örnekler*. İstanbul: İSMEK Yayınları.
- Cunbur, Müjgân. (1968). Kânûnî Devrinde Kitap San'atı ve Süleymaniye Kütüphânesi. *Türk Kütüphânegiler Derneği Bülteni*, XVII/3, 139.
- Çelebi, Hasan. (2003). *Hattın Çelebisi*, İstanbul: TATAV Yayınları.
- Çetin, Nihad M. (1111). Yâkût Musta'simî, *İslam Ansiklopedisi*, II, 278.
- Çetin, Nihad M. (1992). *İslâm Hat San'atının Doğuşu ve Gelişmesi (İslâm Kültür Mirasında Hat San'atı)*, İstanbul: IRCICA Yayınları.
- Çevik, Savaş. (1999). Yazma Eserlerde ve Levhalarda Grafik Düzen, *Osmanlı Ansiklopedisi*, XI, 90.
- Çığ, Kemal. (1971). *Türk Kitap Kapları*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Dağlı, Şemsettin Ziya. (2012). Türk Hat San'atında Yazı Resimler Üzerine Yapılan Araştırmalar ve Yazı Resimler, *Kalemîşi Dergisi*, III/5, 33.
- Demirci, Mehmet. (2003). Malik b. Dinar, *TDVİA*, XXVII, 505.
- Dener, Halit. (1974). *Süleymaniye Umumî Kütüphânesi*. İstanbul.

- Dere, Ömer Faruk. (2012). *Ebrû Sa'atı, Tarihçe Malzeme Uygulama*, İstanbul: İSMEK Yayınları.
- Dere, Ömer Faruk. (2012). Hâfız Osman Efendi., *Hat ve Tezhip San'atı*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları. 95-110.
- Dere, Ömer Faruk. Başkar İzzettin Yılmaz ve Güner Emine, (2015). *Anadolu İmam Hatip Liseleri Ders Kitabı*, Ankara: MEB Yayınları.
- Derman, Çiçek. (2007). *Osmanlı Tezhibine Çağdaş Bir Bakış*. Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi. İstanbul.
- Derman, Çiçek. (2010). Tezhip San'atında Kullanılan Terimler, Tabirler ve Malzeme. *Hat ve Tezhip San'atı*, İstanbul.
- Derman, Çiçek. (2011). Tezhip San'atı. *İslâm San'atları Tarihi, Anadolu Üniversitesi İlahiyat Önlisans Programı Ders Kitabı*, Eskişehir.
- Derman, Uğur. (2006). Mühre. *TDVİA*, XXXI, s. 527
- Derman, Uğur. (1977). *Türk San'atında Ebrû*, Ankara: Ak Yayınları.
- Derman, Uğur. (1988). Ahar. *TDVİA*, I, 485.
- Derman, Uğur. (1988). *TDVİA*, I, 461-462.
- Derman, Uğur. (1992). *İslâm Kültür Mirasında Hat San'atı*, İstanbul: IRCICA Yayınları.
- Derman, Uğur. (1994). Ebru. *TDVİA*, X, 80-82.
- Derman, Uğur. (1997). Hâfız Osman. *TDVİA*, XV, 98-99.
- Derman, Uğur. (1998). "Hilye (Hat). *TDVİA*, XVIII, 47.
- Derman, Uğur. (1998). "Osmanlılarda Hat San'atı", *Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi*, II. İstanbul: IRCICA Yayınları.
- Derman, Uğur. (1998). Hokka. *TDVİA*, XVIII, 216-218
- Derman, Uğur. (1999). Osmanlı Türklerinde Hat San'atı. *Osmanlı Ansiklopedisi*, XI, 2.
- Derman, Uğur. (1999). Osmanlıların Renk Cümbüşü: Ebrûculuk. *Osmanlı Ansiklopedisi*, XI, 189

- Derman, Uğur. (2001). İstif, *TDVİA*, XXIII, 330
- Derman, Uğur. (2001). İstif. *TDVİA*, XXIII, 330-333.
- Derman, Uğur. (2001). Kalem. *TDVİA*, XXIV, 245-247
- Derman, Uğur. (2001). *Osmanlı Hat San'atı*. İstanbul: S. Sabancı Müzesi Yayınları.
- Derman, Uğur. (2003). Mahmud Celâleddin Efendi. *TDVİA*, XXVII, 359.
- Derman, Uğur. (2003). Mehmet Şefik Bey. *TDVİA*, XXVIII, 530-531.
- Derman, Uğur. (2003). *TDVİA*, XXVII, 454
- Derman, Uğur. (2008). Osmanlı Kaynaklarındaki Konyalı Hattatlar. *Türk-İslâm Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi*, 5, 8.
- Derman, Uğur. (2012). *Hat ve Tezhip San'atı*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Derman, Uğur. (2013). Mahmut Bedrettin Yazır, *TDVİA*, XLIII, 365-366.
- el-Faruki İsmail-Lamia, Figüratif Hat San'atı, *İslâm Kültür Atlası*, İnkılâb Yay. İstanbul 1999, s. 399.
- Elitok, Hüseyin. (2014). *Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivinde Bulunan Hanım Sultanlara ve Padişahlara Ait Bir Grup Vakfiyenin Hat, Tezhip ve Cilt Bakımından İncelenmesi*, Yayınlanmamış doktora tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ersoy, Osman. (2001). *TDVİA*, XXIV, 163.
- Erünsal, İsmail E. (1991). *Türk Kütüphaneleri Tarihi II*, Ankara.
- Esiner, Özen Mine. (2003). *Türk Tezhip San'atı*, İstanbul: Gözen Kitap.
- Gündüz, Hüseyin. (). *Hat ve Tezhip San'atı*, Ankara 2012, s. 77-83.
- Güney, Zeynep ve Güney, A. Nihan. (). *Osmanlı Süsleme San'atı*, Ankara 2000, s. 38.
- Gürel, Peyami. (1999). Ebrû. *Osmanlı Ansiklopedisi*, XI, 199.
- İnal Mahmut Kemal İbnülemin. (1970). *Son Hattatlar*, İstanbul: Mili Eğitim Basımevi,

- Karamağaralı, Beyhan. (1973). Anadolu'da XII-XVI. Asırlardaki Tarikat ve Tekke San'atı Hakkında. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1, 247-276.
- Kaya, Nevzat. (2010). Süleymaniye Kütüphânesi, *TDVİA*, XXXVIII, 121-123.
- Kurfeyz, Nilüfer. (2003). *Tezhip*, İstanbul: Tatav Yayınları.
- Mâhir, Banu. (2005). Minyatür. *TDVİA*, XXX, 118
- Mesera, Gülbin. Türk Tezhip ve Minyatür San'atı. *Sandoz Bülteni*, S. 25, İstanbul 1987, s.16.
- Mülayim, Selçuk. (2012). *Kutsal Yazılar, Hat ve Tezhip San'atı*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Müstakimzâde Süleyman Sadeddin Efendi. (1928). *Tuhfe-i Hattâtîn*. İstanbul: Devlet Matbaası.
- Onat, Sema. (2017). *Tezhip nedir, Tezhip San'atının Kullanım Alanları, Minyatür*, <https://tezhipnedir.wordpress.com>, Erişim Tarihi: 07.06.2017, Erişim Saati: 15.09.
- Özçimi, Sadreddin. (2010). *Ebrû*. İstanbul: Bilim Kültür ve San'at Derneği.
- Özkeçeci, İlhan ve Özkeçeci, Şule Bilge. (2007). *Türk Sanatında Tezhip*. İstanbul: Seçil Ofset.
- Özönder, Hasan. (2003). *Ansiklopedik Hat ve Tezhip San'atları Terimleri Deyimleri Sözlüğü*. Konya
- Parmaksızoğlu, İsmet. (1976). Medresetül-Hattâtîn. *Türk Ansiklopedisi*, XXIII, 380.
- Rado, Şevket. (1984). *Türk Hattatları*. İstanbul: Yayın Matbaacılık
- Serin, Muhittin. (1992). Türk Hat Üstadları II, Hattat Şeyh Hamdullah Hayatı, Talebeleri, Eserleri. İstanbul: Kubbealtı Neşriyat.
- Serin, Muhittin. (1998). Hayreddin Maraşî, *TDVİA*, XVII, 57.
- Serin, Muhittin. (1999). Osmanlı Hat San'atı. *Osmanlı Ansiklopedisi*, XI, 26.
- Serin, Muhittin. (1999). Osmanlı Hat Sanatı. *Osmanlı Ansiklopedisi*, XI, 26-34.
- Serin, Muhittin. (2001). Karahisarî, Ahmed Şemseddin. *TDVİA*, XXIV, 421-424.

- Serin, Muhittin. (2003). *Hat San'atı ve Meşhur Hattatlar*, İstanbul: Kubbealtı Neşriyat.
- Serin, Muhittin. (2010). Sülüs. *TDVİA*, XXXVIII, 128-130.
- Serin, Muhittin. (2011). *Anadolu Üniversitesi İlahiyat Ön lisans Programı İslâm San'atları Tarihi*, Eskişehir.
- Sezer, Bilal. (1991). Çanakkale Savaşlarında Bir Hattat: Macit Ayrıl. *Atatürk Üniversitesi Güzel San'atlar Fakültesi San'at Dergisi*, 14, 11-13.
- Sezer, Bilal. (2004). *Hat San'atında Kullanılan Okutma, Mühmel Harf ve Tezyîn İşaretleri*. Yayımlanmamış doktora tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Subaşı M. Hüsrev. (1991). Macit Ayrıl. *TDVİA*, IV, 284.
- Tanıncı, Zeren. (2002). Kitap ve Tezhibi, *Osmanlı Uygarlığı II*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Tanıncı, Zeren. (2012). *Hat ve Tezhip San'atı*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Taşkale, Faruk. (1989). Türk Süsleme San'atı, *Tezhip, Antik*, 4, 88.
- Taşkale, Faruk. (1991). Fâtih Divanı. *Antik Dekor*, 13, 28-31.
- Taşkale, Faruk. (1994). *Tezhip San'atının Kullanım Alanları*, Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Mîmar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Taşkale, Faruk. (1996). Tezhip San'atı, *San'atsal Mozaik Dergisi*, 6, 52.
- Taşkale, Faruk. (2002). Osmanlı Döneminde Hat San'atı, *Türkler Ansiklopedisi*, XI, 43-51.
- Tüfekçioğlu Abdulhamit, (1999). Osmanlı Döneminde Hat San'atı. *Osmanlı Ansiklopedisi*, XI, 47.
- Uzun, Mustafa. (1998). Hilye. *TDVİA*, XVIII, 44-47.
- Vural, M. Arif., Aziz, Tekiner., Karipçin, Murat ve Ümmühan, Güner. (2015). *Anadolu İmam-Hatip Liseleri Hüsn-i Hat Öğretim Materyali*, Ankara: MEB Yayınları
- Yazır, Mahmud Bedreddin. (1981). *Medeniyet Âleminde yazı İslâm Medeniyeti'nde Kalem Güzeli*. Ankara: Ayyıldız Matbaası.

Yılmaz, Abdulkadir. (1996). *Hat San'atında Satır Sistemi (Sülüs, Nesih, Ta'lik, Rik'a)*. Yayımlanmamış doktora tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yılmaz, Abdulkadir. (2004). *Türk Kitap San'atları Tabir ve Islahları*. İstanbul

Zennûn, Yusuf ve Serin, Muhittin. (2002). Kûfi. *TDVİA*, XXVI, 342-345.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Nurettin HINISLIOĞLU
Doğum Yeri ve Tarihi	Erzurum / 1967
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Geleneksel Türk El Sanatları Bölümü
Y. Lisans Öğrenimi	
Bildiği Yabancı Diller	
Bilimsel Faaliyetleri	<p>Uluslararası Sergiler 26 Ocak-06 Şubat 2011 tarihleri arasında Erzurum'da gerçekleşen 25. Dünya Üniversiteler Kış Oyunları kapsamında düzenlenen "Zamanın Seyrine Kadim Şehrin San'atkârları" karma sergisi, Atatürk Üniversitesi Sanat Galerisi, ERZURUM.</p> <p>Ulusal Sergiler 22 Aralık 2014'te Erzurum Valiliği ve İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'nün düzenlemiş olduğu "Esmâ'ül Hüsnâ Hüsn-i Hat Koleksiyonu" karma sergisi, Dolmabahçe San'at Galerisi, İSTANBUL, 07 Temmuz 2011'de "Gelenekten Geleceğe Türkiye Buluşmaları" karma sergisi, İdris Güllüce Kültür Merkezi, İSTANBUL, 10 Kasım 2006'da "Atatürk ve San'atın Yüzü" kişisel sergi, İkizevler Müzesi, GÜMÜŞHANE, 05 Nisan 2006, "Âb-ı Rûy" sergisi, Kültür Merkezi San'at Galerisi, ERZURUM, 2002'de Türk Dünyası Kültür Merkezi'nin hazırlamış olduğu "Kültür-San'at Etkinlikleri" kişisel sergi, ANKARA.</p>
İş Deneyimi	
Usta Öğreticilik	17.12.2011-29.04.2012 tarihleri arasında Halk Eğitimi Merkezi'nde 192 saatlik "Osmanlı Türkçesi", 2008-2009 eğitim-öğretim yılında İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'nde 360 saatlik "Çini" kursunda usta öğreticilik.
Çalıştığı Kurumlar	T.C Diyanet İşleri Başkanlığı Yakutiye İlçe Müftülüğü Atatürk Üniversitesi Hoca Ahmet Yesevî Camii, Halen
İletişim	
E-Posta Adresi	nurettinhinislioglu@hotmail.com
Tarih	21.08.2017